

9-2

TRACTATVS

*mysteriorum Missæ, cum
duplici Canonis ex-
positione.*

MEDITATIONES
pro cordis in Deo stabilitione,
Francisci Titelmanni.

Eschell G. W. de Byolariu lib.

LVGDVNI,

Apud Guilielmum Rouillium.

1549.

PRAEFATIO IN

Tractatum sequentem de expositione
mysteriorum ac ceremoniarum,
quæ in sanctissimo Missæ
sacrificio, ex ordina-
tione sanctorū
patrū obser-
uantur.

*

NTE diem festum Pasche, sciens
IESVS quia venit hora eius ut
transiret ex hoc Mundo ad patrem,
cum dilexisset suos: volens quoque
re ipsa testari, quod in finem diligeret eos, imò nō
eos tantum, sed omnes qui credituri erant per ver-
bum eorum, usque in consummationem seculi, cū
secundum corporalem praesentiam iuxta Patris
ordinationem quancūque esset abscessurus à no-
bis, rediturus ad eum, qui ad opus miserat illum,
pretiosum ac superadmirabile corporis sui &
sanguinis sacramentum, nobis in testimonium
aeternae dilectionis & memoriale sempiternum, te-
stamento deposuit. Sciebat enim, qui novit fi-
gmentum nostrum, cordis nostri vanitatē, quā
simus faciles ad oblivionem celestium benefi-
ciorum: aique ob hoc, ne tantorum beneficio-
rum, quæ nobis ipse exhibuit homo factus, vlla
iniquam

Ioan. 13.

PRAEFATIO.

inquam nos caperet obliuio, eiusmodi nobis memoriale requirere disposuit, quod in nobis perpetuo sui memoriam conseruaret. Corpus illud dico sanctissimum, & sanguinem immaculatum, quae de Virgine matre, Spiritus sancti operatione assumpti: ut qui erat Verbum in principio, caro fieret in tempore: & qui ante tempora secularia Deus erat in sinu Patris, in plenitudine temporum, hora ista nouissima homo fieret in utero matris. Reliquit (inquam) nobis semetipsum iam inpassibilem, ut passionis eius amaritudine nunquam obliuisceremur: seipsum iam uiuentem, ut amarissima mortis eius memoria nunquam excideret à cordibus. Denique secundum humana naturae pariter & diuina ueritate, ut in terris olim uisus, & cum hominibus conuersatus fuit: ita sub
Matt. xvi. creaturarum suarum specie (panis dico & uini) idem ipse creator omnium permanere nobiscum usque ad consummationem seculi testamento sempiterno disposuit: ut sua ipsius praesentia semper sui memoriam nobis per singulos dies refricaret. Quis enim uel uolens possit obliuisci illius uitam laboriosissimam, quam in carne nobiscum annis triginta tribus peregit: passionem amarissimam, quam pro nostra peccatis in carne sua tenera libenter sustinuit: mortem ignominiosissimam, ad quam se pro nostra uita recuperanda animo uolenti, ex Patris obedientia tradidit: cum cum habeat adhuc

PRAEFATIO.

beat adhuc praesentem ante oculos, eumque quotidie liceat contrahere manibus, atque etiam ore manducare, quem tanta credis tui gratia pertulisse? Volens ergo sancta ecclesia per Spiritum sanctum instructa suo sponso & capiti CHRISTO hac in parte respondere, ac facere quantum esset in se) satis ad hoc laborauit, ut in illo sanctissimo & uere summo sacrificio, in quo hac sacrosancta consecrantur sacramenta (cui Missae uocant) iucundo ordine repraesentaret uniuersam humanitatis CHRISTI mysterium: Initium conceptionis eius, & natiuitatis partum, & uite totius decursum, mortis quoque transitum, & subsequenter resurrectionis, ascensionisque gloriam: in summa, quaecunque de CHRISTO ueniunt memoranda fidelibus, ita congruis signis, & progressu tam ordinato, in uero hoc Missae sacrificio sic repraesentando, ut cuique ceremoniarum uim, signorum intelligentiam, & eorum, Christi quae geruntur, ordinem tenenti facillimum sit in mysterio hoc sacrificio, non solum passionis, sed totius etiam praesentationem. Quapropter mihi uisum fuit opere pretium, ut ad Dei gloriam, & sacerdotum simplicium, atque etiam ceterorum CHRISTI fidelium profectum, hisce explicandis ceremoniis animum intenderem, perlectisque iis quae à patribus super

PRAEFATIO.

6
bus super hac re descripta fuisse, quam potius ordinatissime singula aptare curavi. In quo summam mihi curam hanc fuisse profiteor, ut ordine congruo ab ipso naturae initio (hoc est, ab introitu Dei in virginis uterum) per cetera, quae sunt intermedia, ad resurrectionem usque & ascensionem, sessionemque eius in dextera meditantium devotionem perducerem. Si vero in nonnullis compererit quid diversas nos significationes ab aliis prioribus ponere: sciat, neque nos illis, neque illos nobis praesudicium facere. Quemadmodum enim in scripturis multiplex est, & non una tantum, intelligentia, licet à Spiritu sancto fuerint descriptae: sic & in ceremonialibus signis, multo magis admittenda erit diversa signorum explicatio, citra cuiusquam praesudicium. Hoc enim semper iis, qui in aliorum labores ingreuntur, est observandum: ut si quid possint, & ipsi asserant edificationis: quae autem ab aliis plantata sunt, aut edificata à patribus, nulla ratione (modo bona) aut euellant aut destruant. Qui autem ex huius nostris laboribus aliquem bonae deuotionis fructum persenserit, Deo (cui omnis debetur) gloriam reddat: & venerande antiquitati, ex qua plurima desumpsimus, habeat gratiam. Pro me autem nihil, nisi ut iniquitatibus meis propitietur Deus;

PRAEFATIO.

7
tur Deus, & vitam bonam dignanter concedat: qui solus potest mundum facere de immundo conceptum semine, & cor hominis à sua prauitate in reclinum inclinare.

Qui uiuit, & regnat, & gloriatur in maiestate sua
trinus & unus
in aeterna
secula.

Amen.

INCIPIT TRA-

ctatus de expositione mysteriorum,
quæ in sanctissimo Missæ sacri-
ficio ex ordinatione san-
ctorum patrum ge-
runtur.

*

De sacerdotis ad Sacrarium ingressu.

CAPVT I.

Sacerdos
Christum
repræsen-
tat.

Ioan. 1.

IN PRIMIS sacerdos à lo-
co quietis suæ, ad operandū
sacri ritus mysterij accedens
agnoscat se **CHRISTI** sum-
mi sacerdotis nostri gerere
sacro & terminato ad sacrarium accedit,
vt illic adornatus sacerdotalibus indumen-
tis, postmodum in publicum prodeat: signi-
ficat, quemadmodum veniente tēporis ple-
nitudine, quod à Patriarchis & Prophetis
multo antè fuerat prænuntiatum & expe-
ctatum, Patris omnipotentis iussu, descen-
dens de cælo (vbi in sinu Patris quiesce-
bat) Deus de Deo, Dei filius dominus no-
ster **IESVS** Christus ad operandum salu-
tis nostræ mysterium ingressus fuerit in vte-
ri virginalis thalamum, vbi indumentum
carnis nostræ assumeret, vnde & postmo-
dum ha-

MYSTERIOR. MISSÆ.

9

dum habitu nouitatis assumpto, habituq;
factus vt homo, quando impletum est tem-
pus Mariæ vt pareret, tanquam sponsus *Phil. 2.*
processit de thalamo. Quid autem intra sa-
crarium agat, prius quàm ad processionē
descendamus. videndum.

De amictu & alba.

CAP. II.

Primū omnium, quod amictum capi-
ti superponens, ipsum caput (quod est
præcipuum) operit, designat, quod **Chri-**
stus in vtero Virginis, operante Spiritu san-
cto, diuinitatem humanitate obtexit atque
abscondit. Quemadmodum enim caput
ecclesiæ est Christus: ita caput hominis
Christi, est Deus, ipsaq; deitas. Dum suum
itaq; caput sacerdos velamento lineo, vili,
fragili, atque infirmo, & tamē candido ope-
rit, recordetur quomodo Verbum incarna-
tum, sub fragili carne, & tenerrima, sed ea-
dem mundissima, se abscondit. Alba verò,
quam superinduit, vestimētum longum &
lineum, strictum & vndique clausum, signi-
ficat Christi integerrimam & sacratissimā
atque perfectissimam cōuersationē, quam
ab initio suæ conceptionis vsque in finem
in carne duxit. Sacerdos quoq; dum hoc se
indumēto induit, acceptæ in baptismo no-
uæ & candidæ stolæ memor, se ipsum ad-

1. Cor. II.

2 5 moncat,

EXPOSITIO.

moneat, quomodo in sancta & candida cō
uersatione perliſtat.

De Cingulo.

CAP. III.

Cingulum, & ipſum lineum plerunque
& candidum, quo lumbos præcingit ſa
cerdos, caſtitatem illam virgineam ſuper
eminentem, quæ in Chriſto erat, clarè & cō
gruè designat. Ipſe quoque ſacerdos ex hoc
intelligat, quomodo (iuxta Saluatoris ver
bum) lumbos debeat præcingere, atque ab
omni carnis luxuria appetitum frænare.
Quod autem albam ſuccingit, alioqui ni
mium prolixam, illiq; in ſuo miniſterio one
ri futurâ, accipi poteſt vt ſignificetur quòd
Chriſtus ſuum altiffimam & inſigniffimam
perfectiffimamq; conuerſationē iuxta no
ſtræ neceſſitatis exigentiam ſuccinxerit, &
noſtris ſe infirmitatibus accommodâs, tan
quam vnus aliquis de populo vitam ducēs
communem (iuxta Apoſtoli ſententiam)
omnibus omnia factus fuerit, vt omnes ſuo
exemplo ductos, quantum in ſe eſſet, ſaluos
faceret. Nam ſi ſemper in deſerto perma
nens perpetuæ cōſeptioni vacaſſet, quis
nobis annuntiaſſet Dei patris volūtatem?
quis Euangelicæ vitæ exempla erat demon
ſtraturus ignorantæ hominum? Itaque il
lam altiffimam cōtemplationis vitam ac

conuer

MYSTERIOR. MISSAE.

II

conuerſationem ſuccingens, noſtris ſe mo
ribus ad agendum accommodauit, vt mi
niſterium, ad quod miſſus fuerat à Patre,
poſſet expedire & peragere. Et quemadmo
dum alba quòd cingulo ſuccingitur, nō mi
nuit ſuam prolixitatem: ita Chriſti conuer
ſatio manſit perfectiſſima, totaq; conſum
mata, & abſolutiſſima, quanquàm noſtri
cauſa vſqueadè videretur abbreviata, &
ita ſuccincta, vt etiam voratorem, & vini
potatorem, ac ſeductorem, animales aſſe
rerent Iudæi, qui cinguli noſtri myſterium
noluerunt intelligere.

De Manipulo.

CAP. IIII.

Manipulū deinde adiicit brachio ſini
ſtro, ſignificās, quemadmodum pro
iuſtitia Chriſtus ſemper ſtrenuiſſimè pu
gnauerit aduerſus tā viſibiles quā inuiſibi
les poteſtates. Quasi enim clypeus ad de
fenſionē illi ſua iuſtitia erat, vt propter nul
las tērationes, vnquā à veritate voluiſſet di
ſcedere, qui in hoc à Patre miſſum ſe agno
uerat, vt tā viuendo quā docendo, teſtimo
niū perhiberet veritati. Cui manipulo, ad
ieſtæ ſimbriæ, finalem perfeuerantiā ſigni
ficant, qua vſque ad mortē, fidelis inuētus ſto ſim
briæ fuit. Quod & aliter accipi nō inconuenien
ter poteſt, vt per ſiniſtrā fragilitas infirmi
tatis

Matt. II.

Ioan. 18.

In Chri

ſto ſim

bra &

dextera.

tatis

Luc. 12.

I. Cor. 9.

EXPOSITIO

tatis humanæ accipiatur: in Christo enim humanato erat dextera omnipotens Verbi diuinitas: erat & sinistra infirma humanitas. Verum sinistra ligata significat, quemadmodum per infirmitatis humanæ fragilitatem, nunquam Christus dominus in vllū sinistrum, aut quacunque malitiam, aut defectum peccati ceciderit. Ligabat enim & continebat ab omni peccato sinistram dextera: id est, stabilierat diuina natura humanam, vt peccatum nullum facere posset.

De Stola.

CAP. V.

STola, quæ super amictum collo incumbit sacerdotis, obedientiam significat filij Dei, & seruitutem, quam propter salutem Mundi voluntariè subiit. Quæ vsque ad pedes protensa, perfectionem designat & perseverantiam, per quā vsque ad mortem in obedientia permansit. Quod autē partes stolæ huius non finit recto cursu de fluere. sed suis manibus transuersas in crucis modum super pectus componit: illud est quod in agonis sui grauissima lucta ad Patrem loquens, dicebat: Non mea, sed tua voluntas fiat, quodque crucem ex cordis sui desiderio voluntariè suscepit ex obedientia Patris, nulla necessitate coactus, iuxta quod de se dicit, Potestatem habeo

MYSTERIOR. MISSAE. 13

habeo ponendi animam meam, & ego pono eam à me ipso. Atque ipse idem iterum ait: Animam meam pono pro ouibus meis. Ioan. 10.

De Casula.

CAP. VI.

Postremo loco casula superinduitur, quæ sacerdotis magni vestimentū signat ecclesiam sanctam, quā factus homo sibi congnificat. aprauit. Est autē casula, integra & vndique clausa, simbrisque simplicibus vt plurimum vndiqueque cōfirmata, vt veritatē integritatemque veræ fidei demonstrēt, per quā fidē, ne rūpatur aut scindatur eius vnitas custoditur. Quæ enim ecclesiam in vnum cōponit, cōseruat, atque cōfirmat in vno sensu eademque sententiā, recta fides est. Extensio autem manū sacerdotis, in duas partes, casula (licet integra & vna) diuiditur: quoniam per Christi passionem mediā, duæ partes ecclesiæ in vnum coniunguntur. Pars enim anterior (quæ plerūque minor est in latitudine) ecclesiam, quæ præcessit Christi passionem, ab Abel iusto incipientem designat. Pars autem posterior (quæ & latior est, & crucis signum aperte in se gerit) populum significat nouæ ecclesiæ, quæ post Christi passionem vndiqueque collecta est, quando in omnem terram

EXPOSITIO

14
terram exiit prædicatorum sonus, & in omnes fines orbis terræ peruenit sermo eorum. Hic enim populus fidelis crucem in se portat, quoniam crucis mysterium & corde percipit intelligit, & per confessionem conlata gerit in ore.

*De aptatione Amictus super Casulam,
& de particulis Albæ assutis.*

CAP. VII.

Hic casulæ superponitur & coaptatur amictus, qui prius in sacerdotis erat capite: significans coniunctionem Christi cum ecclesia, sicut capitis cum suis membris. Nam Christi humanitas, totius ecclesiæ caput est & ornamentum, ac decus precipuum. Quod etiam albæ indumentum in inferioribus tam anteriori quam posteriori partibus, atque in manuum extremitatibus, casulæ in assutis particulis colore assimilatur, intelligendum puto, quod Christus in conuersatione exteriori propter ecclesiæ suæ utilitatem, nostris in infirmitatibus accommodauit, quodque inter homines humanam conuersationem in omnibus quasi vnus ex nobis duxerit, manente interim illesæ & candidissima animi sui puritate. Recentiores autem nonnulli omnia hæc sacerdotalia indumenta ad Christi passionem referunt: simplicius quidem, & minori antiqui

tatis

Alia sacerdotaliū indumentorum significatio.

MYSTERIOR. MISSAE.

15

tatis autoritate, deuote tamen, & satis commode, maxime pro simpliciorum capiti & intelligentia. Per amictum enim capitis, velum intelligit, quo obligabat impij illudiores faciem Domini, quando colaphis eum cædentes dicebāt, Prophetiza Christe, quis est qui te percussit? Per albam accipiunt vestem illam colore albam, qua eum Herodes contemptibiliter induit, remittens ad Pilatum. Per manipulum, vincula quibus victus adductus est ante sacerdotes, & postmodum ad præsidem. Per stolā, funes quibus alligatus fuit columnæ, ad quam flagellatus fuit. Per casulam, chlamydem coccineam, qua eum ad illusionem induerunt, salutantes eum ac dicentes: Aue rex Iudeorum. Et hæc quidem de sacerdotalibus indumentis breuiter dicta, sufficiant. Nunc processionem ipsam prosequamur.

*Luc. 22.**Luc. 23.**Ioan. 18.**Ioan. 19.**De Antiphona ad introitum.*

CAP. VIII.

Interim dum sacerdos his se ornauit induit in sacrario, chorus egressurus expectans, excelsa voce antiphonā, quæ ad introitum solet vocari, inchoat, & concorditer iunctis vocibus alacriterque omnes decantant, ad designandū desideria, expectationē, & clamosos præcedentium Patriarcharum atque Prophetarum, aduentum Christi ab initio Mundi votis

Ani-
pho-
ne ad in-
troitu re-
petitio.

vois expectauerūt, gestis praefigurauerūt,
dictis scriptisq; prophetauerūt. Cuius aut i
phonē repetitio, desiderij, expectatiōis q̄ ve
hemētiā explicat. Interiectio verò versicu-
li Gloria patri &c. q̄ Trinitatis facit mēto
nē, ita accipi potest, vt per hoc detur intelli
gi quòd in, eo quē expectabant illi, plenitu
do in habitatura esset totius diuinitatis.

De Processione sacerdotis ad altare.

C A P. I X.

DVm autem illi cantant, & in clamādo
se se exercitāt, procedit expectatus il-
le, praecedentibus ceroferauiis, subdiacono
deinde atque diacono ministris: illo quidē
Euangelij codicem clausum, hoc autem
subiiciendum puluillum deferente. Post
quos sacerdos solus nihil praeter seipsum
adferens, ante altare se exhibet: significans
nimirum, carne humana indutum Chri-
stum dominum, sub cuius persona in Psal
mo dictum legimus: Holocaustumata &
Hebr. 9. pro peccato non postulasti: tunc dixi, ecce
venio. In hunc enim Mundum pro salute
humani generis adueniens, non in irratio-
nalibus hostiis, vt veteres illi sacerdotes,
nec in alieno sanguine: sed per semetipsum
Deum patrem placaturus accedit, seipsum
in hostiam viucentem, sanctam, & rationa-
bile oblaturus Patri: idēq; praeter seipsum
nihil

nihil ad altare ad ferre consuevit sacer-
dos, manibus ad supplicationis modum
pariter compositis, quibus spiritus cōtribu-
lati, cordisq; humiliati & cōtriti pro pecca-
tis nostris sacrificium (quod esse Deo acce-
ptum Psalmista te statum) se declarat offer-
re. Quam humilitatem, ipso statim initio
idem sacerdos declarat, dū coram altari se
humili cōfessione palām omnibus accusat:
quoniā in similitudinem carnis peccati Sal Rom. 8.
uator apparet, qui peccatum proprium 1. Cor. 5.
non habebat, omnium in se peccata assu-
psit, vt pro omnibus mortem patiens, satis-
faceret Patri.

Quid significet luminarium accensio.

C A P. X.

PRæcedūt flammantes cereoli, quos ge-
stant cādidi induti lineis vestibus ce-
roferarij, aut vt minimū ad altare ingredie-
te sacerdote cerei accenduntur, in signum
gaudij, quod in ortu Saluatoris omni Mū- Luc. 2.
do effulsit, de quo angelus ad pastores: Anū-
tio vobis gaudiū magnū, quod erit omni
populo: q̄a natus est vobis hodie Saluator,
qui est Christus dominus. Procedente autē
sacerdote, quòd omnis populus in genua se
velociter prosternit, ad memoriā nobis re-
ducit pastorum simplicem humilitatē: qui Matt. 2.
audito noui gaudij nuntio, festinantes ad

B præ

EXPOSITIO

præsepe, adorauerunt Christum saluatorem mundi. Itemq; magnam illam Magorum fidem, quos stella nouæ lucis ad nouum Virginis partum, ex longinquis partibus adducit adorandum, cum muneribus.

Quid Diaconi atq; Subdiaconi significet ordinata præfatio.

CAP. XI.

Præcedunt ministri duo, non quidem simul, neque à latere, sed prior subdiaconus, posterior diaconus, significantes Legem & Euangelium, quæ humanæ salutis ambo ministeria, iuxta ordinatissimam distributionem temporum idem Saluator in hunc mundum inuexit. Quorum lex prior tempore, sed minor dignitate contra Euangelium, tempore quidem posterius, sed dignitate maius exiit. Idem tamen

*Augustin.
de Sermo-
ne domini
in monte.*

Dominus, qui populo minori olim Legem in salutis ministerium dederat, quem timore adhuc alligari oportebat, ipse postmodum Euangelij gratiam ecclesiæ nouæ, pro temporum ratione adduxit. Subdiaconus quoque præteritum Euangelij, quia profectio. Lex testimonia continet de Christo ipse est enim, quem prædixit Moyses, quiq; prænuntiatus fuit ab initio a Lege & Prophetis, iuxta quod ad Nathanaelem Philippus apud Ioannem loquitur: Quem

scrip

MYSTÉRIOR. MISSÆ.

19

scripsit Moyses in Lege, & Propheta inuenimus Iesum filium Iosephi Nazareth. Et ipse Saluator Iudæis ait: Si crederitis Ioan. 6. Moysi, crederetis forsitan & mihi. De me enim ille scripsit. Portat verò clausum, quia videlicet antequam agnus occisus aperuisset signacula, clausum erat in libro Legis, sacramentum eius passionis. Diaconus verò puluillum ad subiiciendum Euangelio Apoc. 1. ad pectus suum deferens, cor mite & mansuetum spiritum Euangelio debere, ad ipsius verba dignè suscipienda atq; seruanda, demonstrat.

De osculo altaris in medio.

CAP. XII.

Facta confessione statim comitantibus ministris ad altare accedens, ipsum in medio deosculatur: illud videlicet demonstrans osculum, quo sponsam suam ecclesiam osculatus est sponus de cælo veniens, osculo oris sui, humanæ seipsum coaptans conueniensq; naturæ. In altari enim (quod ex lapidibus multis vndequaq; collectis, & cemento cōpactis constat) tota fidelium populi ecclesia, quæ ex viuæ fide lapidibus, per charitatis glutinum compaginata est, aptè intelligitur. Quam de cælo veniens Dei filius in medio osculatur, dū ex vtriusq; populis in pacem (inimicitias interfectis)

Cantic. 1.

b 2 concil

Ioan. 1.

EXPOSITIO

Ephes. 2. conciliatis, Iudæorum videlicet & gentiū,
vnam sibi ex vtrisque cōgregauit ecclesiā.
Sic enim sancti Patres tradunt, in dextra
altaris Iudæorum populum, in sinistra Gē
tilium rectē intelligi. Ob quod etiam Mis-
sæ sacrificium astruit in dextera inchoari,
& in eadem finire, in sinistra tamen præci-
puam partem geri ac perfici. **Quoniā** vt
Ioan. 4. Saluator attestatur) salus ex Iudæis orta
est, qui dum scipso indignos fecerunt Euā-
Act. 13. gelio, ad gētes Euāgelica prædicatio trās-
ta fuit, vbi puluinat Apostolorū euangeli-
zatio reperiens (id est, corda Gentilium mi-
tia & credula) fructum fecit, & fructificat
abundantius. Cum tamen plenitudo gen-
Rom. 11. tiū intrauerit, reliquæ Israël saluæ fiet, &
Ioan. 10. vnū ex vtrisque; ouile, & vnus vtriusq; popu-
li pastor. Quoties ergo sanctū altare sacer-
dos deosculatur: illud semper amoris medi-
tetur dulcissimū osculum, in quo ecclesiam
suam Dei filius de cœlo veniens, sibi mira
vniōne mirabiliter copulauit.

De incenso & kyrie eleeson.

C A P. XIII.

Post hæc thuribulum accipiēs, & manu
tenēs accepto incenso adolet super alta-
re. Per quod significatur, omnes ecclesię p-
ces omnesq; orationes & supplicatiōes per
eum vt verum sacerdotē diuinati præsen-
tari,

MYSTERIOR. MISSAE.

21

tari, & in odorem suauitatis gratas fieri,
arque exaudiri. Ob quod etiam kyrie *kyrie ele-
eleeson* interim chorus nouies decantat, *son cur no
singulis* videlicet personis in Trinitate *uis decan-
teitur.*
trinis vicibus perfecta obsecratione sup-
plicans pro impetranda misericordia, in
quo omnis orationis perfectio designa-
ta est. Quod enim kyrie eleeson choro
decantante, sacerdos ante altare incensum
adoler, significat omnes ecclesię preces per
illum Deo exaudibiles fieri, qui stās iuxta
altare (sicut in Apocalypsi in angelo præsi-
guratū legimus), thuribulum aurēū in ma-
nu tenet, quia in cōspectu ecclesię se demō-
strās Dei filius, sanctissimum, immaculatū
& virginēum corpus assumpsit: quod tunc
igne impletū est, quando Spiritus sancti se-
ptiformis gratia, non ad mensuram super
ipsum requieuit. Ipsæ verō ecclesię & mē-
brorum eius orationes, vera sunt incensa, de
quibus dicitur: Data sunt illi incensa multa, **Apoc. 8.**
vt daret de orationibus sanctorū ante alta-
re aureum, quod est ante thronum Dei.

De Gloria in excelsis.

C A P. XIII.

MOx sequitur hymnus, Gloria in ex **Luc. 2.**
celsis, quē ab ore Angelorū sancta
ecclesia rapuit, estq; Angelorū pariter & ho-
minū, propter quod a sacerdotē cum vocis

B 3 modu

EXPOSITIO

modulatiōe inchoatur, sed à Choro ex eius ore raptus prolixius decantatur, quoniā videlicet quod in cœlo Angeli nocte domini cœ natiuitatis cantabāt, ad salutē sibi prouenire scientes homines, quotidie gaudētes replicāt. Quod etiam voce nondum exercitata, plerumque sub quadā vocis teneritudine modestius & submissius canitur huius cantici principiū, nō incongruē nobis primam illā in præsēpi iacentis Christi incarnati suauissimam vocem, id est, puerile vagitum, significare potest. Quam statim ubi Mūdus agnouit, in gaudiū admirabile subito erumpens, pro gratiarum actione clamare non desinit, quemadmodū de pastoribus pro omnium exemplo legimus, quod reuerſi sunt cum gaudio, glorificātes & laudantes Deum, in omnibus quæ audierāt & viderāt. Hic enim pueri Iesu vagitus tametsi pueri iacētis absumptā testaretur infirmitatem atque miserā, nobis tamē, plus ille vagitus attulit veri ac solidi gaudij, & canticū multo iucūdius, quā ullus vnquam potuit risus. Vnde & pastoribus ad sui gaudiū magnitudinē, expressum illud fuit in nūtio, quod puerulū essent in præsēpio reperiuri vagiētē. Quod ergo sacerdotis modestæ & submissæ cantioi, Chorus festiuissimis & ex corde deprōptis respōdet vocib⁹, omnes

MYSTERIOR. MISSAE. 23

omnes in hoc cātico decantādo vocis venas ac nervos potissimū extēdens, significat Christi vagiētis ploratū, nobis cumulatifima attulisse gaudia. Cuius etiā gaudij causa, tempore luctus ab ecclesia non canitur, ne ipsa quidem festiuitate dici Dominicæ.

De Collecta.

C A P. X V.

Q Væ post hæc sequuntur orationes à sacerdote, salutatione præmissa per quam attenti fiant auditores, ad repræsentandum Domini nostri orationes dicuntur, cuius tota vita continua pro nobis & perpetua oratio fuit, quæ & designatur in Apocalypsi per fumum aromatum, ascē Apoc. 8. dentem de manu Angeli, ante conspectum Dei. Homo nanque verus passioni propter nos destinatus, semper vnitum sibi verbum pro nobis orauit, Patremque & Spiritum sanctum. Et (vt ait Apostolus) in diebus Hebr. 5. carnis suæ preces supplicationesque ad Dominum offerens, exauditus est pro sua reuerentia. Quod verò in fine orationis subiungit, Per Dominum: eo respectu fit, quod Dominus noster Iesus Christus mediator est Dei & hominum, per quem, sicut omnia nobis à Patris plenitudine bona decurrunt, ita nos per eundem omnem Patris referimus gloriam.

B 4 Dc

EXPOSITIO

De nomine collectæ & responsione Amen.

CAPVT. XVI.

NOmen autem collectæ idcirco sacerdotali orationi attribuitur, quoniam sacerdos qui fungitur legatione ad Dominum pro populo, petitiones omnium in ea colligit, & concludit, vel quoniam omnes astantes se debent illo potissimum tempore in vnum (cunctis abiectis mentis euagationibus) colligere, vt simul cum sacerdote mentē eleuant, idem à Deo petant, quod ille omnium nomine palam à deo postulat, ad quod etiam salutationem solet præmittere, per quam attentos reddat, & collectio nis huius adiuueat. Vnde consuetudinis est vt cū collecta canitur, potissimum præcipua, genua flectat chorus, vel inclinet cū reuerentia & humilitate prius erectum corpus, animi videlicet humilitatem, ipso corporis habitu designans. Chorus autem, qui totius populi locū tenet, concondi voce respondet Amen, quo se sacerdotis postulationibus consentire annuunt, tanquam si dicant: Id ipsum & nos petimus, fiat vt tu omnium nostrum nomine petisti.

*Quare in numero impari orationes
legi soleant.*

CAPVT. XVII.

Obseruatur autem à plurimis religiosè & dilig

MYSTERIOR. MISSAE.

25

& diligenter, vt in numero semper impari collectas legant, ratione mysterij, vel vnam propter vnitatem diuinitatis, vel tres, propter personarum honorandam Trinitatem, vel quinque propter quinque Iesu Christi plagas venerandas, aut septem propter Septiformem Spiritus sancti gratiam, siue propter septem verba quæ in cruce Iesus nouissima protulit. Numerum autem parem fugimus propter diuisionem, quæ ab ipso habet initium. Deus autem 1. Cor. 14. omnem diuisionem atque discordiam detestatur. Binarius enim, primus ab vnitatem recedit, à quo cæteri numeri diuisibiles sortiuntur originem, ipsum intra se includentes. Ipso igitur mystico numero significamus, omnem diuisionem à nobis abesse debere, & vnitati omnes studere, qui velint ecclesiastici sacrificij esse participes. Innocentius autem tertius, in libro quem super officio missæ eleganter & copiosè conscripsit, septenarium numerum dicit sacerdotes excedere non debere, quandoquidem Christus in oratione, quam Matth. 6. suos edocuit, septem petitionibus omnia necessaria corporis & animæ comprehendit.

*De septem salutationibus sacerdotis
ad populum.*

b 5

CAP

EXPOSITIO

CAP. XVIII.

Septem autem vicibus populus in Missa salutatur, ut exclusis septem vitiis capitulis gratiam Spiritus sancti septiformem mereatur accipere. Semper autem salutando se vertit ad populum, preterquam ante præfationem, quando orationi totus intentus sursum cor erigit ad Dominum, priusquam hortetur ceteros dicendo, Sursum corda. Et ante pacis osculum, quando in fractionis articulo occupatus, Eucharistiæ peragit sacramentum. Et quoniam septenarius numerus perfectionem signat, quod septem vicibus populum salutat sacerdos, significare non incommode potest perfectionem integram pacis, quam nobis Saluator attulit. Huc usque perdurat Missæ initium, quod dicitur Introitus, commemorans nobis introitum Saluatoris in hunc mundum, id est, à natiuitate eius usque ad prædicationem Ioannis.

De Epistola.

CAP. XIX.

Epistola, quæ præmittitur Evangelio, siue præcedentis legis, siue Baptista præcursoris designat officium, quod ante Christum lex per Prophetas, & postremò per Ioannis ministerium exercuit. Ad hoc enim & lex ab initio data fuit à Domino, & postremò præcursor destinatus Baptista, ut

venit

MYSTERIOR. MISSÆ.

27

venturo domino viam pararent, & populū perfectum exhiberent Messia, post multā expectationē aduenienti, quemadmodum in scripturis sanctis palam conspicimus per varia testimonia comprobatum. Quod autem præcurrens epistolæ lectio, ad Evangelium transmittit, significat, quemadmodum vetus lex præcedens, & Ioannis præuia prædicatio, ad Christum auditores suos præparans, veniente Domino ad Christum destinabat. Quod lex quidem per scripturas earumque multiplicia testimonia, quæ de Christi aduentu testificantur, ab initio semper agebat, & nouissimè euidenter per Ioannis digitum demonstrantem peregit. Epistolæ itaque lectio, est vox legis, suam in Ioanne imperfectiōnem profitentis, & ad Euangelicam perfectionem, suos auditores transmittentis. Tantum autem distat ab Evangelio (quod in officio Missæ ex iis quæ leguntur est præcipuum) quantum seruus à domino suo, præco à iudice, legatus ab eo qui misit illum. Quapropter cum legitur Epistola, non iniuria sedemus. Cum autem sanctum Evangelium audemus, dimissis reuerenter aspectibus, eruti stamus, ad honoris, reuerentiæ & obedienciæ promptitudinem demonstrandam. Quod autem epistolæ lectio,

EXPOSITIO

etio, neque semper de veteri, neque semper de nouo sumitur Testamento, eo referri potest, quia Ioannes præcurzor, partim ad legis tempus & Prophetarum attinebat, quatenus Christum priusquam veniret, cæterorum more prædixerat. Cuiusmodi est illud, Ego vox clamantis in deserto. Item, Veniet fortior me, cuius non sum dignus corrigiam calceamenti soluere. Et item, Qui post me venit, ante me factus est. Partim verò ad nouæ legis gratiam, quatenus quam prius prophetando vocis oraculo prædixerat, digito postmodum demonstrabat. Ecce (inquit) agnus Dei, qui tollit peccata mundi. Hic est de quo dicebam vobis. & alia eiusmodi multa, quæ testificabatur de filio Dei.

De descensu Sacerdotis ab altari ad locum presbyterij.

CAPVT XX.

Post finitas autem collectas, subdiacono incipiente sacram lectionē recitare, descendit sacerdos ab altari, ad presbyterij locum, ut illic audiat recitantis subdiaconi lectionem, humilitatē in hoc insinuans Christi saluatoris, cuius vicem gerit, & personā representat, qui Ioanne prædicante, & populum per baptismale lauacrum præparante, in aduentum illius, qui venturus esset,

tang

Aff. 9.
Marc. 1.

MYSTERIOR. MISSAE. 19

tanquam vnus ē populo & ipse descendens à Nazareth Galilææ, commorantem in deserto Ioannem accessit, ut audiret prædicā-
tem, & baptizaretur ab eo in Iordanis flumine. Post quod baptismus (adimpleta per talem humilitatem omni iniustitia) ductus à Spiritu agebatur in deserto quadraginta diebus & noctibus, nihil comedens neq; bibens, neq; vlla humana vtens conuersatione. Quæ Christi in deserto abscondio in eo designatur, quòd choro cantante Graduale & canticum Halleluia, solitarius ac taciturnus interim in loco presbyterij altari relicto residet meditabundus. Ad quem, cum suis peractis rebus, tandem ministri diaconus atq; subdiaconus redeunt, illud significatur, quòd consummata omni tentatione, angeli accesserunt ministrantes ei.

De Graduali.

CAPVT XXI.

Post epistolæ lectionem, sequitur cantus asper & grauis, quē graduale vocamus: quoniam Ioannis prædicationē, ad poenitentia lamenta pro peccatorum remissione assequenda populus accessit. Sic enim legimus, quòd publicani & peccatores compuncti prædicatione Ioannis confitebantur peccata sua, & abluebantur baptismo Ioannis in poenitentiam. Conuenit autem tam ipsa

Matth. 3.

Luc. 4.

Marc. 1.

Luc. 4.

Luc. 3.

Matth. 3.

EXPOSITIO

ipsa nominis, quam cantus ratio, cum lamento poenitentiae. Cantus enim asper & grauis est, ita vt modulatis & excellentibus vocibus ipsum efferre, nec vsus habeat, neque decus permittat. Signat enim, non iam remuneratorum gaudium, sed laborem & difficultatem adhuc operantium. Propter quod, diebus paschalibus vsque ad Penthecosten de officio tollitur, quod tempus, futuri illius beati seculi statum designat. Vnde rectius faciunt, qui graduale non festiuis aut modulatis vocibus efferunt, sed quasi cantum grauem & asperum, simpliciter potius & lamentabiliter canunt. Quod ad nominis verò rationem, dicitur graduale, à gradibus humilitatis, vt pote illi conueniens, qui necdum ascendit de virtute in virtutem, neq; ad hoc peruenit, vt videat Deum Deorum in Sion, sed in conuallē lacrymarum positus, ascensionē tamē in corde disposuit. Ad hanc autē poenitentis imperfectionē designandam, is, cuius est graduale canere, ad gradum interiori loco stare cōsuevit, eo quia halleluia subsequens est decātaturus, superius cōstituto, & desuper ad cantandum veniēte. Vel graduale dicitur, quod à versu priori ad secundum, ordinat quodam processu quasi gradatim tam vocis modulatione, quam sententiae

MYSTERIOR. MISSAE.

33

tentiae verborum alacritate, scandit. Illud enim diligenter obseruantibus facile patebit quod ferē semper secundus, qui subsequitur gradualis verticulus, tam verborum forma, quam vocis modulatione, aliquatō processu ascendit festiuior, & voce magis eleuata scandere solet, vt significetur, quod in poenitentiae lamento, incipientibus quidem asperitas & amaritudo exoritur, sed vbi paululū perseuerauerint, poenitentiae iugum leuius ferrent: & quod prius cum graui dolore vix poterant incipientes, in profectu constituti facilius iudicabunt.

De Halleluia.

CAPVT XXII.

Quoniam autem lugentibus ex diuina voce est subsequutura consolatio, etiā si nonnulla in praesenti, potissima tamen & plena in futurae beatitudinis statu, inde est, quod post carmen tristitiae canticum subsequitur noue legis post graduale, halleluia, quo vocabulo, illud eternum conuiuii angelorum ac beatarum animarum, quod est semper laudare Dominum, significatur. Nam halleluia Hebraicē, laudare Dominum nōscitur significare. Quoniam autem plenitudinem illius gaudij & plenae laudis hic non datur experiri in valle constitutis miseriae, idcirco non interpretatum Hebraicē

EXPOSITIO

braicum nomen remansit, vt peregrinū ab hac vita gaudium peregrinum vocabulum designaret, potius quā exprimeret. Plerunq; autem huius vocabuli syllabam precipuē nouissimā, longo notarum tractu, & variis neumatū distinctionibus, festiuē & modulatē iubilando potius quā cantando protrahimus, summopere nitentes illius beatæ & perfectæ laudis, quæ est in faucibus beatorum, assequi imitationem. quod dum non possumus vt volumus, saltem vt possumus vel lalando sectari conamur. Significat autem proluxa hæc protractio, subsecuturæ consolationis æternitatem, quæ nullo vnquam erit fine claudenda, sed in perpetuo iubilo perdurabit indeficiens.

De Tractu.

CAPVT. XXIII.

Halleluia verò quoniam vox est letitiæ, sēpore letitiæ frequentari solet, quoniam tēpore pœnitentiæ o-mittitur. **H**idcirco Paschali tempore vsq; ad Pentecosten magis frequentari solet, quoniam tēpore pœnitentiæ o-mittitur. **H**alleluia autem, versiculum letitiæ illius superuenturæ expressiuum continet. Tractus verò, plerunq; incolatus præsentis statum ipsa quoque verborum substantia manifestat. Exempli gratia, Dominica post octauam Epiphaniæ prima, graduale canitur, Misit Dominus verbum suum, & sanauit eos, & eripuit eos de interitu eorū. Cui (iuxta supradicta) versiculus letior annexus.

Hoc

MYSTERIOR. MISSAE.

33

Hoc enim tempore memores nos esse vult sancta ecclesia peregrinationis nostræ & captiuitatis, in qua præsens nos vita miserabiliter detinet. Canitur autē loco eius Tractus cum asperitate vocis & proximitate verborum, ac notarum grauitate, quibus miseriam vitæ præsentis insinuat. Tractum canebat Psalmista, cū diceret, Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus est, multū incola fuit anima mea. & aliàs frequēter, suæ peregrinationis infelicitatem deplorans.

Quod inter hæc cantica etiam in verbis magna est diuersitas.

CAP. XXIIII.

NEquē verò in his canticis diuersitas ex vocis tantū est modulatione, sed maxime etiam ex parte verborū, quæ sub notis suis aut tristius aut lætius cantatur. Vnde graduale plerunque tale quid sumitur, quod pœnitentiam sonet, illiq; congruat. Halleluia autem, versiculum letitiæ illius superuenturæ expressiuum continet. Tractus verò, plerunq; incolatus præsentis statum ipsa quoque verborum substantia manifestat. Exempli gratia, Dominica post octauam Epiphaniæ prima, graduale canitur, Misit Dominus verbum suum, & sanauit eos, & eripuit eos de interitu eorū. Cui (iuxta supradicta) versiculus letior annexus.

c. cūtur.

EXPOSITIO

Psal. 106.

titur, qui est gratiarū actionis, Confiteantur Domino misericordiæ eius, & mirabilia eius filiis hominum. Sed quod de superiori loco descendens cantor, altiori vocis modulatione Halleluia decantat, eiusmodi conexum habet versiculum, Laudate Deum omnes angeli eius, laudate eū omnes virtutes eius. quod æterni gloriam gaudij, angelicæq; laudis iubilum, apertè proponit. Item Dominica secunda, quæ subsequitur gradualis prima pars est ista, Timebunt gentes nomen tuum Domine, & omnes reges terræ gloriam tuam. Subditur versiculus, Quoniam edificauit Dominus Sion, & videbitur in maiestate sua. Post

Psal. 101.

Psal. 69.

halleluia, Dominus regnauit, exultet terra, lætentur insulæ multæ. Ecce prima pars, timorem, qui est incipientium, proponit. Secunda spe futuræ visionis, ex ædificationis spiritualis beneficio cōsiderato, aliquantō assurgit altius, à timore quasi gradu quodam, ad amorē: Halleluia verò, regnū Christi feliciter susceptum, & vniuersale ex hoc terræ gaudium, a pertissimè explicat. Similiter & in sanctorum festiuitatibus est considerare. Sumamus de cōmuni martyrum officio exempla. Graduale est, Clamauerunt iusti, & Dominus exaudiuit eos &c. Subditur versus, Iuxta est Dominus

MYSTERIOR. MISSAE.

35

us his qui tribulato sunt corde. Item gradualia sunt, Vindica Domine sanguinem sanctorū. Exultabunt sancti. Time te Domine. Pretiosa in conspectu Domini &c. Cum suis versibus. Versus autē qui Halleluia adiunguntur, huiusmodi sunt, Lauda te pueri Domini, laudate nomē Domini. Sancti tui Domine benedicent te, & gloriā regni tui dicent. Iusti epulentur, & exultēt in cōspectu Dei. Fulgebunt iusti. Latamini in Domino. Iudicabūt sancti. & similia. qui illam superuenturā in cœlis, quam expectamus gloriā omnia præ se ferunt. De tractibus autem exēplo sit primus qui canitur in Septuagesima, De profundis clamaui &c. Itemque dominica quadragesimæ, Qui habitat in adiutorio altissimi. Et qui toties per quadragesimæ tempus replicatur, Domine, non secundum peccata nostra facias nobis. & itē in aliis, in quibus omnibus, vel clamorē audimus eius qui in profundis habitat, & ad supernum illud lumē nondum oculos valere attollere, siue eius qui sub variis rērationum illusionibus hinc timorem nocturnū, illinc sagittam in die volentem, hinc negotium perambulans in tenebris, illinc dæmonij meridiani incursum metues, de tribulatione poscit auxilium. Siue eius, qui propter iniquitatū multitudinem

Psal. 129

EXPOSITIO

malæ punitiōis pœnam timens, ad misericordiæ cōfugit auxilium. Deniq; quoniam prolixum est secundum ecclesiæ ordinationē hoc luctus & peregrinationis tempus, ne prorsus sine omni consolatione, luctus perseveret cōtinuus, quasi ad modicam respirationē, audeat nōnquā ecclesia laetiora etiam in tractu proponere, sed rarius. Idq; vocis sic asperitate temperat, vt facile pateat, peregrini non plenum esse gaudiū, exēpli gratia, postquā in septuagesima de profundis clamauit exaudiri, & in Sexagesima cōtritiones sanari petiit, tertia quæ est **Psal. 65.** Quinquagesimæ, aliquantulū respirās, pro tractu assūnit ecclesia, Iubilare Domino omnis terra, seruite Deo in lætitia. Introite in cōspectu ei⁹, quoniā ipse fecit nos, &c. Quæ verba licet gaudiū habeāt, tamē non nisi peregrinantīū sunt. Hæc idcirco latius deducere nihil nos tædet neq; piget, vt manifestū fiat, quāta prouidentia ac ratione instituta sint, quæ in diuinis per nos gerūtur officis, & vt debitā exhibere diuinis rebus discamus venerationē, quantum rōnes licet ignoremus, tamē omni cū reuerētia admirari, suspicere, & venerari nos cōuenit veræ ecclesiæ bonos filios, nō vt adulterini qdā & nothi, qui quæcunq; nō intelligūt, quasi vana, superflua, & religionis impedimenta cauil

Summa
providen-
tia insti-
tuta sunt
quæcunq;
in ecclesia
sacris ordi-
nationi-
bus obser-
uantur.

MYSTERIOR. MISSAE.

37

cauillantur, & tantū non abiiciunt.

De reditu sacerdotis ad altare.

CAP. XXV.

Postquā Ioannes per prædicationem & baptismū suū populo preparato in aduentum Christi, in carcerem cōiectus ab Herode, siluit, tunc venit Iesus apertē prædicans, qui prius Ioanne prædicante cessabat, vt illud impleretur quod de se Ioannes dixerat, Illum oportet crescere, me autem minui. Et hoc in missæ officio sacerdos significat, quando à loco, in quo hætenus choro lugente per Gradualis asperitatē, & per Halleluia Gaudete in Domino cōfederat, surgēs ad altare reuertitur. Vt enim Marcus testatur, postquā traditus est Ioannes, tunc venit Iesus in Galileam prædicās Euangelium regni Dei. Nec ipse prædicās modō, sed & Apostolos suos vocans: & mitens ad euangelizandum regnum Dei. Ad quod designandum, sacerdos dat benedictionē diacono, ante altare humiliter inclinato. Cuius ministerium, Apostolicam signat functionem, quasi dicat, Ecce mitto vos, sicut oues in medio luporum. Vbi notandum est quod subdiaconus vt legat Epistolam, benedictionem nullam accipit, cuius est in diacono cōtrarium. Quia nimirū Deus, Prophetas Spiritu sancto inspira-
c 3 eos, mī

Marc. 1.

Ioan. 3.

Matt. 4.

Matt. 10.

EXPOSITIO

Rom. 10.

Matt. 6.

tos, misit inuisibiliter. Apostolos autem, factus homo visibilis, visibiliter destinavit. Rursum, subdiaconus post finitam lectionem, ad sacerdotem reuerentia exhibenda causa requiritur: Diaconus autem, antequam legat se inclinans, veneratur eundem: quia videlicet lex à Christo humanato finem accepit: quoniam finis legis est Christus. & ipse venerat ad legis ceremonias atque iudicialia euacuanda: sed à Christo homine coepit euangelicæ prædicationis initium. Nam primus ipse pertransiens per vicos & ciuitates euangelizabat regnum Dei.

De Stola Diaconi.

CAP. XXVI.

PRIUS autem quam ad alia sermo decur-
rat, de Stola Diaconatus, quid sibi velit, dicamus. Quæ ab humero dependens, circa lumbos stringitur, ad designandum coni quid eam, quæ debet esse in vero ac digno Euangelij ministro, colligationem fortitudinis atque continentia. Fortitudinis quidem ad operandum opera Dei. Continentia verò, ad cohibendas carnis lasciuias. In humeris enim, ad agendum fortitudo designatur. In lumbis, sedes luxuriæ est. Neque verò Grego. 13. alterum sine altero sufficit. Et (vt Grego. homilia. xij verbis utamur) redemptori nostro, alterum

MYSTERIOR. MISSAE.

39

rum sine altero placere non potest.

Si autem is qui bona agit, luxuriæ adhuc inquinamenta non deserit: aut, is qui castitate præminet, nondum se per bona opera exercet: neque castitas est aliquid sine bono opere, nec bonum opus est aliquid sine castitate. Vt ergo dignum se Euangelij præconem ostendat, stolam (per quam præceptorum Dei, & sanctæ eius ecclesiæ, obedientia designatur) gestat, quæ super humeros incumbens, lumbos, luxuriæ sedem pariter complectitur. Quoniam per submissionem & obedientiam præceptorum Dei, & in agendo bona opera fortè esse ac validum, & per castitatis continentiam ab illicitis concupiscentiis malis abstinere oportet, quemadmodum suis Apostolis Saluator dicebat: Sint lumbi vestri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus vestris. Luc. 22.

De saluatione Diaconi ad populum.

CAP. XXVII.

DIACONUS benedictione accepta, priusquam Euangelium incipiat salutationem præmittit, per quam auditorum animos reddat ad suscipiendum cum fructu lectionem sancti Euangelij, attentos atque præparatos: quoniam Apostoli missi à Domino, pergebant per vicos & ciuitates euangelizantes regnum Dei. Saluatio Luc. 9. enim

EXPOSITIO

49
antem quæ sic præmittitur, secūdm̃ illud accipi potest, quod Saluator Apostolis in- iungebat, In quancunque domū intraueri- tis, primum dicite, Pax huic domui. Quo exemplo diaconus (pacis vocabulū episco- po seruans) Dominum pacis precatur cum illis esse, quibus anuntiaturus est Euange- liū, qui illos sibi dignos faciat auditores, ut cum mansuetudine suscipientes inferen- da Evangelici verbi semina, saluas faciant animas suas. Illi verò indicantes se dignos esse super quos oblata illa requiescat pacis salutatio, capite nudati, & erecti corpore, animoq; attenti, salutationem reddunt di- centes: Et cum spiritu tuo. obsecrātes cum spiritu humano, esse diuinum spiritū. Rur- sum, ille quid annūtiaturus sit præmit- tens, Sequentia, inquit, sancti Euangelij. Quo audito cum magno gaudio astantes respondent, Gloria tibi Domine. quoniam gentes audientes sibi verbum salutis à Deo esse destinatum (vt in Actibus Apostolicis refertur) glorificabāt Deū, & appositū sunt quotquot præordinauerat Deus ad vitam.

De trino Crucis signaculo.

CAP. XXVIII.

His autem sic præmissis, antequam ad lectionem procedat, in Euangelio cru- cem

MYSTERIOR. MISSAE.

41

cem pingit manu, significans, non huma- num se aliquid, neque sapientiæ secularis, sed crucis CHRISTI annūtiaturū my- sterium. Quicquid enim ex noui Testa- menti pagina recitatur, ad crucis CHRIS- TI & humanæ redemptionis mysterium pertinere dignoscitur. Statimq; frontem, os, & pectoris locum eodem crucis signo publicè consignat, cæteris, qui astant audi- turi, idem agentibus. In quo significat se crucem CHRISTI non erubescere, imò palam velle gestare, per fidem in corde, ad iustitiam: in ore, per confessionem, ad salu- tem: in fronte, per conuersationem, in ex- plum. In fronte autem, id est, in corpore pa- lam, per exteriorem conuersationem, quo- niam frons locus est maximè apertus & cō- spiciuus. Crucem enim in fronte gestare se PAVLVS asserit, cū ait Galatis scribēs: Ego stigmata Domini IESV in corpore meo porto. Et aibi hortatur pretio em- ptos glorificare & portare Deum in cor- pore suo. Quod ergo trinum sibi crucis si- gnum imprimit, tantundem est, ac si dicat: Crucem CHRISTI, eiusque Euange- lium nequaquam erubesco, quin potius vo- lo Euangelij doctrinam corde credere, ore confiteri, & opere in conuersationis obser- uantia, exprimere.

1. Cor. 2.

Rom. 10.

Galat. 6.

1. Cor. 6.

6 5 Quare

EXPOSITIO

Quare ad Aquilonem legitur.

CAP. XXIX.

Diaconus autem Euangelium lecturus, ad Aquilonem se conuertit, & illic stans perlegit quod legendum fuerit. Aquilonaris enim pars frigida est, malitiæ frigus (quod charitatē refrigerare fecit) representans, & sedes illius maligni, qui dixit: Ponam sedem meam in Aquilone, & Isaiæ 14. ero similis altissimo. Et iuxta aliam scripturam, Ab Aquilone pandetur omne malū. Hier. 2. Propter quod, Aquilonē fugere vox prophetica exhortatur. Significatur ergo, quod Evangelica prædicatio adueniens contra malitiam omnem & principē malitiæ diabolum, esset pugnatura & triumphatura, id quod nunc per omnem ecclesiam clarē conspicimus. Dum enim ad gentes (quæ omnes in frigore iniquitatis & infidelitatis iacebant, quasi glaciali gelu cōstrictæ) Apostolica prædicatio directa est, emigrare fecit dominum Aquilonis, & princeps tenebrarum (iuxta Saluatoris verbum) iudicatus, foras eiectus est, & de hominum cordibus infuso Spiritus sancti calore, frigus illud expulsum est. Ad destruendum enim cōsilia omnia, & suggestiones malignorum demonum sanctum annuntiatur & auditur Euangelium. Quod ne auditū veniens diabo

MYSTERIOR. MISSAE.

48

diabolus rapiat de cordibus audientium, crucis signum in pectore, post ipsius finem signamus, tali sigillo cordis nostri librū signantes, quod ille nequam serpens nulla ratione audeat vel possit infringere.

Quare post Euangelium Subdiaconus osculandum apertum librum exhibet.

CAP. XXX.

Perlecto Euangelio, Subdiaconus librū apertum de manu Diaconi accipiens, sacerdoti & diacono osculandum exhibet, atque etiam (si adsit) Episcopo. quod olim videtur quātum ad omnes obseruari solitū, eo modo quo nūc pacis signum circumferretur. In eo ergo quod sacerdos oblatū deosculatur Euāgelij codicē, significatur quomodo Christus dominus Apostolorū prædicationē sequentibus signis atque prodigiis confirmauerit, & rata habuerit, approbataque omnia, quæ illi ab eo missi annuntiauerunt populis, illis non secus ac sibi fidem haberi volens. Quod autem subdiaconus librum nunc apertum gestat, & osculandum defert, quem prius clausum attulerat, significat, quemadmodum lex, quæ prius Christum occultē prædixerat, post Christi & Apostolorum eius prædicationem, apertis per agnū signaculis, quibus fuerat

Matt. 10.

Matt. xli.

44
fuerat obfignata vt non poffet intelligi, apertam cœperit ostendere fidē Euangelicam & nouæ legis myfteriis euidētia & cōgrua præbere testimonia. Post Christi enim & Apostolorum prædicationē, quæ prius clauſa erant, iam eluceſcere cœperūt, & patebant, quoniam de Christo Meſſia ſic & sic prædicta fuiſſent. Quemadmodum aliquot locis in ſancto Euangelio dicitur, quod poſtquam ſurrexit a mortuis, tunc recordati ſunt, ita ſcriptum fuiſſe de eo, aut ab eodem prædictum extitiſſe.

De Symbolo fidei. CAP. XXXI.

Quod ſtatim poſt decantatū Euangelium inchoante ſacerdote cæterisq; ad hunc uſque proſequentibus, canitur huius dei ſymbolum, fructum, qui ex Chriſti & Apoſtolorum prædicatione eſt in eccleſia cōſecutus, manifeſtat. Verē enim hæc ſancta Dei cōfeſſio, quæ in ſymbolo plenē cōtinetur, fructus eſt laboriorū noſtrorū confidentium nomini eius, & hoſtia laudis multo acceptiſſima Deo in odorem ſuauitatis. Sacerdotis verō inchoatio ad Chriſti perſonam commodē aptari poteſt, qui tunc eccleſiæ præcinebat, quandoque credenda erant, nobis per os ſuum & Apoſtolorū prædicationem, annuntiavit. Præcinenti verō reſpondet chorus, quia euangelicæ prædicatione

cationi acquieſcentes populi, ſanctæ fidei cōfeſſionem palam cōfiteri non erubeſcunt. Et ne fortē dicat eccleſia, ſpōſus eius, Cecini vobis, & non ſaltatiſti: Idcirco in cōfeſſionis tripudio, ad Chriſti prædicantis vocem lætabunda exultat.

De Offertorio.

CAP. XXXII.

Poſt ſymbolum, cantatur offertoriū ſiue offerenda. Eſt autē offerenda canus eccleſiæ nomē habens ab offerendo, eo quod tunc canitur quando omnipotenti Deo præparatur atque offerri incipit ſancta hoſtia. Et videtur eccleſiæ primæ vox eſſe in fidei profeſſu (cuius initium ſignauit ſymbolū) pergentis atque creſcentis, contra veſanas incredulorū Iudaorū blaſphemias. Nam Iudaæorum prauitatem, quæ Chriſtum à ſua prædicatione multis modis quærebant impedire, ſignificare poteſt ſilenter, quod Dominus vobiſcum præmiſſo, & deinde Oremus cantando, quaſi multa eſſet ſubditurus, ſubito ſilet ſacerdos. Chorus autē ipſo ſilente, nec plura addēte, nequaquā tacēdum ſibi putat. Iudaæorū enim peruerſitas Chriſtum in ſua prædicatione plurimū impedire querebat, & ſepe vt taceret cedēs improbitati eorū, effecerūt: ſed fideles, qui in eū credebat, nō ceſſabat ab eius cōfeſſione.

EXPOSITIO

ne. Quæadmodū de Petro legimus, quod aliis dicētibz ipsum esse Eliā, aliis Ioannē Baptistā aliisq; alia narrantibus, ipse auda-
Mat. 16. ter canebat, Tu es Christus filius Dei vi-
Luc. 11. ti. Et inter Iudæorum blasphemantiū ma-
Ioh. 9. ledictiones extollens quædam mulier de turba vocē, apertē clamabat, Beatus vēr-
qui te portauit, & beata vbera quæ suxisti. Item cæcus sanatus inter Iudæos stans, &
fitebatur, quia nisi esset hic homo à Deo, non posset oculos cæci aperire. & ita in aliis plurimis. Quorum omnium deuotio per chori offertorium illud canticum, congruē admodū exprimitur. Quod autem istis sic cantātibz, hostiæ præparatur oblatio, significat quemadmodum Christus dominus postquam per suam prædicationē initium nascentis ecclesiæ (quæ in Apostolis primum erat atq; discipulis cæterisq; fidelibus) ad qualcūq; profectum post se adduxisset, cœpit se ipsum in sacrificium sanctū, & viuentem atque placibilem hostiam præparare, deq; morte pro suorū salute operāda meditari, cuius tempus secundum Patris volūtatem iam aduenire cognoscebat. Quod autem multo antequam vellet in verum sacrificium corporis & sanguinis Domini oblata conuertri, velut præuia quadā oblatione se præparat, significat magnum illud

MYSTERIOR. MISSAE.

47

illud desiderium quod erga suæ passionis tempus Christus habebat, iuxta quod ipse de se in Euangelio loquitur, Baptismo habeo baptizari, & quomodo coarctor vsque dum perficiam illud? Prius enim quā in cruce visibiliter crucifigentium manibus offerretur, seipsum frequenter, inno-
Luc. 12. santer deuotissimo cordis desyderio pro humani generis salute patri suo offerebat. quod ipsa præuia sacrificij oblatio, rectē designat.

De quibusdam que in offerenda obser-
uantur ceremoniis.

CAP. XXXII.

IN oblatione autem panis & vini primò considerādum, quod subdiaconus ad altare præparatam hostiam deferens, operimento velatam, diacono tradit, qui per sacerdotis manum, ipsam prius per se nudatam in altari constituit. Per quod significatur, legem veterem Eucharistiæ ritum tantum signis præfigurasse, sed Evangelica traditione per Christum nudē, palam, & efficaciter institutū fuisse. Collocato autē in altari calice, sacerdos aquam vino ad-
Vini & aque in ca-
iungit, idque adeò modicē, vt possit statim
vini virtute, in illud transformari cui ad-
iungitur. Quo significatur vnio populi
Christiani cum Christo domino: quoniam
Luc. 12. gnificet.

per

Ioan. 6. per sanctam Eucharistiā (quæ est sacramen-
Ioan. 17. tū mortis Christi) populus fidelis miraculo-
 sa & superhumana vnione, vnitur Christo
 & Deo, vt sint vnum caput & membra, quæ
 admodū ad patrem Christus loquitur di-
 cēs: Pater, rogo vt omnes vnum sint in me,
 sicut tu pater in me, & ego in te. Nam in
 scripturis per aquas, populi intelliguntur.

Apoc. 17. Aquæ enim (vt habet Apocalypsis) populi
 sunt. Dulce verò mysteriū inest in eo, quod
 vnam tantum aquæ guttulam aut paululū
 admodū in vinum infunditur. Nempe il-

Isa. 40. lud est, quod Isaias dicit, Omnes gentes in
 conspectu Domini non aliud esse, quàm
 guttulam situlæ, quæ fuit de plenitudine
 eius. Et quemadmodum facillimum est vi-
 no, vt aquæ guttulam, per abundantiam
 virtutis, quam sibi naturæ donauit opifex,
 conuertat trāsformetq; in suam naturam,
 ita credimus apud omnipotentem Deum
 nequaquā esse difficile, vt nos per suam di-
 uinitatis virtutem & gratiam in se trāsfor-
 matos, sibi iungat, & vnum facias.

De Thurificatione & Ablutione manuum.

CAP. XXXIII.

Ephes. 5. **D**Einde super oblationē, thuris sumi-
 gat odorem, postulans offerendum sa-
 crificium Deo acceptum fieri, & placitum
 in odore suauitatis, propter illū, qui tradi-

dit semetipsum pro nobis oblationē & ho-
 stiā Deo, bene odoriferam in odorem sua-
 uissimum, & vt sic ascendant per Christū,
 quem offerimus, nostrarum precum suffra-
 gia, quomodo per ignem, qui est in thuribu-
 lo, sursum fumus agitur aromatum. *Poit* *Cur semel*
 quæ manus abluat, quanquam alioqui in *locus ma-*
 principio ante altaris accessum mundatum *nus iterū*
 se fuisse optimē sciat, vt si fortē interim vl *abluat.*
 lam vndecunque maculā cōtraxisset, ablua-
 tur hac ablutione, priusquam ad sacrosan-
 ctā in manibus tenenda mysteria accedat,
 significans hoc ipso, si forsitan per humanę
 fragilitatis miseriam, huc vsque vanitatū
 phantasmata mentem maculauerint, vt vel
 nunc omni cum attentione abiciantur, &
 quasi nouam cordis assumamus munditiā.
 Nec enim dubium est, tanto nunc ab om-
 ni immunditia, etiam leuium cogitationū
 atque affectuum, merito esse abiiciendum,
 & abiicienda ex animo omnia, quanto ad
 sanctissimum illud passionis mysterium
 fit accessus propior. Itaque lotus semel, ma-
 nus iterum ablucens, recordetur sacerdos
 geminam vt assumat cum Dei adiutorio
 munditiā, quo tam sacris quæ iam aggre-
 ditur mysteris, nulla parte possit haberi
 indignus. Apud Isaiam enim legimus, ve-
 teribus illis hostiarū victimatoribus ita di-
 citur

Etum à Domino: Cū extēderitis manus vestras, nō exaudia vos: quoniā manus vestre sanguine plenæ sunt. Subdens autē cōsiliū, dicit, Lauamini, mūdi estote, auferte malū cogitationum vestrarum, & venite, & arguite me, dicit Dominus. Quod ne similiter nouis sacerdos sacrificiis contra se proferri audiat, manus lauat, antequam orationem secretam proferat super hostiam populo, vt fiat exaudibilis.

De silentio post offerendam.

CAP. XXXV.

POST cantatam offerendā, tam sacerdos quam chorus agunt sub silētio. Ex parte quidem sacerdotis, ad significandū quod Ioānis vndecimo capitulo de Christo scribitur, quemadmodum post resuscitatum Lazarum vbi cogitassent ab illo die eum interficere Iudæi, Christus iam non in palām ambulabat apud Iudæos, sed abiit in regionem iuxta desertum, in ciuitate quæ dicitur Ephrem, vbi morabatur cum disci-

Christus pulis suis, eo quod sciret nondū adesse hominē tēpus rā à Patre ad passionē suam diffinitā, ante à patre de qua sic pati non potuit, ita nec voluit: finitū, pā- & sicut non voluit, nec potuit. Hoc ergo sacerdotis breue silentiū, Christi significat latibulum. Ex parte verō chori silentiū significat quod Ioānis septimo legitur, quo-

niam

niam ob merum Iudæorum (qui mandatū dederant, vt si quis illum confiteretur, extra Synagogam eiiceretur) nemo de eo palām loqui audebat, etiam bonorū, qui sub-
Ioh. 9.
murmurantes, licet inter sese dicerent de Christo, quoniam bonus est: tamen in palā de eo loqui nihil boni audebāt. Persecutio nis ergo ista seuissima rabies, quæ & Christum latere fecit, & bonos à confessione tacere, vt nō auderent palām de eo loqui, isto nobis silentio significatur, quod breui duratione perdurans, statim soluetur.

De huius silentij interruptione dicendo, Per-

omnia secula seculorum.

CAP. XXXVI.

ITAQUE sacerdos post modicum silentiū
Matth. 6.
I ex dispensatione occulta assumptū, donec hostiam parasset, & Patre orasset in abscondito, quando in palām loqui prohibebatur, rursus vocem exaltans gloriose cantum resumit, dicens, Per omnia secula seculorū. Ab hoc autem loco & deinceps, vsque ad finem Canonis, mysterium passionis Christi nobis ecclesia proponit vicini, primūq; omnium, nouissimum illū Christū ad locum passionis aduentum, ponit ante oculos. Cū enim sacerdos voce exaltata, per omnia secula seculorum decantat, ad memoriam nobis reducit, quo-

d 2 mo

EXPOSITIO

modo in palam iterū Iesus ex latibulo venit in domū Lazari, ad quem locū ex ciuitate conueniebāt plurimi, audientes eum illuc aduenisse. Sic enim Io. xii. scriptū est: Iesus ergo ante sex dies Paschæ venit Bethaniam, vbi Lazarus fuerat mortuus, quem succitauit. Fecerunt autem ei cenā ibi, & Martha ministrabat ei. Lazarus autē vnus erat ex discumbentibus cum eo. Maria autē accepit libram vnguenti pretiosi, & vnxit pedes Iesu, & capillis suis extersit, & domus impleta est ex odore vnguenti. Quēadmodum autē tunc illa Bethaniensis familia cōiuitio, ministerio, & odori vnctione Christi benignē excipiebat, ita nunc factū illud recollens verē obedientiē ecclesia sancta, propter facti præclari imitationem, dulce suo sponso (quem iam vt statim immolandum recipit ex latibulo venientem) exhibet laudis conuiuium atque gratiarū actionis præparat vnguentum, quod in præfatione super ipsum effunditur, ita vt tota domus ex eius fragrantia impleatur ecclesiæ. Neque verò in præfationis cantu; diuersa sunt signorum perquirenda alia mysteria. Sed ad gratiarum actionem & laudis sacrificium, quod illie quæritur, verborumque, quæ recitantur, intelligentiam tota mens erigatur, & quasi conuiuant saluatori

Deuotionē Bethaniensis familia sancta imitatur ecclesiæ.

Ioan. 12.

MYSTERIOR. MISSAE.

53

uatori gaudenter assisistens, vnguento gratitudinis: caput pariter & pedes studiosè perungat.

De Hymno, Sanctus Sanctus Sanctus.

CAP. VXXVII.

Q Vi postmodum à toto choro canitur, angelicus partim, partimque hymnus hominū Sanctus Sanctus Sanctus &c. ad alteram nos diē qui mox sequitur, transmittit. Sic enim loco supradicto subditur, In crastinū autem turba multa quæ venerat ad diem festū cū audissent quia Iesus venit Ierosolymam, acceperunt ramos palmarum, & processerunt obuiā ei, & clamabāt: Osanna benedictus qui venit in nomine Domini rex Israël. Hūc ergo sanctū palmarū diem & solennē Christi in Ierusalem aduentum, vox ista laudis nobis reducit in memoriā. Quod autem sacerdos Benedictus qui venit in nomine Domini secū recitans cruce se consignat, significare potest, quod magnificus ille introitus & cum populi acclamatione ingressus, nō ad regnum suscipiendū Christo erat, nec temporalem honorem, sed ad crucis in ea breui perferendam supplicium. Nam hac ipsa de causa mox concilium congregantes Iudei, dicunt ad se inuicē, Videtis quia nihil pro-

Ioan. 12.

EXPOSITIO

ficiamus. & firmius in mortem eius coniuramus. Vnius ergo diei gradu, Christi passio facta est vicinior.

De secreto silentio quod incipit ad Canonem, & de multiplicatione signi crucis.

CAPVT XXXVIII.

Statim verò post hymni concentum, imò Schoro adhuc cantante, sub secreto silentio sacerdos agit, dicitque omnia ad designandum passionis nocerorem, ad quam omnis nunc tendit consideratio. Vnde & ab hoc loco nullum est ex ceremoniis significationis indicium præter crucem, solam. Quæ hæc idcirco frequentissimis repetitionibus omnia signat quæ signanda veniunt, quoniam ad passionem, quæ in crucis patibulo consummata est, attinent quæ hæc geruntur & representantur omnia. Notandum verò, quòd sicut in prioribus missæ partibus plurima fuerunt & diuersa copiosè representata mysteria, ita vt signorum intelligentia verborum pondus superaret: ita à præfationis loco magna diligentia cautum est, vt ceremoniarum multitudine euitata, sola cruce signentur omnia, quo sic mens bene vnita, fortius posset in passionis memoriam, ac facilius, tota intendere, vt omnis intentio circa sublimia Canonis verba, quæ sunt proferri incip

MYSTERIOR. MISSAE.

55

incipiunt, vel circa passionis ordinem, sine distractione feratur.

De distinctione partium Missæ.

CAPVT. XXXIX.

Vnde mihi videtur totum Missæ officium non incongruè duabus partibus diuidi posse. Quarum prima ab initio vsque ad præfationis cantum protensa, plus ferè requirit attentionis in sacris, quæ per varia indicia signat mysteriis, quàm in verborum sententiis. Altera verò à præfatione sumens initium, ad finem vsque Missæ perdurans, in ceremonialibus signis est parior, vt fiat ad sanctissima gratiarum actionis ac consecrationis verba, quæ in Canone patrum habentur, maior & faciliior attentio, potissimum quandiu Canon legitur. Quapropter ad tam sancta & sublimia verba, quæ in ipso Canone leguntur, adque intelligentiam tam præfationum quàm Canonis, sacerdotem decet maximè attentum esse. Habet tamen & illa pars bonam plerunque verborum intelligentiam, & hæc posterius signis omnino non caret, sed illa signis est ceremonialibus plenior, hæc verbis & sententiis fecundior.

De initio Canonis, Teigitur.

d 4

CAP

EXPOSITIO

CAP. XL.

Quid si-
gnificet
post incli-
nationē et
altaris o-
sculū cru-
cis signa-
tio.

CAnonis autem verba hoc in loco par-
ticulatim non intendimus explicare,
peculiarem illius expositioni tractatū (Do-
mino donante) meditantes, sed tantum ce-
remoniales ritus, & passionis mysterium
quomodo crucis signationibus hic repræ-
sentetur, breuiter ostendere. Igitur sacerdos
post hymnum cantatum, aut potius dum à
choro hymnus canitur humiliter se coram
altari iunctis manibus supplex inclinat. A
qua se inclinatione erigens, osculo altari
impresso, tres deinde cruces super oblationem
totam signat. In quo signatur humi-
lis illa erga patrem obedientia, qua Deus
Dei filius Christus dominus, sciēs quia in-
staret hora qua trāsitus esset ex hoc mū-
do ad Patrem, & quoniam uenisset plenitudo
tēporis quod ab initio Pater cōstituerat, vo-
luntariē & humiliter, propter Patris amo-
rem & obedientiæ eius mandatū implendū
propria voluntate venit in Ierusalem ciui-
tatem, vbi sciebat cōmorari eos, qui inha-
bant sanguini eius, & concilium faciebant
aduersus animā eius per singulos dies. Pa-
tris tamen iussionibus & bene cognita vo-
luntate confortatus, erexit se, & propter ni-
miam humani generis dilectionem, propter
quam iam olim homo factus fuerat (quod
per

MYSTERIOR. MISSAE.

17

per altaris osculum designatur) tradidit se-
metipsum in manus hostium suorum pro-
pria voluntate, quod in trina crucis illa su-
per hostiam consignatione nobis proponi-
tur. Vbi attende dulce mysterium quod in-
clinans statim vt erigit se, prius osculum
imprimit altari, quam ad consignationem
procedat. Vt significetur, quod non solum
ex humilitate, obedientia & amore Patris
se Christus ad mortem dederit, verumetiā
ex nimio erga genus humanum amore, vt
ipsum pacificaret Deo. Si enim sic Deus pa-
ter dilexit mundum ipso attestante, qui est
veritas, vt Filium suum vnigenitum daret,
nihil dubium est, quin sic etiam Filius ipse
mundum dilexerit, vt seipsum libenter, pa-
tre iubente & mittente, dederit. Nunc con-
signationem illam oblationis cur trina fiat,
videamus.

De trina Crucis consignatione.

CAP. XLI.

TRina verò ista crucis consignatio, tri-
nam Christi traditionem designat, à Patre
quoniam & à patre traditus est, & à scripto, traditus
& à Spiritu sancto. De Patre quidem iam est, à sci-
diximus, quoniam sic ille dilexit mundum, pso. & à
vt Filium suum vnigenitum daret. Item Spiritu
Apostolus Paulus, Proprio filio suo non sancto.
pepercit Deus, sed pro nobis omnibus tra- Rom. 8.
didit

EXPOSITIO

didit illum. De seipso quoque testatus est, dicens: Potestatem habeo ponendi animam in eam, & iterum sumendi eam. Quod si resumendi, haud dubie & conservandi habuit potestatem, ut non auferretur, nisi humani generis amor aliud suavisset. Item, Animam meam pono pro omnibus meis. Nemo tollit eam a me, sed ego pono eam a meipso. Quæ admodum & Isaias multò antè quasi præteritum, quod futurum erat, prædixerat. Tra didit (inquit) in mortem animam suam, & cum sceleratis reputatus est. Et alia huiusmodi, quibus plena sunt Prophetarum vaticinia, atque Apostolorum literæ, infinita testimonio. De Spiritu sancto quoque clarum est, quoniam ipse erat qui consilium hoc optimè suggererat Patri, & verbo Filio, ipse amor impellens ad humani generis redemptionem. Nam quis, nisi amor, Patrem induxit, ut unigenitum de sinu suo demitteret ad tam vilia? Aut filium, ut ad terras tanta passurum se præsciens, tam voluntariè descenderet? Certè amor est & charitas, quæ hoc nostræ salutis opus sollicitè sic perfecit. Atque Spiritus sanctus amor & charitas est. Unde & Hebr. 9. Apostolus Paulus, in Epistola ad Hebræos de Christo scribit, quod per Spiritum sanctum semetipsum obtulit Deo patri immaculatū. Itaque trina hæc crucis consignatione, congr

MYSTERIOR. MISSÆ. 59

congruè admodum Christi à tota trinitate Donum, factam mortis traditionem intelligimus. Cui munus, seu sacrificium. etiam intelligentiæ congruunt verba, quæ sub his crucis signationibus proferimus, dicentes, hæc dona, hæc munera, hæc sancta sacrificia illibata. Nā ut à patre nobis Christus est demissus, donum nostrum intelligitur. Liberalissimus enim atque benignissimus Dominus, videns pauperatatem atque inopiam nostram, quoniam usque tunc ecclesia dignum aliquid non habuit quod Deo posset in peccatorum expiationem offerre, hostiam sibi placitam dono nobis & tunc misit, & donat etiam nunc per singulos dies hominem factum Iesum Christum filium suum, qui & ipse etiam munus nostrum est, siue quia seipsam obtulit Patri per mortem, pro nostra redemptione, siue etiā quia nos illum modò offerimus, nobis ad hoc donatum, ut offeramus per singulos dies. Sacrificium autem illibatum sit nobis erga Patrem quotidie per Spiritum sanctum, per quem (ut ex Paulo diximus) obtulit seipsum Deo, immaculatum & gratissimum sacrificium. Hebr. 9. Quod idem ille apertius ita Ephesius scripsit: Christus dilexit nos (in quo Spiritus sanctus) & tradidit semetipsum pro nobis oblationem & hostiam Deo in odorem suavitatis. Nos quoque, in eodē Spiritu per fidem Ephes. 5.

fidem viuentem, quotidie offerre non desinimus. Nonnulli verò tertium crucis signaculum ad Iudæ proditoris damnandâ traditionem, omisso Spiritu sancto, referunt, quod ego sicut non reprobo, ita nec approbo, malens Trinitati trinam crucem ascribere. Et haud scio, an dignum satis videri debeat, vt impia illa Iudæ traditio, sanctæ Patris ac Filij traditioni connumerata, eodem signo sanctitatis consignetur.

Quare his tribus crucibus tota oblatio consignetur. CAP. XLII.

Corporis Christi passio non fuit sine sanguinis effusione.

Flunt autem hæc consignationes simul omnes super totam oblationem, id est, non super panem tantum, neq; super vinum tantum, sed super vtrumq; simul, ad significandum quòd Christus traditus fuit ad patiendum, tam in corpore, cuius panis signum habet, quàm in sanguine, quem vinum licet nondum consecratum, repræsentat. Christus enim & in corpore dura pertulit verbera, flagella, sputa, illusiones, vincula, & alia eiusmodi, & in sanguine quem effuderunt illi impii copiosissimè, nihilominus passio eius consummata fuit. Sunt enim qui in corpore patiuntur, sed non vsq; ad sanguinè, quemadmodû suis Hebræis Apostolus dicit, Nondum vsq; ad sanguinè re-

Amisist. Christus autem ad sanguinem vsq;
imò

imò vsq; ad vltimam sanguinis guttam, passionibus exhaustus est.

De quinque Crucis consignationibus dicendo benedictam, ascriptam, ratam, & demum de corpus & sanguis. CAP. XLIII.

Hactenus in palmarum die sacerdos consistens, postquam eorum, pro quibus offerre vult sacrificium, commemorationem fecit, simulq; sanctorum eorum, quorum precibus & meritis offerendum per se sacrificium cupit esse commodatum, tandem ad sequentium dierum mysteria, crucis signa multiplicando progreditur, quinque simul crucis signa super oblationem, manuali benedictione formans, per quæ dierum quinque intellige historiam, à die introductionis (quem palmarum nos nominamus) vsque ad sanctum diem Parasceues, qui est à die introductionis numero quintus, in quo crucifixus Dominus, mortuus atque sepultus est, & mysteria omnia consummata, quæ ad passionem attinent, propter quod crucem sextam sacerdos non apponit, volens in die illius requiescere memoria, in qua passionis Christi & salutis mysterium consummatum fuit. Bredi igitur saltu transcurrit interiacentes dies, neque in his desigit memoriam, quoniam ad finem & consummationem

tionem, in qua diutius commoretur, properat.

Quare sacerdos diutius immoretur in palmarum diei mysterio, quam in sequentibus diebus.

CAPVT XLIIII.

QUARE autem tam longam memoriam illi dedimus diei, in quo cum ramis palmarum Dominus illatus est in ciuitate, contra breuissimam & ferè nullam diebus intermediis, vsq; ad sextam feriam, causa est, magnum mysterium, quod in palmarum & processionalis die later reconditum, quoniam tunc illatus fuit in ciuitatem Ierusalem verus ille agnus Dei, qui venerat immolari pro peccatis mundi, hoc est; decima luna, quando olim secundum Legem veteres Iudæi agnum phase inferre debabant in domos suas, quem quartadecima die ad vesperam comederent assum igni: qui agnus typum gerebat veri agni Christi filij Dei, ob quod etiam decima luna, eadem die illatus est, tam a Patre quam a seipso, in domum immolationis (id est, in ciuitatem Ierusalem) in qua post modicum erat immolandus. Atq; hoc est quod paulò antè diximus, quoniam à turbis inferri se & introduci permisit, non quasi regnum accepturus, sed quasi agnus paschalis, Pa-

Ioan. 12.

Ioan. 1.

Exod. 12.

tris & sua voluntate neci addictus, iamq; immollandus. Dies autem sequentes tres, nihil insignè habent quod ad passionem Ioan. 7. pertineat. Nondum enim potuerunt manus in eum iniicere, quia nondum hora eius venerat, sed quartadecima luna ad vesperam, quando secundum legem, paulò antè illatus agnus, debebat immolari, tunc manus violentas iniecerunt in eum, quem vsque tunc Dei providentia seruauerat, vt tangi non potuisset, & à crudelissimis lanistis obsessus, captus, atque ligatus est, & ad mortem quæsitus, ac sequenti die (quæ feria sexta è flagellis attritus, demum cruci affixus in ea mortuus est. Quancquàm autem quintæ feriæ (in qua Dominus sanctissimum sui corporis & sanguinis sacramentum nobis in Testamentum instituit atque reliquit) meritò videatur longior deberi memoria: hoc tamen ideo non facimus, quoniam ipsa sacerdotis præcipua actio (quæ est panem in corpus, & in sanguinem vinum, per Christi verba conuertere) illius est dici institutio, & ipsius mysteria tota sacerdotis actio per se satis repræsentat. Quorsum enim signo opus est, vbi res se ipsam manifestat?

Mar. 14.

De elevatione Dominici corporis.

& sanguinis.

EXPOSITIO

CAP. XLV.

Post itaq; sextam & nouissimam consi-
gnatam crucem, sacerdos totum se in
passionis Christi memoriam (cuius sacra-
mentū per memoriale peragit) recolligens,
vbi prolatis consecrationis verbis, agnum
vium Christum Dominū, eundem qui est
ad Patris dexterā, tenet in manibus, statim
in altum eleuat, omnibus exhibet ado-
randum: significans nimirū quomodo cru-
ci affixus, exaltatus fuit à terra, ita vt possēt
cum omnes, qui per viam transibant, à lon-
ge aspicere. Quod similiter de calice facit
consecrato, etiam illum offerens vniuersis
aspiciendum: quoniam in oculis omnium, ex
eius benedictis vulneribus, de toto corpore
abundanter sanguis effluebat.

*De extensione manuum sacerdotis, & qui-
na crucis consignatione.*

CAPVT XLVI.

Mox in crucis modū extensis brachiis,
ūm dicit, Vnde & memores domine
nos tui serui, Christi significat in crucis pa-
tribulo crudelem extensionem, & talem, vt
præ extensionis enormitate dinumeraren-
tur (iuxta Prophetam) omnia ossa eius. Sta-
timq; quinario numero crucis signaculum
repetens, dicendo, hostiam † puram, ho-
stiam † sanctam, hostiam † immacula-
tam,

MYSTERIOR. MISSAE.

65

tam, Panem sanctum † vitæ aeternæ, & ca-
licem † salutis perpetuæ. In quibus quin-
que signis plagas quinque Saluatoris no-
stri, duas videlicet manuum & totidem pe-
dum, & vnā lateris dextri, quibus fuit in
crucis appensione seu affixione dirē vulne-
ratus, dulciter cōmemorat. In quibus ali-
quandiu requiescens, & quasi in foramini-
bus petrae nidificans supplicat prolixius,
oblationis suæ sacrificium acceptum habe-
ri apud Deum, vt sit ad salutem illis, pro
quibus fit oblatio. Postquā verò post in-
clinationem supplicationis, iterum se eri-
git, deosculatus altare, idem signum tertio
replicat, dicendo, Vt quotquot ex hac alta-
ris participatione sacrosanctū filij tui cor-
pus † & sanguinē † sumpserimus, omni be-
nedictione cœlesti † & gratia repleamur.
Primò super corpus, secundò super calicē,
tertiò ad seipsum. Per quod significari cō-
modè & tempestiuè admodū potest, triū
statuum memoria, ad quos hoc pertinet
oblationis atque sacrificij mysterium. Sunt
enim in cœlis beati, qui in aspectu gloriosi
corporis ex diuinitate iam satiantur, qui-
bus proficit ad gloriam & honorem. Sunt
in purgatoriis locis nondum possessores,
de sua tamen spe securi, quibus non nisi
venia per sanguinis Christi virtutem opus
est, qui

Cantic. 2.

*Tres sunt
hominum
status,
quos respi-
cit altaris
sacrificiū.*

est, quibusque ex Christi sanguinis effusione veniam suppliciter statim deposcimus, cum subdimus, Memento etiam Domine famulorum famularumque tuarum &c. Sumus tertio loco nos in via adhuc peregrinantes, Dei gratia & benedictione, que nos in bono opere confirmet, opus habentes, propter quod, cruce versus nos ipsos formata, dicimus: Omni benedictione celestis & gratia repleamur, Per Christum Dominum nostrum. Quartum est genus eorum, qui à Dei gratia repulsi, æternæ damnationis sententia sunt obstricti, quos nostrum sacrificium non respicit, quod non nisi illorum est, qui in charitate Dei hinc decesserunt, propter quod, quartam istis crucem non adiciamus, quoniam non est eis pars in Domino, neque in nostro sacrificio.

De pectoris transione ad, nobis quoque peccatoribus.

CAP. XLVII.

Cum autem sacerdos ad locum illum peruenit ubi dicitur, Nobis quoque peccatoribus famulis tuis, pectus suum percutit, & iuxta plurium vetustam consuetudinem, vocem aliquantulum eleuat, in memoriam reuocando, quemadmodum latro ille poenitens in cruce, contrito corde Domini, mi

Luk. 23.

ni, misericordiam supplex inuocauerit, eamque inuenerit, quando de crucis tribunali, siue magis propitiatorio, audire meruit dulcissimam promissionis vocem, Amen dico tibi, quia hodie mecum eris in paradiso. Notandum verò quod priori loco, defunctorum nondum glorificatorum meminit sacerdos, dicens: Memento etiam Domine famulorum famularum &c. Deinde viuorum, dicendo: Nobis quoque peccatoribus. Postremo beatorum iam cum Christo regnantium, cum subditur: Cum tuis sanctis Apostolis ac Martyribus, cum Ioanne, Stephano &c. Non id quidem in dehonorationem sanctorum Dei, sed ut prius illorum facta commemoratione & commendatione, qui auxilio & intercessionibus opus habent, postremo loco illi aduocetur, quorum meritis & suffragiis speramus adiuuari, & quorum commendationibus sacrificium nostrum credimus Deo gratum fieri atque acceptum.

De aliis octo signis Crucis.

CAP. XLVIII.

Quoniam verò Dominus ac Saluator noster hora sexta cruci affixus, & nona mortuus tribus horis viuus pendisse cognoscitur in patibulo, ad hoc designandum sacerdos totam oblationem, calice manen-

Luk. 23.

c 2 te oper

te operto, trina cruce signat dicendo, Sancti†ficas, viui†ficas, bene†dicis. Post quæ amoto operculo à calice, & corpore domini eleuato, cum ipso ter super calicem crucem pingit, dicens: Per ipsum† & cum ipso† & in ipso† tres horas designans, quibus exaltatus in cruce pendit defunctus. Nam hora nona defunctus, hora vespertina depositus & sepultus traditur. Vnde istis crucis signationibus, sex horarū numerū, in cruce quibus in cruce (partim viuēs, partim mortuus) pendit, cōgrua significatione & deuota meditatione intelligendum existimo, *Sex horis Christus in cruce pepedit.* Non est cōquanquā diuersi diuersa super huiusmodi exponat mysteria. Quibus nostra nihil obstat interpretatio, quoniam nihil prohibet iisdem signis plura ac diuersa significari, iuxta diuersas acceptiones rationum. *Non est cōueniens, ceremonialis significatio.* Quemadmodū enim in vocibus ad placitum significantibus, reperitur multiplex significatio, sic & in signis rerum nihil prohibet fieri. Ceterū duæ cruces adiectæ, quæ à labio calicis in rectū, versus sacerdotis petus ducuntur, significāt mysteriū sanguinis & aquæ, quæ de latere Domini, in cruce mortui pendentis, effluerunt. Vnde dū hæ cruces fiunt, quæ mortui designant mysterium, calix discooperitur ablato operculo: quoniam Christo moriente, velū seissum est

Mar. 15.

sum est medium, à summo vsque deorsum, & sancta sanctorum, quæ prius latebāt abscondita, per mortem Christi, impleta, consummata, & reuelata sunt.

De exaltatione vocis, dicendo, per omnia secula seculorum.

CAP. XLIX.

Quoniam autem emissā voce magna, Pater in manus tuas commendo spiritum meum, sic clamans expirauit Dominus, idcirco eleuata voce, fracto silentij secreto, sacerdos super calicem tenēs hostiā, cantat, Per omnia secula seculorū. Cui lamentabiliter chorus respondet, Amen, mulierum, cæterorumq; qui aderant ad istud spectaculum, compassionis luctum significans. Sic enim de hoc apud Lucam fideliter scriptum legimus: Stabant autem omnes noti eius à longe, & mulieres, quæ secutæ cum erant à Galilæa hæc videntes: quibus non dubium est magnum luctum fuisse, quod illum, in quo tanta virtutis signa conspexerant, tam miserabili viderēt morte vitam finire. *Luc. 23.*

De corporis Christi depositione super corporale, & operatione calicis.

CAP. L.

Statim verò cantu finito, sacerdos quā prius super calicem tenebat hostiā, leniter &

EXPOSITIO

niter & reuerenter per latus calicis circun-
ducens, reponit super corporale, & calicem
cooperit, significans sanctam Christi sepul-
turam, quam illi reuerenter & religiose vi-
ri iusti Ioseph & Nicodemus impenderūt.

LUC. 23. Qui depositum corpus accipientes inuol-
Matt. 27 uerunt sindone, & posuerunt in monumen-
to nouo, in quo nondum quisquam positus
fuerat. Ad cuius ostium aduoluerūt saxum
magnum. Quod etiam per calicis sanguini
superpositum operculum potest intelligi.
Neque enim turbare quenquam debet, si nō
eo ordine cuncta per ceremonias significen-
tur, quo facta sunt. Cuiusmodi est illud,
quod paulō antē quinario numero signo-
rum, diximus quinque Christi vulnera in-
telligi, cum tamen adhuc uiuentē & in cru-
ce agonizantē recordaremur, quādo quin-
tum vulnus nodū acceperat. Itemq; quod
prius tribus signis tres horas quibus in cru-
ce mortuus pependit, diximus intelligi, cū
tamen posterius morientis clamorem eleua-
tione vocis exprimamus. Non enim ita pos-
sunt singula ordinatissimē suo loco deno-
tari, neque potest per omnia signati ordi-
nem, signum semper tenere.

De oratione Dominica. CAP. LI.

Hoc in loco competenter beatus Gre-
gorius orationem Dominicam dicē-
dam

MYSTERIOR. MISSAE.

75

dam instituit, incongruū existimans, ut cū
super Eucharistiam diceretur oratio, quā
scholasticus composuit, ipsa nō diceretur,
quā per se Dominus noster dictauit. Neq; *Hæc ordi-*
verō alio loco magis congruē potuit ora- *natio ha-*
tionis nostræ perfecta supplicatio colloca- *betur in*
ri, quā post Christi mortem celebratam, *registro.*
ante sacramenti perceptionem: quoniam *li. 7. epist.*
efficacissimum medium ad impetrandum *6. sub in-*
omne bonum, est mortis Christi memoriā. *ditione*
Et quemadmodum sacerdos antequā ad *secunda.*
passionis recolendum mysterium accede-
ret, prius per solennem laudis atque gra-
tiarum actionis cantum se præparauit: ita
modō mortis facta commemoratione, in
oratione immoratur prolixius, ipso ora-
tionis hoc ordine significans, se per Chri-
sti mortem obsecrando, quæcunque sunt
bona postulare. Potest autem hæc longa
orationis postulatio & aperta exclamatio
vocis illud significare, quod nobis post
Christi expirationem Lucas de ceterione
& aliis loquitur, dicens: Videns Centurio *LUC. 23.*
quod factum fuerat (id est quod sic clamās
expirasset) glorificauit Deum dicens: Ve-
rē, hūc homo iustus erat. Et (iuxta aliū) Ve- *Mar. 15.*
rē, filius Dei erat iste. Et omnis turba eo-
rum qui simul aderant ad spectaculum
istud, & videbant quæ fiebant, percutientes

pectora sua reuertebantur. Hanc ergo confessionem Centurionis, & aliorum plurimorum corde compunctorum, luctumque virginis matris Mariæ, & aliorum condolentium super Christi morte, congruè in orationis Dominicæ clamore ac vociferatione possumus accipere.

De silentio post orationem Dominicam.

CAP. LII.

Luc. 23.

Exod. 20.

HAftenus dici parascæues nos tenuit mysterium. Nunc ad sabbatum fit transitus, quod per silentium subsequens orationem Dominicā exprimitur. Quoniam tunc & Christus in sepulcro quieuit, beatissima eius anima interim ad patrum liberationem, & de lybo educationem agere, & mulieres (vt Lucas refert) secundum mandatum siluerunt, ab operis obsequio cessantes, propter Sabbati festiuitatē, quæ ex lege ab omni opere cessare iubebat. Interim autem sacerdos orationem profert, quæ ultimæ petitionis dominicæ est repetitio atque expositio, prolixius obsecrans, ab omni malo præterito, præsentī, atque futuro, per sanctorum intercessionem liberari, quo & à peccato liberi, & ab omni perturbatione securi persistamus.

De Paternæ resumptione post orationem Dominicam.

GA F

CAP. LIII.

Illud verò pertransendum non existimo, quod de patena in festorum ceremoniis, solenni obseruatione palam & aperte conspiciamus, quemadmodum ad hymnum illum, Sanctus, Sanctus, Sanctus, subdiaconus patenam accipit, manu tenendam, donec finis sit orationis Dominicæ quando eandem resumit per mantum Diaconi sacerdos. Patenam enim in signum crucis Christi accipimus: quoniam quemadmodum in cruce viuus pependit, ac mortuus Dominus, ita in patena, tam ante consecrationem quam post locū habet panis & corpus. Exaltatio patenæ crucis mysterium significat. Vnde dum subdiaconus patenam erigit, ea parte Missæ, quæ (vt suprā diximus) passionis in se includit sacramentum, admonet vniuersos, vt ad passionis & crucis memoriam mentem applicent, quam non prius dimittit, quam passionis mysterium finiatur, corpore commendato quieti sepulcri. Quod autē prius velamento operam tenet, quam discooperit cum incipitur oratio Dominica, eo respectu fieri putamus, vt significetur, quoniam per Christi mortem velum templi scissum est mediū, & patefacta omnia quæ prius latuerant. Quod tamē & aliter accipi potest, nihil in

Matt. 27

c s commo

Luc. 23.

Mat. 15.

commodius, ut per radiantem auro patenam, diuinitatem Christi intelligamus, quæ tantò est creaturis omnibus, imò multò magis, præstantior, quantò aurum metallis omnibus pretio non comparatur. Vnde & Magorum auri oblatio solet à viris sanctis ad diuinitatis confessionem referri. Quod igitur ab initio quidem Missæ, sicut vinum in calice, ita panis in patena locatur, & post passionis memoriam rursus in patena panis consecratus reponitur, demonstrat, quòd in CHRISTO semper coniuncta fuit cù humanitate diuinitas. Verùm ipso tempore, quo passionis CHRISTI memoria fit, in patena panis non conspicitur: quoniã qui prius quum operaretur miracula quasi Deus agnoscebatur, post Iudæorum contradictionem istam talem grauissimam, à cunctis penè, quasi infirmus tantum homo fuit habitus, utpote qui in cruce affigi & occidi se permisisset, quod non intelligentes homines, esse putabant euidentis puræ in eo humanitatis testimonium. Verùm postquàm cum terræ motu, Solis obscuracione, & clamore valido, scisso templi velo, sic expirasset, tunc iterum audita est confessionis vox, dicentium: Verè Dei filius erat iste. tunc iterum resumpta est diuinitatis de Christo existimatio. Vnde itaque ostendat sancta Ecclesia quo

sia quoniam etiam tunc cum velut infirmus homo patiebatur, à diuinitate nunquàm fuit derelictus neque destitutus, quæ semper cum eo & in eo erat, patenam iubet palam ante oculos omnium toro illius mysterij durationis tempore sine fatigatione teneri, ut ipsa re palam confiteatur, quod secundum fidei rectitudinem credit.

De elevatione vocis fracto silentio dicendo, Per omnia secula seculorum.

CAP. LIII.

R Vpto verò secreto præcedentis silentij vocem eleuat sacerdos, cantans, Per omnia secula seculorum: quoniã post paululum, qui dormierat in silentio, exurrexit à somno, & apparuit discipulis suis. Gaudium enim Dominicæ resurrectionis post sepulture mororeni, significat vocis ista eleuatio. Cui mox pacis imprecatione adiungit, quam Saluator resurgens à mortuis frequenter legitur obtulisse discipulis, quãdo in medio eorum stans, dicebat, Pax vobis. Neq; ob aliud passionẽ voluit mortis subire, quàm ut pacem faceret nobis ad Ios. 20. Isaia 59. Deum, qui per peccata nostra ab eo fuermus diuili.

De fractione hostie in tres partes, & trino crucis signo super calicem facto.

CAP.

EXPOSITIO

CAP. LV.

Sacerdos autem hostiā in tres partes diuidit, (id est, species hostiæ quæ apparet oculis) vt in fractione panis cognoscamus Dominum, sicut illi duo Discipuli agnouerunt, quibus ipsa die resurrectionis Dominus apparuit, euntibus in Emaus. In tres autem partes diuiditur, vt sanctæ trinitati assignetur sacra hostia, vel in memoriā triplicis status hominū, ad quos hæc oblatio spectat, de quo suprà diximus. Prima itaque pars, quæ est cæteris maior & dupla, pro illorum assignatur honore & gloriæ, qui cum Christo beati, de eius plenitudine satiantur. Altera pro illis, qui licet in charitate discesserint, ad plenā tamen purificationem eorum, quæ secum detulerunt, in locis purgatoriis detinentur, quibus veniam peccatorum per oblationem nostram obtinere poscimus, & hæc cum priori parte, suo quodam modo cōiuntur. Speramus enim veniam impetrata, illos cum primis beata societate coniungi. Tertia autem nondum coniungitur, sed in calicem demissa commiscetur sanguini, qui est in eo. Significat enim eos, qui adhuc in via peregrinantes, à beatorum absunt societate diuina nondum fruitione oblectati, nondumq; participes gloriæ Christi effecti, sed configurantur adhuc

MYSTERIOR. MISSÆ. 77

adhuc similitudini mortis & passionis eius donec versantur in corpore. Ideoq; in sanguine intingitur hæc oblationis particula. Quoniā nisi socij modò fuerimus passionū 2. Cor. 1. & communicantes passionibus eius, resurrectionis gloriam non dabitur nobis assequi. Quibus autem prima pars assignabatur, extra calicem sunt: quoniam neq; luctus, neq; Apoc. 21. que clamor eis erit vltra, neq; vllus dolor, quæ prima abierunt, in nouatis omnibus. Secundi quoque ordinis defunctorū spiritus, optamus veniam donatos in eadem statim felicitate coniungi, propter quod hæc duæ partes extra calicem ponuntur, tertia sola in calicem demittitur. Significat tamē etiam panis ista & vini commistio, vnionē corporis & animæ in Christo, quando post resurrectionem corpus iterum cum anima coniunctum fuit diuina virtute, vt non videret caro eius corruptionem. Nā panis ad Psal. 15. carnem, vinum autem refertur ad animā. In sanguine enim (qui sub speciebus est vini) vita est, & sanguinis effusione, vita tollitur. Quod verò super calicem dicēdo, Pax Domini sit semper vobiscum: tres cruces fiant per eam, quæ in calicem est immittenda, particulam, intelligi potest, quod virtus Trinitatis animam Christi reduxit ad carnē. Sola enim diuina virtute factū est, vt ad

EXPOSITIO

ad carnem reuersa fuerit anima, quod natura virtute fieri nullo modo potest. Siue ad triplicem pacem, quæ est à Deo, denotandam. Si quidem pacem temporis, quantum expedire ipse nouit, largitur suis fidelibus Deus. Et pacem pectoris in gratia suaperpetentibus tribuit. Pacem verò illam venturam eternitatis suo tempore donabit omnibus se diligentibus.

De Agnus Dei. CAP. LVI.

STATIM ad gloriam ascensionis memoriam gaudentis ecclesiæ transcurrit, dicēdo Agnus Dei, qui tollis peccata Mundi, miserere nobis. & postremò, dona nobis pacem. Ad dandam enim poenitentiam & remissionem peccatorum, & faciendam pacem hominibus apud patrem, intercedēdo pro peccatis populorū, vtq; fidelis esset pontifex & mediator, Deus illum suscitauit à mortuis, & principem & saluatorem exaltauit. A memoria ergo resurrectionis, sub huius vocem cantici transitus factus est ad gloriam ascensionis. Vox enim ista, populi supplicantis est ad Christum in dextera Patris exaltatum, postulantem veniam & misericordiam ac pacem, ab eo cui iam data est omnis potestas in cœlo & in terra, quique constitutus est iudex viuorum & mortuorum, in cuius solius nomine peccatorum remissio & salus

Hebr. 3.

Mat. 28.

Actu. 10.

MYSTERIOR. MISSAE. 79

salus nobis annuntiatur dicēte Petro: quia hunc constituit Deus iudicem viuorum & mortuorum, ac iussit prædicari in nomine eius poenitentiam, & remissionem peccatorum, eo quòd non sit aliud nomen sub cœlo datum hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri.

De osculo pacis quod datur ante Eucharistie sumptionem & communionem.

CAP. LVII.

POST verò pacis imprecationem, ante Eucharistiæ perceptionem, religiosa consuetudine legatum nobis à sacerdote damus & accipimus inuicem pacis osculū gaudentes, atque hoc cōmemorantes, quia recōciliati sumus Deo, per mortē filij eius, in cuius memoriam istud sacramentū celebramus, nosq; colligari debere signantes osculo pacis, quod est vinculū perfectionis. Neq; enim decēs neq; fas est in terris diuidi, qui in cœlis eūdem habēt patrē, Dominū, redemptorem atq; iudicē, qui est in dextera Patris, de cætero expectās, donec omnes nos qui modò in pace agimus, in vnū fibi feliciter cōiungat. Norandū verò, quòd in primitiua Ecclesia singulis diebus, qui Missæ celebrationi intererant, communicare solebant: quod excrecente fidelium multitudine, mutatum est tali instituto, vt die

Rom. 5.

Colo. 3.

vt diebus tantum cōmunicarent dominicis: postmodum autem, quia nec hoc poruit dignè obseruari, inuentū est remediū vt singulis diebus pacis osculū daretur pro mysterio vnitatis. Quod verò ad significationē pertinet, osculi huius à sacerdote ad vniuersos legatio, Spiritus sancti missionē cōmodè & propriissimè representat. Christus enim postquā ascendit in cōelos, nō post multos dies promissum discipulis misit Spiritū sanctū. Cuius missio, bene per osculi legationē significatur, quoniā ad dilectionem vtrūq; pertinet. Osculū enim charitatis signū est, quæ diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctū, qui datus est nobis. Cantus autem, quē communionem dicimus, quem post cibi salutaris sumptionem canimus, gratiarum actio est, iuxta illud, *Psal. 21.* Edent pauperes & saturabuntur, & laudabunt Dominum, qui requirunt eum.

De collecta nouissima. CAP. LVIII.

Collectæ, quæ dicuntur ad complendū orationes sedētis in cōelo capitis nostri Iesu Christi significant, qui mortuus est (vt ait Apostolus) imò qui resurrexit, qui est in dextera Dei, qui etiam interpellat pro nobis. Interpellat enim pro nobis pontifex summus, qui nos per id, quod est similis nostri, reconciliat, & per id quod

aqua

æqualis patri, absoluit. Quemadmodum enim nobiscū in carne viuens mortali, non cessauit orare pro salute generis humani, sic & modò mediatorem se exhibere & aduocatum non desinit, pōtifex fidelis, à Deo nobis datus, vt repropropiaret peccata populorum.

De Benedicamus Domino, vel, Ite missa est,
& de vltima sacerdotis benedictione.

CAP. LIX.

Inita verò collecta, ex iussu sacerdotis diaconus cantat, Benedicamus Domino, populum ad gratiarum actionem pro acceptis & rememoratis beneficiis adhortans, aut (si festiuitas sit) versus ad populū, Ite missa est, festiuiter modulatur: quia saluator in cōelis agens, quotidie verbi sui ministris, prædicatores & Apostolos mittere non desinit, quibus Spiritum sanctum suggerit, quæcunq; docenda fuerint. Quod enim olim à nobis scandens semel fecille legitur, mandans discipulis vt cunctes prædicarent Euangelium omni creaturæ, idem quotidie Spiritus sancto quos vult aspirās, non dubitatur similiter peragere vsque ad consummationem seculi. Vltima verò sacerdotis benedictio, quam cantante diacono parat, moxque finito cātu visibili signo exhibet ad populum versus, significare po-

f

test,

82
EXPOSITIO

rest, quomodo Apostolis olim, & etiam nūc
prædicatoribus à Deo missis, semper adest
vsque ad cōsummationem seculi Christus
Dominus, qui illis plantantibus atque ri-
gantibus sua spiritali ac coelesti benedi-
ctione operatur interius, vt crescat & fructi-
ficet verbum Dei: quoniā inanis est labor
serui ministrantis, nisi adsit interior opera-
tio Domini viuificantis.

De priuata Missa. CAP. LX.

Q Vanquam verò plurima ex iis, quæ
supra dicta sunt, signis ac ceremo-
niis, non nisi solennibus ac publicis Missa-
rum celebrationibus congruunt; quemad-
modum illa sunt, quæ de diacono atque
subdiacono, & deque ministris ceroferariis,
de thuribulo & incenso diximus, atque his
similia, quæ in Missa priuata non solent
obseruari. Itemq; de antiphona ad introi-
tum cantanda prius quàm sacerdos proce-
dat kyrie eleeson à choro decantando, ac
inchoatione hymni angelici & chori prose-
quutione, & cætera plurima, quæ non ita in
priuata Missa vt in publica obseruantur,
cū ipse per se sacerdos hæc omnia perfici-
at. Hæc atq; alia multa quanquàm priua-
ta Missæ celebratio non contineat, habet
nihilominus etiam ipsa congruas atq; suffi-
cientes pro suæ durationis exigentia signi-
ficat

Habe-
atque Missa
priuata
sufficiens
ceremo-
nias, & si
significandi
congruas.

MYSTERIOR. MISSAE. 83

fications, quibus totum Christi mysteriū,
incipiendo à natiuitatis exordio vsque ad
mortis passionem, & resurrectionis glorifi-
cationem, aptè & propriè admodum repræ-
sentetur. Quæ cū eadem sunt, quæ & in
Missâ publica atq; cōmuni solitæ sunt ob-
seruari, superfluum iudicauimus repetere,
ne nimia prolixitate ac earundem rerum
frequenti iteratione efficiamur onerosi.

Nunc verò ad sacratissima Canonis verba
explicanda, in quibus Spiritu sancto dictā
te magna reposita sunt & latent sacramen-
ta, aduertamus animum, & calamum Deo
ductore dirigamus. Quæ quia per nos ip-
sos plenè eruere non speramus, venerabilis
episcopi Odonis verè diuinam expositionē
primam diximus proponendam, deinde &
nos pro nostra tenuitate, si quid fortè ad-
huc relictum fuerit, quod vel clarius vel ex-
plicatius pro simpliciorum captu dici po-
tuerit, cum humilitate & modestia adicere
audebimus, fiduciam habentes in auxilio
gratię illius, qui semper adest pro sui nomi-
nis gloria, & fratrum vtilitate laboranti-
bus I E S V S Christus dominus noster, qui
sine fine cum Patre & Spiritu sancto viu-
it & regnat in secula seculorum Amen.

FINIS.

f 2 SAC

SACRI CANONIS MIS

se duplex expositio. Altera viri vetustate, religionis, & eruditione venerabilis Odonis, quodam ecclesie Cameracensis episcopi quatuor distinctiōibus: Altera fratris Francisci Tielmāni, post singulas distinctiōes expositiones prioris, propter simpliciores quosque, velut in supplementum adiecta.

PRAEFATIO IN TRA-

ctatum domini Odonis Camera-
censis Episcopi super Ca-
nonem Missae.

Eccle. 3.

Q D O Cameracensis. Ecclesie minister indignus, Vuilbodoni dilecto filio suo, sub venerabili Abbate Haslingensi Fulgentio, dominicis castris militanti, salutē. Præsumptiōis argui timeo, quod ausus sum rē difficilem contingere, & extendere conatus in alta profunditate, scilicet exponere Canonem altaris, & probare tanta mysteria, sicut scriptum est: Altiora te ne quæsieris, & fortiora te ne scrutatus fueris. Sed quomodo cumq; me iudicent alij, tu scis frater, quantum præcū instantia me vicisti, vt tantū onus sus-

susciperem, magis credens adiuuari deuotione & precibus tuis, quam mea virtute. Impiū enim erat tanto desiderio nō acquiescere, etiam si vires excedat: & iudicauimāgis sub fasce ruendum, quam tibi omnino contradicendum. Itaq; confisus in Dei auxilio, vt tuis precibus tibi cœpi præsens apud te, & absens perfecti sine te. Oro autē vt textus cuiusq; capituli præscribatur expositiōis totius, ne citò præsumantur additiones, vel detractiōes, vel mutationes in sacro Canone, quod nephas ducimus fieri, sine Romano Pontifice.

Nota attē.
tē.TEXTVS CA-
nonis Distinctio
prima.

E igitur clementissime Pater, per Iesum Christum filium tuū Dominum nostrum, supplices rogamus ac petimus, vt accepta habeas & benedicas, hæc dona, hæc munera, hæc sancta sacrificia

erificia illibata. In primis quæ tibi offerimus pro ecclesia tua sancta catholica, quā pacificare, custodire, adunare, & regere digneris, toto orbe terrarū vnā cum famulo tuo Papa nostro N. & Antistite nostro N. & Rege nostro N. & omnibus orthodoxis, atq; catholicæ & apostolicæ fidei cultoribus.

DOMINI ODO- nis Expositio.

Quia dignum & iustum est nos tibi agere gratias, te igitur clementissime Pater rogamus, vt à nobis sacrificiū accipias. Et quia nostras, voces supplici confessione admittis, te igitur clementissime Pater, per Iesum Christum filium tuum supplices rogamus, vt reale sacrificiū acceptari, vt laudes vocum substantiale sequatur sacrificiū. (Rogamus & petimus) Rogatio ostēdit humilitatem, petitiō confidentiam. Qui aliquid implorat, humilitatē debet ostendere, & de impetratione cōfidere. Itaq; supplices
roga

rogamus, confidenter petimus. Vnde scriptum est, Petat à Domino nihil hæsitans. *Iacob. 1.* Qui enim hæsitat, similis est fluctui maris. Et iterum, Quicquid credentes petieritis, accipietis. (Vt accepta habeas & benedicas) Accepta, id est, grata & placita. Accepta habeas, culpis nostris data venia, non offensus, imò nostra deuotione placatus. (Et benedicas) multiplicando gratiam, augendo dignitatem, imò conuertendo in excellentissimam immortalitatis & incorruptionis naturam. (Hæc dona) Hæc dona, quæ tibi donamus, vt tibi maneant per tuam benedictionem firmata. Hæc dona, quæ tibi donamus, vt apud te consistant per tuam benedictionem incorrupta. Hæc dona, quæ tibi donamus, vt fiant tibi Deus assumpta. Siquidem Verbum caro factum est.) Hæc munera) Solemus illos munere, à quibus aliquid molimur obtinere. Hæc munera, quibus te in pane terreno muneramus, vt obtineamus eum cœlestem. Hæc munera, quibus in corporali cibo te muneramus, vt alimentum inde spirituale consequamur. Hæc munera, quibus te muneramus in substantia panis & vini, vt percipiamus inde corpus & sanguinem Christi. (Hæc sancta sacrificia illibata) Sancta, quia Deo
f 4 oblata

oblata. Illibata, quia adhuc integra & intacta. Neq; enim contingi debent, donec sumptuerint vim spiritualement, & cōuerſa fuerint in Christi corpus & sanguinem. Nam prius sumpta, corpus tantū paſcerent. Vnde quidam ſuperioribus adiungūt quod ſequitur, ſic diſtinguendo, illibata in primis, id eſt, intacta primū quouſq; diuina benedictione munita ad ſalutem ſumantur animæ & corporis. Et hoc verbo admonemur, vt ap- poſitus panis integer ſit, & nulla fractione vel leſura violatus. (In primis, quæ tibi offerimus pro eccleſia tua ſancta catholica) In primis, quod ſuperioribus iungitur ſecundum prædictum ſenſum, iungitur etiam inferioribus, ſignificando quod offeramus hoſtiam primū pro tota eccleſia, deinde pro aliis quæ ſequuntur. (Quam pacificare) ab hoſtibus viſibilibus & inuiſibilibus, vt nec hominum perſecutionibus cōculcet, nec inſinſtu dæmonum criminibus polluat. (Custodire) in ipſa pace. (Adunare) ne ſchiſmatibus vllis & hæreſibus diuidatur, ſed in vnitatem ſacramentorum catholicæ fidei, in omnibus tota adunetur eccleſia. (Et regere) digneris toto orbe terrarum vt in ſuis conſiliis, diſpoſitionibus, iudiciis, decretis, inſtitutis, actionibus nullo decipiat error, & in omnibus tuo ducatur moderamine. (Vnā

(Vnā cum ſamulo tuo Papa noſtro, & Antiſtite noſtro, & Rege noſtro, & omnibus Orthodoxis, atq; Catholicæ & Apoſtolice fidei cultoribus.) De toto deſcenditur ad partes: vt cū in primis pro tota eccleſia oratio fieret, poſtea de ſingulis ſoliciti ſumus. Alio nanq; tota eccleſia eget regimine, alio ſingulæ eccleſiæ, & alio ſinguli homines. Alia cura rebus eſt exhibenda publicis, alia priuatis. In tribus autem perſonis, pro quibus orandum propoſuit, hoc obſeruandum videtur, vt pro Papa vero, & Antiſtite, & Rege, orent reliqui preſbyteri. (Orthodoxis) id eſt, vita & doctrina glorioſis, quorum fama dilatatur in populo, merito vite & doctrinæ. (Fidei cultoribus) non ſed tantum habentibus. Aliud eſt enim ſidem habere, & aliud fidem colere. Fidem colit, qui ſtudet & intendit ſecundum fidem viuere, cū multi fidem habeant, qui hoc non faciunt.

*Quis fidei
cultor.*

ADDITIO F. Franciſci Titelmanni.

Quidam non ſine myſterio exiſtiant factum, vt à litera T. (quæ cruci Chriſti figuram exprimit) Canon initium ſumetur, propterea quodd ab hoc loco paſſionis

f s domin

Galat. 3.

SACRI CANONIS

dominicæ specialior habeatur memoria, ut in ipso statim vestibulo partis huius (quæ est inter cæteras missæ partes præcipua) admoncamur eius mortē recolere, eiusq; passionem deuotè meditari, qui pro nobis in ligno secundum eiusmodi formam suspensus, factus est maledictum, ut nos à maledicto liberatos, veræ sempiternæq; benedictionis participes efficeret. Quod annotamentum quoniam neq; pietati aduersatur, neq; proposito malè conuenit, iure non videtur improbandum. (Igitur) coniunctionē hanc pleriq; velut causalem ac rationalem accipiunt, ut sit sensus: Quia dignū & iustum est nos tibi agere gratias, igitur te clementissime Pater rogamus, ut accepta habeas, &c. Aut cum mox præcedenti Angelorum hymno continuādo sermonem, hoc pacto: Quia sanctus es Domine Deus Sabaoth, cuius maiestate & gloria pleni sunt cœli & terra, ob hoc te supplices rogam⁹, ut cum nihil per se dignum tibi possimus ex nobis offerre, tu hæc sacrificia per Christum patrem accepta, placitaq; habere digneris. Posset nihilo minus eadem coniunctio, tantum continuationis gratia apposita dici (quod frequenter & aliàs fieri solet) ut nec rationalis sit, nec causalis, sed tantum connexionis & continuationis partis huius cum præcedentibus

EXPOSITIO.

91

tibus coniunctionale iudicium. (Clementis sine Pater) Apud homines mos est, ut qui impetrare quippiam velit ab alio, honorificis illum blandisq; compellat appellationibus. Sic & nos magna à Deo petitori, ad beneuolentiam captandam Patrem clementissimum nominamus. De Patris autem nomine illud est aduertendum, quoniam frequenter cum Deum patrem dicimus, ad totam Trinitatem sermonē referimus, veluti in oratione dominica, non ad Patris personam tantum, sed ad totam Trinitatis substantiam, Pater noster in spiritu clamamus. Nonnunquam autem solam Patris personā respicit hæc appellatio. Idq; tunc potissimum cum filij nomē iuxta positum, ad eiusmodi intelligentiam nos compellit. Iuxta quem modum in proposito magis accipimus, eo quod subsequatur, Per Iesum Christū filiū tuū. Non enim habet ecclesiastica loquutionis norma, ut dicamus Christum, vel Verbi, vel Spiritus sancti filium, nisi Patris tantum. (Per Iesum Christum filium tuum.) Et illud obseruari est solitum, ut cum magnum aliqui postulādum sit, id, quod charissimū existimatur ei, à quo sit postulatio, interponāt homines, quo sit & gratior sit per illū postulatio, & facilius fiat ex auditio. Quid verò vsquā deo patri charius potuit

92
potuit, aut amabilius quicquā offerri, quā ipse, qui in sinu eius requiescit ab æterno, vniuersus filius eius? Hic est enim ille, de quo ex nube super aquas primū, deinde & in monte testimonium, ipse perhibuit dicens: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi cōplacui. Quem modo sancta prudensq; *Matth. 3.* seruauit ecclesia, in omnibus quas pro filiis, proq; membris suis facit postulationibus, quoties eas ad Patrem dirigit, per filij interpositionem, vt concludat, dicendo: Per Dominum nostrum Iesum Christum filiū tuum, quomodo per ipsum nobis, & gratia, & veritas, & cætera omnia verè bona, à Patre procedūt. Nam (teste magno illo Theologo) de eius plenitudine accepim⁹ omnes. Hanc verò orationis formam ad impetrandum efficacem, ipse nos Dei filius (si rectè aduertimus) edocuit, cū suos discipulos *Ioan. 14.* relicturus, eis dicebat: Amen amen dico vobis, si quid petieritis Patrē in nomine meo, hoc faciā, vt glorificetur Pater in filio. (Iesum Christum) Quid poterat ad impetrandum quæ salutis sunt, aliud interponi efficacius eo nomine, in quo solo salus data est hominibus? Neq; enim (Petro affirmante) aliud nomen datum est sub cælo hominibus, in quo nos oporteat saluos fieri. Et quid rationabilius quā per Saluatoris nomen

men (quod est Iesus) salutem, & quæ sunt salutis, deposcere? Quid congruentius ad exauditionem faciliore interponi potuit, nomine eius, quia est mediator Dei & hominum, homo Christus Iesus? Christi autem nomē (quod vnctus interpretatur) illud nobis significat, quod de eo apud Prophetam legimus: Spiritus Domini super me, eo quod vnxit me. Ipse est enim quem Pater vnxit plenitudine Spiritus sui sancti, quem illi dedit non ad mensurā, vt de eius plenitudine ad mensurā participaremus omnes, quicunq; credimus & petimus in nomine ipsius. (Filium tuum Dominum nostrum) Hæc duo pariter coniungentes, simulq; & Dei patris filium & nostrū Dominum confitentes, Christi potentiam, & nostram exprimimus fiduciā. Quia enim Patris est Filius, nihil dubium quin apud illum valeat plurimū, mereaturq; exaudiri pro sua reuerētia, saluare quoq; imperpetuū potens, Patri assisistens pontifex & sacerdos noster, ad repropitiandū peccata nostra. Quia verò ipse idē noster est Dominus, fiduciā habemus, quod humiliter supplicātes seruos suos exaudire nō dedignabitur, pro quibus etiā mori non dubitauit. (Supplices rogamus ac petimus) id est, suppliciter rogando petimus. Et rectè quidē nō petimus tantū,

1. Tim. 2.

Isai. 61.

Ioan. 3.

Hebr. 7.

Hebr. 9.

Hebr. 3.

tum, sed rogamus simul & petimus. Sunt enim qui petunt, & non accipiunt, quia non recte petunt ut oportet, utpote qui in superbia petunt, aut in vanitate cordis sui. Nos autem si rogantes cum humilitate, quæ sunt salutaria per Christum petimus, fieri non potest quin exaudiamur. Quid autem sit quod petimus, in subsequenti serie ostenditur. (Vti accepta habeas & benedicas, hæc dona, hæc munera, hæc sancta sacrificia illibata) Sunt quidem hæc per venerabilem episcopum in expositione præmissa diligenter satis atque fideliter explicata per singula. Illud tamen adiciendum videtur non superfluum, quod præcatio hæc differenter vel ad ipsas, quæ in altari repositæ sunt oblationes, vel ad eos qui offerunt, & pro quibus offeruntur, referri potest. Quantum ad ipsa, quæ in altari reposita sunt (nempe panis & vini substantiam) precamur Deum, uti hæc quæ ei per se placita esse non possunt, multo etiam minus, quæ veteres illæ taurorum & vitulorum hostiæ, cum sint corporalia tantum, atque etiam inanimata, dignetur benignè acceptare, & ex illis per nos, ut potuimus, oblatis, benedictione omnipotentis dextere suæ acceptabilem sibi nobisque proficiam hostiam corporis & sanguinis efficere, per transubstantiationem panis & vini in corpus & sanguinem Filij Dei.

Panis & vinum per se non accepta sunt, sed sunt per benedictionem.

atque

atque hanc intelligentiam, expositio supra posita pretendebat. Quantum vero ad nos ipsos qui offerimus, ea haberi petimus accepta, ut de manibus nostris, quæ ex gratia eius nos oblaturos confidimus, placidè accipiantur ante conspectum deitatis suæ. Et ea benedici optamus, ut nos ea offerentes benedictionem cælestis gratiæ consequi per oblationem mereamur. Quamvis enim semper altaris hostia Deo patri per se sit accepta, de cuiuscumque sacerdotis manibus, quantumvis peccatoris fuerit oblata, ipsaque patris benedictionibus semper sit plenissime plena, ex offerentium tamen parte, frequenter contingit, quæ offeruntur, licet sacratissima dona, esse inaccepta Deo, & super offerentes, pro benedictissimis hostiis venire fulmina maledictionis. Quæadmodum laus Dei, ipsa quidem in se semper est Deo grata & optimè placita, quoniam sacrificio laudis (teste Psalmista) honoratur Dominus. quandoque; At tamen (alio sapiente attestante) non est speciosa laus in ore peccatoris. Et peccatori dixit Deus: Quare tu enarras iustitias meas, & assumis testamentum meum per os tuum? Quoniam igitur ipsi qui offerunt sacerdotes, homines sunt circumdati infirmitate, non penalitatis tantum, sed etiam peccati, verentes pro indigna sanctis

Hostia per se grata quandoque; propter offerentiam sit inaccepta. Psal. 49. Eccles. 15. Psal. 49. Hebr. 5. fmar

simarum oblatione hostiarū, maledictione feriri, oratione periculū declinare satagūt, postulātes per Iesum Christum, vt à peccatis emundati, & omni spiritali gratia adornati, eas, quas oblaturi sunt, hostias, dignè queāt offerre, vt Deo fiat acceptæ, sitq; pro placita oblatione desideratam queant obtinere benedictionē. (Hæc dona, hæc munera.) Et hæc à diuersis diuersam accipiūt interpretationē. In præmissa enim expositione, tam dona quàm munera à nobis ad Deū audiuimus referri, quoniā videlicet ea quæ in altari superposita sunt, Deo donamus, & pro munere offerimus: vt pro corporalibus accipere mereamur spiritalia, quæ iam nō corpus pascant, sed spiritum, non ventrem, sed mentem. Alij verò non minus aptè hæc faciunt distinctionem, vt dona à Deo erga homines, munera verò ab hominibus erga Deum intelligātur. Quæ enim in altari superponuntur, per verbum & benedictionem Dei, siue ante consecrationē transubstantiāda, siue post consecrationē feliciter & mirifice iam transubstantiata, utiq; dona Dei sunt, à quo omne datum optimum, & omne donum perfectum descendit. Nos autē quæ ab optimi Domini liberalitate dona suscepimus, munera illi offerimus, quæadmodū de muneribus Abel in scriptura legimus. Ex donis

Iacob. 1.

Genes. 4.

donis enim eius munera illi paramus, volumus, dicamus, atq; offerim⁹. Quid enim habes homo, quod non accepisti? Aut quis prior dedit illi, vt retribuatur ei? Cuncta enim quæ in cœlo sunt & in terra, tua sunt. Tua sunt omnia, & quæ de manu tua accipimus, damus tibi. (Sancta sacrificia illibata.) Eadē ipsa, quæ prius dona dixit à Deo nobis data, iterumq; per nos tanquam pau peres seruulos Deo omnium largitori præsentata, tertio hoc loco sacrificia nominat, quatenus per sacerdotū manus, ad diuini honoris protestationem, ipsi vt soli vero Deo & vniuersali omnium domino, nō præsentantur modò, sed cōsecrantur & offeruntur. Plus enim aliquid sacrificij in se vocabulū habet, quàm munus. Nā munera, etiā diuis & sanctis spiritibus offerre licet. Sacrificiū autem præterquā vni Deo facere nequaquā est licitū. Sunt autem hæc sacrificia, etiā ante factā consecrationem sancta, quatenus Deo & diuinis rebus dedicata, humanisq; vñibus interdicta, vt operetur in eis virtus Dei mirabilia. Quare aut illibata dicantur, suprā vteunq; expositū est. Clariori tamen & simpliciiori intelligentia dici possunt illibata, quia immaculata. Solemus enim illibatū dicere, quod nullo est cōtraflu vitiatū. Quod si ad ipsam panis & vini

1. Cor. 4.

Rom. 11.

1. Para.

26.

substantiā ante cōsecrationē referit, rectē pōt
intelligi de eo, quod panis ille ex ecclesiasti-
ca sanctione, integer, purus, & sine macula,
omniq; corruptione esse debet. Vinū simi-
liter, omnis expers corruptionis, quod in
sanctissimū Domini sanguinē, diuina vir-
tute debeat conuerti. Si verō ad id quod
post cōsecrationē futurū est respicitur, dif-
ficile non intelligere, quomodō agnus ille
immaculatus pro nobis hostia factus, sacri-
ficiū immaculatū dicatur. (In primis quæ
tibi offerimus pro ecclesia tua sancta catho-
lica) hoc est, quæ dona tibi offerimus pri-
mū pro vniuersali omniū fideiū ecclesia,
id est, pro omnibus simul in vna fide parti-
cipantibus, vnumq; corpus (cuius Christus
caput est) cōstituentibus. Vbi notādū quod
nō primū sacerdos pro seipso solo peculia-
rē facit orationem, sed pro tota simul eccle-
sia: eo quod nō particularis ista sit actio, sed
cōmunis, cū sacerdos quicquid hac in re
agit, in persona totius agat ecclesiæ, & om-
nium simul Christi fideiū. Propter quod
etiā in plurali numero profert omnia, dicē-
do. Supplices rogamus, & petimus. Offeri-
mus. Cōmunicantes & memoriā veneran-
tes, hisq; similia, cū tamen solus ipse secun-
dum corporis executionem sacrificiū facere
conspiciatur. Neq; verō se negligere pu-
tandus

Ephes. 2.

*Sacerdos
sui sacri-
ficium in
persona
totius of-
fert eccle-
sia.*

tandus est, qui pro tota ecclesia orat, cuius
ipse est mēbrum. Neq; enim potest non pro
se orare mēbrum ecclesiæ, cū pro suo cor-
pore facit orationem. Neq; ideō minus si-
bi valet ad salutē deprecatio, quod secum
omnia sibi in eodē corpore coniuncta mē-
bra traxerit in orationem. Potens est enim
Dei benignitas ditissima, benefacere cæte-
ris, pro quibus facta est oratio, & illi, qui fa-
cit, nihil præstare minus. Ecclesiā autē san-
ctā dicimus, participatione capitis Christi,
qui eā in sanguine suo sanctificauit, & per
Spiritus suum sanctū, quē illi in arthā fu-
turæ hereditatis, ad Patrē regressus dona-
uit, in habitationem sanctā & templū sem-
piternū sibi toti; Trinitati consecrauit, &
in omnibus grātis spiritualibus copiosis-
simē ditauit. Catholica verō nominatur,
Græco vocabulo, quod Latine vniuersalē
significat, eo quod per vniuersum orbem
dispersa sit Ecclesia, quæ tamē in vno spi-
ritu, citra corporale concubinationem, in
vno corpus est copulata. (Quam pacifica-
re, custodire, adunare, & regere dignis to-
to orbe terrarum) Rogādus nobis est ante
omnia Deus vt Ecclesiā suam in pace san-
cta & verē bona, velit cōponere: quoniam so-
lus ipse Deus pacis est, quam preter eū da-
re potest nemo. Quia verō nisi Dominus

*Nota at-
tentē.*

Ephes. 1.

1. Cor. 6.

Psal. 118.

custodierit ciuitatem, frustra vigilât qui illam custodire quærunt: à Deo hoc poscitur, vt in vera pace suam ecclesiam ab omnibus vitiis & peccatis, quæ sola pacem veram scindunt, custodire dignetur. At quoniam ipse est qui dispersiones Israël congregat, vt electos suos in vna fide, & (vt **1. Cor. 1.** Apostoli verbis vtatur) in vno sensu eademque fidei suæ scientia suæ sententia, perfectè adunare dignetur, sacerdotis postulat oratio.

1. Cor. 14. Deus enim dissensionis author non est, sed **Psal. 67.** pacis & vnitatis: qui habitare facit vnanimis in domo. Et ipse est pax nostra, qui fecit vtraque vnum, quique pacificauit per sanguinem crucis cœlestia simul & terrestria, quæ ab inuicem antè fuerant diuisa. Quia verò postremò quem Dominus regit, nullus ille defectus patitur, dicente **Psalmista;** Dominus regit me, & nihil mihi deerit: rogatur omnipotens Deus, vt tanquam pastor bonus nos gregem populumque suum, & oues pascuæ suæ dignetur pascere semper & regere, vt inter tot huius seculi procillas & fluctus, quibus vndeque impellimur, in rectitudine semper fidei immobiles perseueremus. (Vnà cum famulo tuo Papa nostro, & Antistite nostro, & rege nostro) iuxta formam à beato Paulo Apostolo descriptam, orationem suam composuit Ecclesia. Sic enim

enim ille Timotheo scribens, ait: Obsecro **1. Timo. 2.** igitur, primum omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones, pro omnibus hominibus, pro regibus, & omnibus, qui in sublimitate constituti sunt, vt quietam & tranquillam vitam agamus, in omni pietate & castitate. Secundum quam prescriptionem prius quidem pro tota Ecclesia, quæ ex omnibus Christi fidelibus componitur, facta est oratio, deinde particulatim pro iis, qui sunt in potestate constituti. Potestas autem duplex est. nempe spiritualis & temporalis. Vtraque tamè à Deo est, quoniam non est potestas nisi à Deo. Spiritualis autem potestas, tantò temporali dignior est atque prælatior, quantò ea quæ spiritualia sunt, rebus præstet corporcīs. Sunt autem in spirituali potestate Episcopi omnes constituti, quorum supremus est, qui Romanus præfidet Ecclesie, eo quod toti sit Ecclesie vniuersali, omnibusque particularibus Ecclesiis, à Christo accepta potestate, legitime prælatus. Qui eo nomine pater patrum dicitur, quod omnium Episcoporum pater sit, & prælatus omnibus, papa, id est, pater patrum nominatur, à veræ obediencie fidelibus. Sic enim breuitatis causa, oratio illa pater patrum in vna dictione vtriusque partis primam syllabam complectentem, contracta est. Pro hoc ergo pater patrum omnium, qui est totius vniuersalis

Nomē pater
unde
dictū sit

g 3 post

Antistes
cur dica-
tur Epi-
scopus.

Tempora
lis prin-
ceps nō ne-
gligendus.

post Christū caput Ecclesię, & cui vniuersa
lis Ecclesię cura dispositioq; cōmissa est, prę-
cipuē orare debet facturus Deo sacrificiū,
eo quōd primū sit & pręcipuū Ecclesię mi-
lantis mēbrū. Post hæc, Diocēsanus Epi-
scopus in oratione subsequitur: eo quōd
cæteris presbyteris prępositus est, & ante il-
los constitutus in Ecclesię suę regimine,
Antistes nominatur. Tertiū locū tēporalis
potestas ordinatē cōsequitur, quasi post pa-
rētes filius. Quantumvis enim magni sunt
seculi principes, si verē fideles sunt, Episco-
pis & summo Christi vicario, subiectionis
filios sese exhibere debēt. Attendat autē sa-
crificium facturus sacerdos, ne temporalis
principis memoriam, eo quōd ordine pos-
tremus sit, & tēporaliū tantū rerū ad-
ministratō, inattēte prętereat, aut sine de-
uotionis attēta rēcōmendationē pertrans-
eat. Solet enim ab huius bono pendere to-
tius populi, quē in possidet, bonum: interdū
nō minus, quā ab iis, qui in spiritualibus
tantū sunt pręfecti. Quod in libris Re-
gum pluribus in locis nos vetus docet histo-
ria: quēadmodū semper cum Rege popu-
lus, vel ad veri Dei, vel ad idolorū sese cul-
turā dederit. Nec minus hoc ipsum nascentis
Ecclesię sancta demonstrāt initia, quā-
do in omni pietate Principes, populis suis
luce

lucēbant in exēplū. (Et omnibus ortho-
xis atq; catholicæ & Apostolicę fidei culto-
ribus) Doxa Gręcū vocabulū vel gloriam
significat, vel opinionē, iuxta quam diuer-
sam acceptionē, nomē hoc in loco positum
Orthodoxus, duplicē habet interpretatio-
nē. nam à gloria ille Orthodoxus dicitur,
q; fidei rectitudine, & vitę veritate verā &
rectā apud Deū & homines gloriā habet.
Iuxta illud, Gloria nostra hæc est, testimo-
niū cōscientię nostrę. Simplicius tamē videt
vt secūda acceptione Orthodoxus dicatur
ab opinione, qui rectā de fide Catholica te-
net opinionē, id est, qui rectā & veram fidei
sentētiā tenet, deq; eius dogmatibus rectē
per omnia sentit & iudicat, vt secūdū veri-
tatē, quę sunt credenda credat, quę nō cre-
denda, respuat. Quod aut sequitur Catho-
licæ & Apostolicę fidei cultoribus, intelligi
potest ad expositionē pręcedētis vocabuli
adiectum. Quisquis enim est Catholicę &
Apostolicę fidei cultor, Orthodoxus est: &
qui talis nō est, Orthodoxus dici nō debet.
Colere aut, aliquando venerari & reuereri
significat, quēadmodū amicos colere dici-
mur, eis reuerētiā & amicitię obsequia prę-
stando. Secūdū quam significationē, fidei
cultor dicitur is, qui fidē, quā Apostoli tra-
diderūt, & quam vniuersalis tenet ecclesia

Orthodo-
xus quis
vnde
dicatur.
2. Cor. 10

Cultor fi-
dei quos dī
catnr.

*Heretici
minimè
orthodo-
xi.*

*Fidei cul-
tor secun-
dū aliam
acceptio-
nem.*

(hæc enim Catholica & Apostolica fides dicitur) sic reueretur, & sic se ei subiicit, vt sine hæsitatione omnibus velit acquiescere, & nullis cōtradicere, quæcūq; ab Apostolis primis fidei nostræ fundatoribus, atq; etiā ipsis fundamētis, ad credēdū sunt tradita, & ab vniuersali Christi fidelium Ecclesia sunt ex illorū prædicatione recepta. Hæretici verò & schismatici, non catholicæ aut Apostolicæ fidei, sed figmēti sui & diabolice falsitatis, sunt cultores. Quos recti^o catholicos, id est, malè sentiētes, quā Orthodoxos conuenit nominare. Propter quod etiā donec ad vnitatē redeāt sanctę Apostolicæ fidei, oblationis Ecclesię participes fieri nō possunt. Nōnunquā verò & colere, ornare est, siue etiā obsequiū impendere: quē admodū agricolas secūdū figurā dicimus, qui agros colūt, eis videlicet suā præstantes & operam & industriam, vt (ad quod natura creati sunt) fructum bonū ferant. Secundū quam considerationem sanctę fidei illi nos possumus cultores nominare, qui suam fidem condignis & congruis operibus studēt excolere, opera Christi fide digna operantes. His enim potissimū Christi con-ducit sacrificium, qui in fide consistunt per dilectionem bonis operibus redimita, atq; studio bonæ conuersationis excolta.

Textus

TEXTVS CA- nonis distinctio II.

Emento Domine famulorum famularūq; tuarum N. & omniū circumastātium, quorum tibi fides cognita est, & nota deuotio, pro quib⁹ tibi offerimus, vel qui tibi offerunt hoc sacrificiū laudis, pro se suisq; omnibus pro redemptione animarum suarum, pro spe salutis & incolumitatis suæ, tibiq; reddunt vota sua, æternō Deo viuo & vero. Communi-antes & memoriam venerantes, in primis gloriosæ semper virginis Mariæ, genitricis Dei & Domini nostri Iesu Christi. Sed & beatorum Apostolorum ac Martyrum tuorū Petri & Pauli, Andree, Iacobi, Ioānis, Thomæ, Iacobi, Philippi, Bartholomei, Mat-
a s thæi,

thæi, Simonis & Thaddæi, Linii,
Cleti, Clementis, Sixti, Cornelij,
Cypriani, Laurentij, Chrysogo-
ni, Ioānis & Pauli, Cosmæ & Da-
miani, & omnium sanctorum tuo-
rum, quorum meritis precibusq;
concedas vt in omnibus protectio-
nis tuæ muniamur auxilio, Per
eundem Christum Dominum no-
strum, Amen. Hanc igitur oblatio-
nem seruitutis nostræ, sed & cun-
ctæ familiæ tuæ quæsumus Domi-
ne vt placatus accipias, diesq; no-
stros in tua pace disponas, atque
ab æterna damnatione nos eripi,
& in electorū tuorum iubeas gre-
ge numerari, Per Christum Do-
minum nostrum, Amen.

DOMINI ODO- nis Expositio.

Prima periodus hucusq; protensa pro
tota Ecclesia, omnibusq; fidei cultori-
bus,

bus, orat. Secūda, quæ hic incipit, pro præ-
sentibus se accingit, q̄ sancti sacrificij sunt
astipulatores & cooperatores. (Memento
Domine famulorū famularumq; tuarū &
omniū circumstantium,) id est, Memento
quidem eorum quos suprà proposui, id est,
omnium Catholicæ fidei cultorū, tam ma-
sculorū quā fœminarū, & omniū circūstā-
tium, scilicet qui corporaliter adsunt, san-
ctorū cooperatores mysteriorū. Neq; enim
tanta sufficio sacramenta cōficere, nisi col-
lectæ multitudinis adiutus oratione, quam
prius etiā sum hortatus ad orationes, dicē-
do, Ora te fratres. Et sicut prima periodus, *Sacerdos*
à toto descendit ad partes, ita secunda hæc *astātium*
ab vniuersali procedit ad particulare. Om *precibus*
nes verò circumstantes, particulariter se-
quuntur. Et ne presentibus intersint aliqui
fidei præuicatores, & vitiosæ vitæ, subiū-
gitur, (Quorū tibi fides cognita est,) id est,
qui probatæ fidei sunt & depositionis apud
te. Cognoscere etenim Dei, approbare est.
Aliter (Memento Domine sanctorum fa-
mularumque tuarum.) Et quia cōsequens
in quibusdā codicibus inuenitur N. litera,
aliquorum fieri memoriam nominatim, si-
gnificatur. Vnde quidam vsu tenent hoc in
loco memorādi, quos chariores habet, con-
sequenter subiungentes, Et omniū circū-
stantium

astantium, vt facta memoria charorum absentium, fiat & astantium. (Et omnium circumastantium.) Cum primitus Missæ sine collecta non fieret, postea mos inoleuit Ecclesiæ, solitarias & maxime in cœnobis fieri Missas. Et cū nō habeant quā pluraliter collectā saluent, nec plurales mutare possunt salutationes, conuertunt se ad Ecclesiam dicentes se Ecclesiam in Ecclesia salutare, & in corpore totum corpus alloqui, & virtute totius communionis in Ecclesia cōfici sancta mysteria, per gratiā Dei, nec esse

Nota attente.
Qui debent in Missa priuata circumastantes intelligi.
in quenquam alicubi fidelium, qui viuificorum non fiat particeps sacrosanctorum, dum in corpore Ecclesiæ adheret capiti, velut vtriusque membrum. Secundum quē sensum in hoc loco circumastantes accipiuntur omnes ubi que fideles, qui in vnitatem totius corporis, & sibi adherent inuicē, & summo capiti, vt quicquid boni fiat in toto corpore, ab eo nullo modo sit alienus, quisquis ab ipso corpore non est diuisus, sed omne bonum cuiuslibet membro in salutem succū ministratur, vt totum corpus vegetetur à Spiritu Dei. Et hoc modo reperitur oratio, quæ prius facta est pro omnibus catholicæ fidei cultoribus à solitariis dicentibus frequenter iterandas orationes, vt saltem importunitate vincatur Deus. (Quorū tibi fides cognita

cognita est) id est, Idē Domine memento omnium circumastantium, omnium scilicet fidelium, quia eorū tibi fides cognita est, & nota deuotio. Sic solitarij hunc locū intelligunt. (Pro quibus tibi offerimus, vel qui tibi offerunt. Non solum sacerdotes & clericus (qui secundum diuersos gradus diuinis occupantur officiis) offerūt, sed etiā audientes, qui votis & orationibus assistent cooperantes, & osculo pacis cōmunicant, tanquam confirmantes quod actū est. (Hoc sacrificiū laudis.) Verē laudis est diuinæ hoc sacrificiū, sicut in hoc officio testati sumus, dignum, & iustum est, æquū & salutare, Deo patri gratias agere, & cum laudibus angelicis precati sumus nostras voces admitti. (Pro se suisque omnibus) Pro nobis offerimus, quādo sacrificio poscimus Deum habere, & tutorē contra pericula corporis & animæ, & propitium ad obtinendos successus, bonos in vtraque parte. Pro nostris omnibus quādo oramus pro amicis nostris & rebus. Supplicamus enim pro pace amicorū, quādo sunt in bello: pro tranquillo reditu, si sint in itinere: pro sanitate, si in infirmitate decumbūt: pro conuersione, si peruersē viuunt: & contra amicorū incommoditates, vt adiuuante Deo euadant. Pro rebus nostris frequentes in libris missalibus inueni

E. Tim. 4.

inuicemus postulationes. Oramus enim tē-
pore sacrificij cōtra incendia. pro locis no-
stris, cōtra nimiam aëris siccitatem, vel tēpe-
statē, pro fructibus nostris, contra pestem,
pro animalibus nostris, cōtra alia dāna, pro
rebus aliis. Habemus enim, secūdū Apollō-
lū, in Christo cōsolationē præsēntis vitæ &
futuræ. (Pro redēptione animarū suarū.)
Hoc enim solū sacrificiū est, quo redimi po-
tuimus, cui bonū sufficit cōtra nostrū ma-
lū, quod magis est bonū, quā peccatum no-
strū sit malū, & ideo maiori pretio redemit
nos à nostro malo. (Pro spe salutis, & incol-
umitatis suæ.) Hoc sacrosanctū sacrificiū
nō solum liberat nos à malis, sed etiā accu-
mulat nos bonis: nō solum nos eripit à pec-
nis, sed etiā auget gaudia salutis & incolu-
mitatis. Salutis (inquā) æternæ animarū, in-
columitatis, id est, incorruptionis perpetuæ
corporum: & hoc est, pro quo offerimus tā
pretiosū munus. (Tibi quē reddūt vota sua.)
Offerendo sacrificiū laudis, reddūt tibi vo-
ta sua. Aliter forsitan vota sua non redde-
rent, nisi tale sacrificiū offerent. Ad diuātur
sacrificij virtute, vt vota queant reddere.
Difficile est cōprimere vitia, virtutes in ha-
bitum trahere. Sed vt hæc vota queant red-
dere sancti, à Deo necesse habet roborari.
(Ac seruo Deo viuō & vero.) Ad differe-
tiam

tiam falsorū deorū & insensibiliū, quibus
gentes frustra soluebāt. (Cōmunicantes.)
Tibi offerunt sacrificiū laudis, tibi quē red-
dunt vota sua cōmunicantes. Extra cōmu-
nionē namque non est locus offerēdi Deo ve-
ri sacrificij vel vota soluēdi. (Et memoriā
venerantes.) Aliter Deo gratū non offeri-
mus sacrificiū, aliter Deo vtiliter vota non
soluimus, nisi memoriā sanctorū venerate
mur. Qui enim membra Christi non hono-
rat, nec Christum, qui caput est, honorare
potest. Et qui non honorat filium, non ho-
norat eum qui misit illum. Honoremus er-
go caput in membris, Deum in sanctis suis:
vt eorū meritis precibusque, in omnibus pro-
tectionis diuinæ muniamur auxilio. In pri-
mis gloriose &c. Vsq; (Muniamur auxilio
per eundem Christū Dominum nostrū) In
veneratione sanctorū hæc ratio custodien-
da est, vt primum & super omnes beata Dei
genitrix honoretur, secundo Apostoli, ter-
tio sancti Martyres: inde alij sancti omnes.
(Hanc igitur oblationem) Quia hoc sacri-
ficiū tibi offerimus, in corpore Ecclesiæ
communicando, & memoriā sanctorum
venerando: igitur hanc oblationem, preca-
mur, vt placatus accipias, vt scilicet si pec-
catis nostris præpedimur, cōmunionē saltē
sanctę Ecclesię & sanctorū tuorū veneratio

Nota de
sanctorū
veneratiōe
nibus.

ne

Pax duplex.

ne placeris, ad accipiendū quod tibi offerimus sacrificiū (Seruitutis) id est, cleri, qui tibi secūdū acceptos gradus in hac oblatione sacrificij seruiamus. (Sed & cunctæ familiæ tuæ) id est, totius assistentis collectæ. Solitarij sic intelligūt seruitutis nostræ, id est, mecum meo ministro. Sed & cūctæ familiæ tuæ, id est, cūctæ Ecclesiæ. (Quæsumus Domine &c. vsq; (Grege numerari, p. Christū dominū nostrū. (Diesq; nostros in tua pace disponas. Signāter tua possit. Est enim pax Mundi, est & pax Dei. Pax Mūdi inutilis. Pax Dei salubris. Pacē constituit Mūdus, vt liberē liceat vti voluptatibus. Pacē dat sanctis Deus, vt mādatis intenti diuinis securē studeant virtutibus.

ADDITIONE.

Francisci Titelmanni.

Memento Domine famulorū famularumq; tuarū. Non hoc dicitur quasi non omniū habeat scientiā Deus, cuius cognitioni patent simul omnes boni & mali: sed iuxta scripturarum consuetudinem accipere oportet quod dicitur. Si enim Elsdas Prophetā Deū multis in locis precatur, Memēto mei Deus in bonū, pro iis quæ Psal. 105. feci in operibus tuis. Et Psalmista: Memento

to nostri Domine in beneplacito populi tui, visita nos in salutari tuo. Deū enim nostri meminisse, est oculo misericordiæ ad nos respicere, & de nobis ad beneficiū cogitare: quæadmodū e contrario illorū dicitur obliuisci. quibus secūdū occulta iudicia iustitiæ suæ, salutaris gratiæ suæ subtrahit beneficia. Alioqui & malorū memor est Dominus, sed illis quidē in malū, vt in eos vindictā exerceat ultionis, in tempore venturæ retributionis. Ergo clemētissime Pater oculo tuæ misericordiæ respicere, & ad beneficia gratiæ tuæ clargiēda, memor esto fidelīū tuorū, qui tibi in vtroq; sexu deuotum exhibent famulatū, etiam si non in omnibus perfectū (quod vel multis, vel paucissimis omnino hoc in vita conceditur) vt fragilitatis humanæ memor & cōsiderator, eorū adiunes imperfectionē, q tibi, & si nō omnino perfectē seruiūt, in operibus tamē mandatorū tuorū deuote famulari studēt. (Et omniū circumstantium) Copulatur hæc particula non cū ea, quæ secūdum exteriorem eloquutionē præcedere visa est, Fa Modus famulorū famularumq; tuarū: sed cū ea, quæ dī ordinis in mente sacerdotis later abscondita, sub tōmōmō litera N. quæ hoc in loco solet poni intelli genda, hoc modo: Memento Domine famulorū famularumq; tuarum, Mei ipsius est orādō.

h videl

SACRI CANONIS

Videlicet in primis, q̄ hisce tuis sanctis altaribus ex memetipso prorsus indignus assisto, & omniū, qui mecū tibi sacrificium hoc offerūt Parentū quoq; nostrorū, siue q̄ nos secūdū corpus genuerūt, suisq; laboribus educauerūt, siue q̄ nos in fide sancta & bonis moribus, inq; honestis disciplinis & artibus, ad seruiendū nomini tuo iāstituerūt. Eorū quoq; , qui siue corporis siue animæ beneficia quaelibet impēderunt, suaq; beneuolentia siue in corporeis necessitatibus, siue in spiritualibus bonis vllum præstiterūt adiumentū. Eorū etiā, qui se nobis quoquo modo aduersarios & inimicos præstiterūt, & siue verbo, siue opere, siue in nomine, siue in corpore, siue in aliis quibuscūque vāquam nocumentum quodlibet intulerunt, quibus ex animo dimittim⁹ propter temet ipsum omnia, sicut & tu immeritis nobis donasti omnia peccata nostra. Peculiariter quoque & eorū, quibus quomodocūq; siue verbo siue exēplo scandali occasionem dedimus, aut quos in errorem induximus, vt tuæ virtutis potenti operatione, tu clementissime pater instaures, quod nostra potens in malū destruxit perversitas. Singulorū etiā, pro quibus tu Deus nos orare obligatos cognoscis, quorū nobis labilis memoria nomina particulatim nō suggerit. Deniq; &

EXPOSITIO.

115

& omnium circumstantiū, quorū tibi est fides mētis bene cognita & cordis affectusque deuotio bene nota. Circūstantes verō *Circūstantes* non eos solum comprehendat sacerdos, qui *tes.* corporali ad sunt præsētia (quos in missis, potissimū priuatis, frequenter paucissimos numero esse conspiciamus) sed omnes eos, qui vna eademq; fide cum ministro sacrificij sacerdote cōmunicant, & Christo capiti adhærent. Missæ enim sacrificium vniuersale est, in quo hostiam vniuersalem pro totius Mundi delictis, & reconciliatione omnium offerimus. Existimare enim debet *Sacerdos* sacerdos cū sacrificium offert Deo, *pro omnibus debet* totius populi fidelis, imō in Mundi totius medio, se constitutū (etiā si solus ipse *sacrificiū* cū ministro assistat altari) vt pro omni cō *offerre.* uersione, qui extra gratiam sub odio & ira Dei siue in infidelitate, siue in praua conuersatione mortuæ fidei sunt constituti, Deum deprecetur. Pro omnibus verō, qui in gratia vitæ Deo placitam degunt, vt in iustitia sua conseruentur, & perseverantes vsq; in finem proficiāt in omni bono. Qui autem in medio omniū hominum se positū credit, nihil dubiū quin omnes vbicūq; locorū consistant homines, circumstantes reputet. Tāmeti enim huius sacrificij cōmunio ad eos certē ac præcipuē spectet, qui cum

Nemo videris ab universis missis sacrificiis claudi debet.

cū fide recta & vera cæteris fidelibus vt mēbris, & Christo vt capiti adhærent: propter charitatis tamē latitudinē (quæ ad omnes omnino homines sese extendit) etiam peccatorum, qui in hac vita degunt, nouissimus negligi aut cōtēni non debet. (Quorū tibi fides cognita est, & nota deuotio) secundū fidei & deuotionis cuiusq; proportionē, fructus prouenit fidelibus ex altaris sacrificio, vt qui fidei deuotione præcellit, spiritalis gratiæ ampliōrē fructū recipiat: q̄ autē fide minor est, & deuotione tepidior, minus cōsequatur. Quāquā & fieri potest, vt qui prorsus nihil habet fidei, eorum, qui offerūt, fide & deuotione interueniēte, gratiam Dei & illuminationē percipiat. (Pro quibus tibi offerimus.) Nepe pro omnibus hominibus, tamēti quibusdam specialius

Calat. 3. applicetur sacrificantis intētio. Cū enim sacerdotis oblatio in memoriā fiat illius semel oblatae hostiæ, quæ pro salute omnium (vt omnes à maledictō absolueret) in conspectu omnium pendit in ligno, debet se in hoc quoq; sacerdos ei, cuius agit memoriā, conformare, vt pro omnibus secundū charitatis perfectam latitudinem suā offerat Deo sanctū sacrificiū, immaculatā hostiā. (Vel qui tibi offerūt hoc sacrificium laudis.) Offerūt simul cū sacerdote etiā cæteri

teri fideles, q̄ se spiritu cū eo cōiūgūt, sicq; ei cooperātur, quāquā solus ipse secundū executionē exterius operari videatur sacri ficationis ministeriū. Quēadmodū cū manus quippiā agit, corpus totū adiuvat, licet in ipsa sola videat operis executio. Quod enim specialiter agitur ministerio sacerdotū, pluraliter agitur voto fideiū. Sacrificiū autē laudis rectē dicitur altaris sacrificiū, quia propter hoc maximē laudare Deū debemus, quod non solū se dederit pro nobis in pretiū, sed etiam se dederit nobis in cibum: vt per pretiū nos redimeret à morte, per cibum nos aleret ad vitam. (Pro se suisq; omnibus.) Postulā nonnūquam pro seipsis homines, nonnūquam pro suis: Idq; licet pro suis parētibus, fratribus, amicis, cōsanguineis, familiaribus, propinquis, benefactoribus, aut etiam inimicis, aut quoquo modo specialiter nostræ orationi cōmendatis, pro quibus secundū charitatis ordinē non est illicitū specialius facere in oblatione huius sancti sacrificij, memoriā & rē cōmendationē. Pro se autē, atq; etiam pro suis hoc modo sit postulatio, nō solū quantū ad animę salutē & spiritualia bona (quā orare licet & of-
ferre & offerre) quā hæc præcipue sunt petenda) verum etiam quantum ad corporis bona: vt poterit pro corporis sanitate, pro sensu incolumi-
tate, pro

rate, pro aëris serenitate, pro pestis auersio-
 ne, pro pacis temporalis tranquillitate, pro
 terræ fecunditate, pro fructuum vbertate,
 pro incendiōrū repressione, pro fructuum
 terræ & animalium conseruatione, & pro a-
 liis eiusmodi, pro quibus spirituales secun-
 dum ecclesiasticam consuetudinem oratio-
 nes in libris missalibus inuenimus à patrib⁹
 editas, & à sacerdotibus pro necessitatis exi-
 gentia cātari solitas. Verū in iis postulan-
 dis, quæ corporis sunt aut tēporis bona, sem-
 per quod petit diuine voluntati (si non ex-
 pressè, vt minimū subintelligendo) submit-
 ti debet, vt non nisi quantū ipse nouerit sa-
 luti nostræ ac ceterorū conducere, postule-
 tur. Solent enim temporales aduersitates,
*Aduersitates varijs aut corporis incōmoda, varijs ex causis ob-
 modis ob- cidere. Aut enim à Deo suscitantur ad salu-
 ueniunt. tare exercitationem bonorum, & compri-
 mēdos à peccatis homines. Veluti cū eos,
 quos pacis tēporali abundātia videt ad vo-
 luptates carnis diffluere, bellis affligit, sicq;
 stringit, ne diffuant. Aut eos, qui in corpo-
 ris bona valetudine & prosperitate rerum
 suarum, Dei obliuiscuntur, infirmitati-
 bus percutit in corpore, & aduersis casibus
 sua prouida dispositione, ad eruditionē &
 custodiam electorū suorum, affligit in tem-
 poralibus bonis. Atq; hæc quidē, quia salu-
 taria*

taria sunt illis, & donum multò maximum,
 quod suis electis solet Deus donare, nō mul-
 tum debet sacerdos postulare vt auferatur,
 nisi sub apposita conditione, quantum Deo
 fuerit placitū, & conducens animarum sa-
 luti. Vnde & Paulus Apostolus cū peteret
 datum sibi à Deo ad humilitatis custodiam
 auferri carnis stimulū, exaudiri non potuit:
 sed audiuit à Domino sibi dici: Sufficit tibi
 gratia mea: nam virtus in infirmitate persi-
 citur. Nōnunquā verò ad vindictā & ultio-
 nē peccati, Deus permittit, aut per seipsum
 immittit aduersa. Veluti cum pro peccato
 David, occisa sunt de populo plurima mil-
 lia hominū: pro qua plaga, eo quod ultionis
 erat, vt cessaret, deprecatus est Dominū Da-
 uid, & exauditus est. Sic & Aaron sacerdos
 cū feriret populū plaga Dominus, profe-
 rens scutum orationis suæ stare fecit eius
 irā, ne ultra descreiret. Elias quoq; pro plu-
 uia Dominum deprecatus est, postquā non
 pluisset super terrā annis tribus & sex men-
 sibus, & exauditus est quantocyus. Nōnun-
 quā sola Dei permissione, aut ex diabo-
 lo, aut ex aliis maleficis malisq; hominibus
 mala & aduersa nobis eueniunt. Atq; pro
 horum amotione malorum, inuenimus san-
 ctos confidēter orasse. Quia ergo sufficien-
 tes ipsi non sumus ad discernēdum, quid à
 h 4 Deo

Rom. 8.

*Attendant
hæc sacer-
dotes dili-
genier.*

SACRI CANONIS

Deo immittente ad salutē, quid à Deo im-
mittente ad vindictā, quid Deo tantū per-
mittēte à dæmonibus aut persequutoribus,
à maleficis, aut à naturali cursu siue constel-
lationibus inimicis eueniat: & quoniam quæ
verē nobis sint salutaria ignoramus, fit vt
(iuxta Apostolum) quid oremus sicut opor-
tet nesciamus. Vnde cū pro iis quæ ad cor-
pus attinent bonis, petitionē facimus, sem-
per id cum timore facere debemus, solliciti
submittere orationes nostras diuinæ direc-
tioni: vt si fortē salutē nostræ nō est con-
ducens quod petitur, exaudire nos non dignē-
tur ipse qui solus optimē nouit, quid cuiq;
expediat. Non enim data sunt nobis saluta-
ria hæc sacramēta in damnationē, sed in sa-
lutis promotionē. Solet autē vulgus homi-
num carnalium expers spiritualis iudicij &
frequentius & seruētius, quæ corporis sunt,
quàm quæ spiritus bona postulare, & pro
suis illis quas in voto habent corporalibus
prosperitatibus, frequēter animæ noxiis, sa-
crificium salutare fieri à sacerdotibus postu-
lant. Quorū est, per suæ discretionē sapien-
tiæ illorū ruditatē sic moderari, vt semper
in omnibus animarum salutē præponant,
ne fortē ad illorū malū exaudiat oratio.
Verē enim anima plus est quàm corpus: &
animæ sancta cōpositio, multo præstantior
est

EXPOSITIO.

111

est omnibus corporis bonis. Errant autē sa-
cerdotes, qui se in omnibus stulte plebeculę
obsecundare debere putant, etiā si ab ea tē-
porale accipiant stipendiū victus quotidiana-
ni. Omnis nanq; pontifex ex hominibus as-
sumptus pro hominibus constituitur (teste
Apostolo) in iis quæ ad Deum sunt, vt offe-
rat videlicet dona & sacrificia potissimum
pro peccatis populi repropitiādis, & pro sa-
lutaribus gratis impetrādis. Pro tempora-
libus autē & corporalibus, non nisi quantū
ipse qui nouit omnia, vtile nouit & salutē
expediens animarū. Hæc autem expatian-
do latius diximus pro simplicium eruditio-
ne, vt sciat sacerdos qui ad orandum potis-
simum & sacrificandum ordinatus est, quo-
modo sacrificium & orationes in omnibus
sic, vt Deo placeant, offerre oporteat. (Pro
redemptione animarum suarum, pro spe sa-
lutis & incolumitatis suæ) Primum ad ani-
mæ, secundum ad corporis tēporisq; bona
referri potest. Animarum enim redemptio,
peccati remissio est. Et qui pro peccatorum
remissione postulāt, pro redemptione vtiq;
animarum suarum postulant. Anima enim,
quæ in peccatis est, captiua detinetur, pri-
mū quidem sub seruitute peccati, secun-
dō sub obligatione mortis æternæ, tertio
sub manu & potestate diaboli, qui est Rex Iob. 41.

h s

& dom

& Dominus super omnes filios superbæ & inobedientiæ. Cum autem peccatū dimittitur, perit simul omnis animæ captiuitas, & fit perfecta redemptio. Pro spe verò salutis suæ incolumitatis, id est, sperata & optata salute animæ obtinenda, atq; etiā corporis incolumitate: nūc quidē in hoc tēpore, quantum & donec altissimo Domino videbitur, & in futuro sine fine in perpetuum. In cœlo namq; pfecta & perpetua pdurabit corporū incolumitas, vbi nec langor erit, neq; vlla prorsus corruptio. Cum e contrario dānati in sempiternis suis cruciatib⁹ atq; pœnarū corruptionibus, perpetuò dolētes & miseri. (Tibi reddunt vota sua.) Vota hīc accipient da sunt iuxta id, quod in Psal. dicitur: Vota *Psal. 115.* mea reddā corā omni populo eius. Et alibi: *Psal. 60.* Reddā tibi vota mea de die in diem. Sunt autem vota fidelīū, affectiones piæ & opera bona, quę in sua fide ex charitatis deuotione, ad Dei gloriā operantur. Vota autē hęc nostrā dicimus, propter liberi arbitrij nobis concessi cooperationē: & tamen ea reddere nos Deo dicimur, propterea quòd eius gratia in nobis quacūq; sunt bona operata est, non ipsi ex nobis ipsis. Aut simpliciter reddunt, pro offerūt positū dicatur. (Aeter no Deo viuo & vero.) Sunt, iuxta Apostolū, qui dicantur Dij, siue in cœlo, siue in terra, suntq;

santq; Dij multi & domini, sed nō sicut Dominus Deus noster. Nam illi quidem (nem *Psal. 95.* pe Dij Gentium) aut dæmonia sunt, aut si *Psal. 113.* mulacra muta, aut mera vanitatis (quę nūquam subsistunt) figmenta. Quorū postrema nec vera sunt entia, multò minus Dij veri. Alia nec viuientia sunt, multò minus Dij viui. Alia æterna non sunt, utpote creata in tēporis principio, multò minus Dij æterni. Deus autē noster æternus est, duratio nis suæ principiū & finem non habens, qui æternitatem inhabitans omnia creauit in tempore. Ipse Deus viuus est, imò vita viuī *Ioan. 1.* ficans vegetansq; omnia: in quo etiā omnia ab initio vita erant, antequā quicquam essent in semetipsis. Ipse Deus est vnus, & prę *Mat. 12.* ter eum non est alius, nō appellatione sola, neq; sola existimatione, sed secundū suā naturæ substantiæq; veritatem, naturaliter & essentialiter Deus est. (Communicantes & memoriam venerantes.) Coniungi possunt hī nominatiui cum præcedētibus verbis ab initio Canonis, si ita libet, hoc pacto: Supplices rogamus, ac petimus & quæ tibi offerimus, & pro quibus tibi offerimus, vel qui tibi offerūt, cōmunicātes & memoriā venerātes, ut ad singula illa verba pertinere nominatiui illi intelligantur. Aut (si cui magis *p* lacet) cum immediatē tantū præcedētibus,

bus, ad hunc modum: Pro quibus tibi offerimus, vel qui tibi offerunt hoc sacrificium laudis, tibi; reddunt vota sua, cōmunicantes & memoriā venerantes. Cōmunio autē, de qua hic loquitur, participatio est, quā cum beatis in patria, sancti & fideles in via participant. Quā in hoc accipiēda est, quoniam quod illi iam securi possident, isti in spe certi expectant. Quemadmodum enim illi iam in re beati, sunt suā beatitudinis securi possessores, sic nos in spe (quā confundere nescit) licet nondum securi, certō tamen sumus expectantes. Quod illi facie ad faciem vident, id nos modo per fidem credimus. Quod illi iam perfecta fruitione possident, nos sperando expectamus. Summo bono, cui modo perfecta dilectione illi coherent inseparabiles, nos imperfecto amore inhaeremus quidem, sed adhuc, donec in vita ista agim⁹, neq; plenē, neq; inseparabiliter. Hec est illa, quā cū sanctis cōmunicamus, beata cōmunio. Est prāterea & alia cōmunio beatorum erga nos, quatenus apud Deum pro nobis se intercessores & adiutores exhibent mediatores. Ob cōmunionē ergo hanc atq; illam venerandam celebramus eorū memoriam: vt quorum memoriam in terris recolimus, eorum meritis & precibus apud Deū adiuvemur. (In primis gloriosae semper

Rom. 5.

1. Cor. 13.

Cōmunio
Bis sanctōrū
nobiscum.

virginis Mariæ genitricis Dei & Domini nostri Iesu Christi.) Quoniam ipsa est mediatrix & aduocata nostra, mater misericordiae, salus miserorum, refugium peccatorū: & omnibus eius opē ex animo poscentibus adiutrix fidelissima. Cui, eo quod est post Deum & Christum filium suum prima, singularem cultum impendimus, Dei quidem cultu, qui latrā dicitur, inferiore, omni tamē veneratione, quā exhibetur creaturæ aut ceteris sanctis superiore, quam Hyerpuliam Græco vocabulo nominant, id est, super seruitutem: hoc est, singularem & peculiarem super alios cultum, propterea quod sanctum sanctōrū, Dei filium, in vtero suo gestauerit, peperitq; mundo. (Sed & beatorū Apostolorū ac Martyrum tuorū) Apostolorum tantum & Martyrū, fit in Canone specialis memoria. Apostoli autē omnes nominatim explicantur. Martyres tantum aliquot insigniores, propterea quod nimius sit illorum numerus. Apostolorum autem numerus certus & modicus est: & ipsi fundamentū sunt ecclesiæ sanctæ, per quos & huius sacramenti, & ceterorū omnium traditionē institutionemq; accepimus. Cur autem martyrum tantum fiat in Canone specialis memoria, non autē confessorum aut virginum, quorum tamen plurimos glor

Cultus vir
gini Ma-
riae debi-
tus.Cur in Ca-
none Con-
fessorum
mētio non
fiat.

gloriosis solennitatibus celebrat Ecclesia, causa assignatur: vel quia antequam ecclesia memoriam Confessorum celebraret, Canon (potissimum quoad hanc partem) editus fuit. Aut propterea quod in memoriam passionis Christi sacrificium istud sit institutum: Cui passioni, eo quod martyres (qui per sanguinis effusionem, & tortorum violentiam ex hac vita excesserunt) magis assimilantur in suis passionibus, qui similiter effuso sanguine pro nomine Domini sequuti sunt eum. Idcirco speciali privilegio, in huius sacrificii oblationem eorum fieri specialem commemorationem est institutum, ceteris tantum sub generalitate conclusis. (Petri, Pauli) Secundum ordinem prior est Petrus, quia princeps Apostolorum, Dei super terram vicarius. Subsequitur secundo loco Paulus: quoniam qui operatus est Petro in Apostolatu circumcisionis, operatus est & huic inter gentes: & quia huic creditum fuit Euangelium praeputij, quomodo illi circumcisionis, neque in eo gratia Dei vacua fuit, qui per gratiam Dei plus omnibus laboravit. Solet autem duorum istorum memoriam in omnibus, & festiuitatibus, & orationibus, simul venerari ecclesia: quoniam ipsi totius orbis principes & capita, quomodo in vita sua dilexerunt se, ita & in morte non sunt separati. Eadem enim die, ut san-

ta tradit historia, sub Nerone principe ambo: alter quidem in cruce, alter gladio, in eadem urbe martyrij palmam adepti, migraverunt ad Christum. (Andreas) Frater est Simonis Petri, qui ad unius iusionis vocem, relictis omnibus, sequutus est Dominum, qui pro Christo gloriosissimum agonem decertavit, biduo in cruce vivens, deponi tamen se nullo modo sustinens, propter nimium magistri sui desiderium. (Iacobi) frater Ioannis est filius Zebedae, qui eo quod ad Apostolatam prior fuisset vocatus, maior vocatus est: qui etiam statim post ascensionem Domini, ab Herode gladio occisus, primus inter Apostolos martyrij lauream promeruit. Qui autem in ordine sequitur Iacobus minor, est frater Simonis & Thaddaei, qui Ierosolymitanam ecclesiam, post ascensionem Domini primus in episcopatu praefuit: qui tum ob corporisfigurationem, tum ob religionis sanctitatisque imitationem, frater Domini meruit appellari. (Lini, Cleti, &c.) Post enumerata duodecim Apostolorum nomina, Martyrum quorundam insignia nomina recensemus, sub iis ceterorum memoriam venerantes. Nullius autem confessorum nomen recensetur in Canone particulatim, nisi quod in fine dicitur, (Et omnium sanctorum tuorum) in quo tota simul sanct

Matt. 4.

Matth. 4.

Act. 12.

Galat. 2.

sanctorū turba, in generalitate quadā includitur. (Quorū meritis precibusq; cōcedas.) Solent sanctorū precedentīū merita, succedentibus posteris apud Deū plurimū suffragari. Vnde legitur in historiis libri Regum, quoddā tamen peccatō filij David successoris eius, noluit tamē Deus prorsus auferre de domo eius regnū propter ipsum seruum suum. Sciendū verō, quod si rigore solū diuinā spectemus iustitiā, nō sufficeret iuxta condignitatē cuiq; sua merita, quācūq; in
Psa. 142. vita quilibet fuerit operatus. Non enim iustificabitur in cōspectu Dei omnis viuēs. In
Luc. 17. xta illud Euangelicū: Cū feceritis omnia, quæ præcepta sunt vobis, dicite quia serui inutiles sumus. quod facere debuimus, fecimus. Et iuxta illud Apostoli, Non sunt condigne passionēs huius tēporis ad futurā gloriā, quæ reuelabitur in nobis. Ex Dei autē misericordia & liberalitate fit, vt nō solū sibi ipsi ad salutē, verū etiā aliis auxiliij protectionē, & gratiæ impetrationē sanctorū opera meritoria prosint. Sanctorū autē erga nos duplex est auxiliū: alterū, ex iis, quæ in hac vita peregerūt meritoriis operibus, quorū apud Deū nunquā erit obliuio. Quorū
Psal. 111. in memoria aeterna erit iustus. neq; dubiū, quin & iustitia eius. Alterū verō ex eorum precibus, quas pro nobis in gloriā translatis

indefinenter effundūt. (Vt in omnibus tuæ protectionis muniamur auxilio.) In omnibus agendis atq; fugiēdis, vt tuæ protectionis auxilio muniti, nihil faciamus quod faciendū nō sit, nihilq; omittamus eorū, quæ sunt agenda. Protectionis autē diuinæ auxiliū duplex est, quoniam & ab aduersantibus malis defendit fideles suos Deus, & ad est Deier-
Duplex
operanda quæ sunt bona, per gratiā confir-
ga nos
mat eosdē. (Hanc igitur oblationē seruitutis nostræ.) Demonstratio hæc magis, id quod futurū, quā quod præsens est, respicit. Quod autē dicitur, oblatio seruitutis nostræ, potest intelligi, vt idē sit quod oblatio, quam nos tui serui tibi offerimus. Aut seruitutem accipiēdo, iuxta quod sonat, pro exhibitione seruitutis. Id est, pro cultu patriæ, quem Deo in hoc sancto sacrificio impendimus. Est enim hæc oblatio seruitutis summæ, quæ soli Deo venit impēdēda, Missæ ad quæ latria solet à Patribus nominari. Cuiusmodi seruitutē aut cultū, sanctorū nē spectat.
Sacrificiū
mini, præterquā soli Deo, licet impendere. (Sed & cunctæ familiæ,) id est, omnīū Christi fidelīū, qui sunt domestici Dei, & de familia eius: Iuxta illud, Estis ciues sanctorū
latriam
& domestici Dei. Quemadmodū & ad Timotheū Apostolus dicit, Ecclesiam esse domū Dei viuī. Hæc autem particula addita
ne spectat.
i est, pro

est, propterea quod non solum (vt iā supra dictum fuit) sacerdotes offerat sacrificium, sed etiā Christi fideles ceteri, qui per fidei deuotionē sacerdoti & Christo capiti cohaerent. Ex quo etiam patet, priorē particulā, seruitutis nostrae, rectius ad ministros, quā ad ministrorum seruitutem aut latrā referri: vt sic in priori particula tantum sacrificio ministrātes vel praesentes, in secunda verò, omnes omnino vbicunque locorū consistāt Christi fideles, comprehendātur. (Quaerimus Domine, vt placatus accipias.) De ipsa quidē oblatione, quā oblaturi sumus, nihil opus est nos Patrē postulare, vt illa accepta fiat aut grata. Quandoquidem nō potest non esse gratissimus atq; charissimus Patri, vnigenitus filius, qui est in sinu eius. Filius (inquam) dilectus, in quo beneplacitū est illi. Sed vt nostra tā pretiosissimae acceptissimaeq; hostiae oblatio, antepaternae maiestatis oculos grata fiat & accepta, postulamus. Quātō enim charior est quae offertur hostia, tantō maiore aduersus se prouocat iram is, cuius manibus pollutis indignē cōtrectata cōspicitur. Petimus ergo, vt nobis per vnigenitū filium suū, perq; sanctorū merita & intercessionē placatus, remissione peccatorū cōcessā, quod oblaturi sumus sacrificiū, de manibus nostris, placide

cide accipiat, vt ad salutē nobis, nō ad cōdemnationē proueniat. (Diesq; nostros in tua pace disponas.) Sequuntur tres salutarēs petitiones, quas beatus Greg. fertur Ca noni inseruisse. Primū quidē à Deo pax bona petitur, pax illa sine dubio, de qua Saluator discipulis dicebat, Pacē relinquo vo bis, pacē meā do vobis, quā Mūdus in omnibus suis blāditiis dare nō potest, ac proinde à solo Deo venit postulanda. (Atq; ab aeterna dānatione nos eripi.) Qui ab aeterna damnatione praeseruari postulat, indubie & à peccato mortis se petit custodiri. Frustrā enim ab aeterna damnatione postulat eripi, qui in peccato mortis adhuc elegit permanere. (Er in electorum tuorum iubeas grege numerari.) Electorum grex duplex accipitur. Est enim, quem pastor bonus propriis humeris in caulas intulit: est qui adhuc in pascuis custoditur, donec vespere adueniente simul adducatur cum eo, qui prior ingressus est. Qui in caulis iam securus inhabitat, triumphans est beatorum Ecclesia. Qui autem grex adhuc in pascuis, periculis multiplicibus expositus agit, militans Ecclesia est. Vterque grex ouium est, & ille securus triumphans, & sollicitus iste militans. Obsecramus ergo, & modò per Spiritum sanctum,

Ioan. 14.

Duplex
est grex
Ghysli.

eiusq; gratiam de numero fieri electorū filiorum Dei, & in futuro intra numerū beatorum omnium ad dexterā collocari, inq; cœli gloriam, cum omnibus beatis introduci. (Per Christum Dominum nostrum.) Per illum à Deo pacem petimus, qui vt nobis ad Deum pacem faceret, crudelissimū aduersum se bellum suscipere voluit. Rursum per illum ab æterna damnatione seruari petimus, qui ab impio iudice, mortis ignominiosissimæ condemnationem accepit, vt nos à maledictione sempiternæ dānationis absolueret. Denique per illum, qui cum iniquis deputari, & velut vnus ex eis connumerari voluit, nostri in cœlestes ciues ascribendi gratia postulamus in electorum grege numerari.

Isaia 53.

TEXTVS Canonis distinctio III.

Vam oblationem tu Deus, in omnibus quesumus benedictam, ascriptam, ratam, rationabilem, acceptabilemq; facere digneris: vt nobis corpus & sanguis fiat

fiat dilectissimi filij tui Domini nostri Iesu Christi. Qui pridie quā pateretur accepit panem in sanctas ac venerabiles man⁹ suas, eleuatis oculis in cœlū, ad te Deū patrem suū omnipotentē tibi gratias agēs benedixit, fregit, dedit discipulis suis, dicēs: Accipite & manducate ex hoc oēs. Hoc est enim corpus meū. Simili modo postea quā coenatū est, accipiēs & hūc præclarum calicem in sanctas ac venerabiles manus suas, item tibi gratias agēs, benedixit, deditq; discipulis suis, dicēs: Accipite, & bibite ex eo omnes. Hic est enim calix sanguinis mei, noui & æterni Testamenti, mysterium fidei, quū pro vobis & pro multis effundetur in remissionē peccatorū. Hæc quotiescūque feceritis, in mei memoriā facietis. Vnde & memores Domine nos serui tui, sed & plebs

i 3 tua san

134
tua sancta, Christi filij tui Domini nostri tā beatæ passionis, necnon & ab inferis resurrectionis, sed & in coelos gloriosæ ascensionis: offerimus præclaræ maiestati tuæ de tuis donis ac datis, hostiam puram, hostiam sanctā, hostiā immaculatam, panem sanctum vitæ æternæ, & calicē salutis perpetuæ. Supra quæ propitio ac sereno vultu respicere digneris, & accepta habere, sicuti accepta habere dignatus es munera pueri tui iusti Abel, & sacrificiū patriarchæ nostri Abrahamæ, & quod tibi obtulit summus sacerdos tuus Melchisedech, sanctum sacrificiū, immaculatam hostiā. Supplices te rogamus omnipotēs Deus, iube hæc perferri per manus sancti angeli tui, in sublimē altare tuum, in conspectu diuinæ maiestatis tuæ: vt quotquot ex hac altaris participatione, sacro-

sanctum filij tui corpus & sanguinem sumpserimus, omni benedictione cœlesti & gratia repleamur, per eundem Christum Dominum nostrum, Amen.

DOMINI ODO- nis Expositio.

IN superioribus periodis, prima scilicet & secunda, orauimus pro Ecclesia, pro fidei cultoribus, pro astate collecta. Hęc tertia periodus, quam ingredimur, maximè occupatur circa sacrificium, vt fiat perfectum, & in aliā mutetur substantiā immortalē, & incorruptā. (Quam oblationē, &c. vsq; acceptabilemq; facere digneris.) In omnibus benedictā, benedictam gloria, vt gloriosa fiat: benedictam immortalitate, vt fiat immortalis: benedictā incorruptione, vt incorrupta fiat: benedictā diuinitate, vt Deus fiat. Trāsit ad partes à toto, vt vniuersalis benedictionis partes imprecetur hostiæ, cui vniuersam benedictionem fuerat imprecatus, vt cū prius posuerit in omnibus benedictam, particulariter subiungat, ascriptam, & ratam, & rationabilem, & acceptabilem, quæ sunt partes omnimodæ bene

Heb. 1.

Psal. 16.

Joan. 1.

benedictionis. (Asscriptam.) Scimus quia in trinitate, quæ Deus est, filius sit splendor paternæ gloriæ, & figura substantiæ eius. Qui ergo figura & imago est patris, patre imaginatur & affiguratur, quasi sculptura quædā eius, vel scriptura in qua pater splendet, id est, bene apparet ut recte filius dicatur splendor eius. Est ergo pater insculptus atque inscriptus filio, cuius figura filius est & imago, ut filius sit eius scriptum, quæ sibi habet inscriptum. Aliter filius dicitur scriptum, qui habet in se formam omnium rerum. Sic enim omnia creata sunt, ut diuini verbi formæ digesserunt, nec aliter in essentia prodierunt, quam in verbo summo formæ dictauerunt. Non sunt ibi aliud formæ, aliud ipsum verbum, ubi nihil est aliud & aliud, sed omnia sunt id ipsum: ut quauis formarum diuersitas intelligibiliter ibi sub luceat, non sunt tamen omnia nisi unum & id ipsum verbum. Et quauis ibi est vera & perfecta vnitas, ibi tamen, secundum creatas res, quædā apparet diuersitas: sicut cum semel loquutus est Deus in Psalmo, Propheta duo intelligit in vno verbo. Unde scriptum est, Quod factum est, in ipso vita erat, Factum est de nihilo, erat tamen in verbo. Factum est realiter, erat æternaliter. Erat in summa arte, factum est in re. Vixit in ratione artificis formaliter, factum est in

est in realitate subsistendi substantialiter. De nihilo prodiit, ut substantialiter esset, quod factum est. In verbo vivebat, ut formaliter esset, antequam substantialiter esset. Factum est multiplex, verbum est simplex. In verbo simplex erat, quod multipliciter factum est. Mirabiliter videtur in vno pluralitas, in simplici multiplicitas: videtur, & non comprehenditur. Potest videri, nequit explicari quomodo unum verbum inscriptum sit omnibus formis omnium rerum, sicut alibi scriptum est: *Cala* Psal. 44. *mus scribere velociter scribetis.* Pater est scriba, qui verbo suo velociter inscribit omnia. Velociter scribit, quia alterum non moratur pro altero. Velociter scribit, quia sine mora scribit omnia. Est ergo filius Dei, verbum scriptum. Sed & corpus assumptum, recte dicitur scriptum. Sicut enim vox transitoria scribitur, ut quæ per se fugit, scripto permaneat: sic corruptibile aliquid scribitur, cum incorruptum transit, ut quod corruptionis transitorium erat, scripto incorruptionis permaneat. Sic ergo, corpus Christi quoddam scriptum est, quod de passibili carne impassibile factum est in resurrectione, & de pane terreno quotidie fit celestis, super altare. Sic ergo in Christo, & verbum dicitur scriptum, & corpus. etiam nihilo minus dicitur scriptum. *Quid sit* *hostia fieri* *asscripta.* *Quid autem est asscriptum, nisi scripto appositum*

positum scriptum? Est ergo corpus Christi
nō solum scriptū, sed etiā ascriptum, id est
scripto appositū scriptū, id est, verbo cor-
pus adiunctū. Quādo igitur oramus hostiā
fieri ascriptā, quid aliud optamus, nisi ut
quæ adhuc est panis corruptibilis, fiat sub-
stantia incorrupta, id est, de voce fiat scri-
ptū, scripto, id est, verbo adiunctū. Fac er-
go Domine nostrā oblationē ascriptam, id
est, scriptū scripto adiunctū: ut pretiosum
Christi corpus fiat, verbo Dei adunata, &
in unitate personæ cōiuncta. (Ratā.) Ratū
dicimus, quod certū & fixū habemus. Fiat
ergo rata, id est, non remaneat instabilis &
mutabunda corruptione, sed permanēs &
fixa fiat incorruptione, & idē certa. (Ra-
tionabilē.) Sanguis taurorum aut vitulorū
non sufficit expurgare nos a peccatis. Mi-
nor est enim ad hominem. Pro homine er-
go rationali, rationalis hostia sufficit sola.
Fiat ergo nostra hostia rationalis, siquidē
homo assumptus a verbo, ex anima ratio-
nali & humana carne subsistit. Fiat hostia
nostra rationalis, ut hominē verum pro ho-
minibus offeramus, & in hostia rationali
Deus propitiatur hominibus. Fiat ratio-
nalis, ut offeramus rationabiliter. Nā qui
offert emundari nō studens, offert irratio-
nabiliter. Qui offert habens cor impoeni-

Heb. 10.

tens, irrationabiliter offert, sicut Cain re-
ctē quidem offerens, sed non rectē diuidēs.
Rectē quidem obtulit Deo, sed non rectē
diuisit, quia emēdari nō studuit. Vnde scri-
ptum est: Ad Cain & ad munera eius non
respexit. Nam quem Deus non nouit, nec
oblationem eius recipit. Pessimi nanq; ho-
stia, irrationabilis est, sicut scriptū est, Qui
non audit legem, oratio eius erit execrabi-
lis. Fiat ergo rationalis hostia, ut ratio-
nabiliter eam cum timore & pœnitētia of-
feramus. Vel fiat rationalis hostia, id est,
pro rationabili & recta vel honesta causa.
Si quis enim offerat, ut quæ furto ablata
sunt reinuenire, seu hostem occidere, vel ra-
pinā perpetrare, seu numos aut gratiā ac-
quirere valeat, rationalis nō dicitur offe-
rēdi causa, idē nec acceptabilis est talis ho-
stia. Hostia ergo nostra & merito offeren-
tiū, & offerēdi causa fiat rationalis, ut cō-
sequenter fiat etiā acceptabilis (Accepta-
bilē.) Nō potest nō esse acceptabilis, quæ su-
periores tres species recipit. omnimodæ be-
nedictionis. Nō potest Deum odisse Deus.
Sed quia charitas est Deus, diligit Deum
Deus, & acceptabilis est Deo hostia quæ
deus est. Quid ergo oramus fieri accepta-
bilem, quæ non potest dispicere? Nam quæ
acceptabilis est per se, displicet pro offe-
rentē.

Gen. 4.

Pron. 58.

1. Io. 4.

rente. Pro offerente respuitur, quæ, quãtũ sua refert, acceptatur. Acceptatur pro sanctis, non acceptatur eadem ipsa pro impiis. Pios adiuuat, impios dānat. Pius prodest ad salutē, nocet impiis ad dānationē. (Vt nobis corp⁹ & sanguis fiat dilectissimi filij tui Domini nostri Iesu christi) Posuerat ergo in oibus benedictā, subiūxit quatuor species. Ascriptā, ratā, rationabile, acceptabilem. Sed hæc omnia clausula erāt, minus intelligebātur, minus patebāt, aperuit ostiũ, patefacit totũ, scilicet vt nobis fiat corpus & sanguis Christi. Hic totũ cõpletur, hic totũ perficitur, vt fiat corpus & sanguis Christi tantũ. Solũ Christi corpus, & sanguis, est hostia in omnibus benedicta, ascripta, rata, rationabilis, acceptabilisq; . (Vt nobis corpus & sanguis fiat.) Signāter posuit nobis, id est, catholicę fidei cultoribus. Nobis, exclusit paganos; exclusit Iudæos, exclusit hæreticos. Nobis, cõmunicātibus, memoriā sanctorũ venerātibus. Nō est enim locus vñ sacrificij, extra catholicā Ecclesiā. (Qui pridie quā pateretur. vsq; manus suas.) Accepit panē, adhuc panē, nōdum carnē. (Et eleuatis oculis in cœlũ, ad te Deũ patrem omnipotentē, tibi gratias agēs benedixit.) Benedixit, suũ corpus fecit. Qui prius erat panis, benedictione factus est caro. Modò

Nota.

caro, iam non panis. (Ac fregit.) O miraculũ, frangebatur inter digitos, sedens in colomis inter discipulos: erat integer, & diuidebatur in partes: in manibus tenebat seipsũ, & de manibus discipulis se porrigebat edẽdũ. Hoc signabat Dauid, qui secundũ aliā translationem coram Achis rege se in suis manibus ferebat. Sic nos quotidie Christũ in altari cõsumimus, & permanet. Māducamus, & viuunt. Atterimus dentibus, & integer est. Et miro modo consumitur permanens, atteritur incorruptus, distribuitur indiuisus, sicut post resurrectionē, palpandũ præbuit spirituale corpus. Cũ simili contrarietate, non sit palpabile quod spirituale est, nec sit spirituale quod sit palpabile. In specie enim & sapore panis & vini māducamus & bibimus ipsani substantiā corporis & sanguinis, sub eisdẽ qualitibus mutata substantiā: vt sub figura & sapore substantiæ prioris, facta sit vera substantia Christi corporis & sanguinis. (Dedit discipulis &c. vsque, corpus meũ.) Pater quod panis accepta benedictione factus sit corpus Christi. Non enim post benedictionē dixisset, Hoc est corpus meum, nisi in benedictione fieret corpus suũ. (Simili modo postea quā cõnatũ est, accipiens & hunc præclarum calicem.) Si Christus accepisset calicem cõmẽdicitur

1. Re. 21.

Ioh. 1. 1.

dicitur hunc accepisse. Vnus ergo calix est hic & ille. Nisi enim vnus sit, dici non potest in illo hunc accepisse. Est ergo vnus etiam quādo in altari manibus accipitur vt benedicatur, & necdum sanguis est, sed est adhuc vinum propter vnitatē fidei, & illius, cui, & in cuius honore fideliter offertur. Ea enim fide quotidie accipitur benedicēdus, cōsecrans: vt quod fiat quod tūc futuruserat. Et quā hęc fides vna est in tota Ecclesia, & ille vnus, cui tunc & modò offertur: idē & calix cū accipitur, etiam ante diuina verba est vnus, sicut & omnium Ecclesiarum altare dicitur vnum, quia in eo secundum vnam fidem, vnum dominici corporis offertur quotidie sacrificium. (Præclarū.) Præclarum dicit calicem adhuc vini, vsquedū statim fiet præclarus, quando sanguis erit, sicut scriptū est: Calix meus inebrians, quā præclarus est. Vel ad cōparationē eius quē obrulit Melchisedech, & ceterorum veteris Testamenti. Vel propter præclaram illius maiestatem, cui offertur. Vnde & in sequentibus dicitur: Offerimus præclaram maiestati tuæ. (Calicē.) Metaphoricē id quod continet, pro eo quod continetur, id est, vas pro liquore vini & aquæ. (In sanctas, &c. vsque, benedixit.) id est, sanguinē suū fecit. (Dedit discipulis, &c. vsque, sanguinis

nis mei.) Intransiriū dicitur est, & est secūdum figuram casus pro casu. Calix sanguinis mei, ac si diceret, calix scilicet sanguis meus. Similiter hic patet, quod benedictio ne fuerit factus sanguis. Ad benedictionem enim præmissam subdidit: Hic est Calix sanguinis mei. (Noui & æterni testamēti.) Nouum enim Euangelij testamentum, in æternum cōfirmavit sanguine mortis suæ. Sic Abraham oblati ouibus & bobus, cum Abimelech & Phicol principe militiæ percussit fœdus, id est, oues & boues percussit in fœdus, vt sanguine animalium & morte fœdus cōfirmaretur. Et Iacob fugiens in Galaad, facto iuramento cum auunculo suo Labā immolauit victimas, vt sanguine victimarū fœdus iuramenti confirmaretur. Et Moyses vt confirmaret testamētū quod accepit in Sina, victimæ sanguinem asperxit hyssopo, in totum populū, & tabernaculum. (Mysterium fidei.) Pertinet ad fidem catholicam, credere post benedictionem esse verum sanguinem, vt infidelis sit, qui hoc non crediderit. Item dicitur mysteriū, quod sensibilibus tegitur occultū, sicut veritas sanguinis in sapore vini latet & fidei est a specie. Calix ergo altaris est mysteriū fidei: quia sub figura & sapore vini, oculis cre- ditur verus sanguis. Est mysterium fidei, quia

Gene. 21.

Gene. 31.

Hebr. 9.

Exo. 12.

Mysteriū

fidei est a

lux sanguis

nis Christi

quia quod creditur, sensibilibus quibusdā obregitur. Nā verus sanguis creditur, quod vinum visu sentitur & gustu. Est fidei mysterium, quia quod fides credit, intus est occultum. Intus est verus sanguis, vera fides, exterius est falsum vinum, vera species. Sentitur vinū, & nō est. Nō apparet sanguis, & est. Sensus decipitur qualitate, certa tenetur fides rei veritate. Ideoq; sanguis dicitur fidei mysteriū, quia sanguine fides credit intus occultū. Apertū est quod sentitur occultū est quod creditur. Et si quid occultū est, fidei est: sicuti quod patet, est sensus. Est ergo sanguis mysteriū fidei, si quidē occultus pertinet ad fidē. (Qui pro vobis & pro multis effundetur in remissionē peccatorū.) Pro vobis, scilicet præsentibus: pro multis. Paganos & Iudæos discernit, & falsos Christianos. (Hec quotiescūq; feceritis, in mei memoriā facietis.) Nā sine hac memoria, nō cōficimus Dominici corporis & sanguinis sacramēta. Tolle verba Christi, non sunt sacramēta Christi. Vis fieri Christi corpus & sanguis? appone Christi sermonē. Facit sermo veritatis quod dicit quia ipse dixit & facta sunt, ipse mādauit & creata sunt. Sine dubio fit in creatura, quod Christi sermo dicit de creatura. Est enim omnipotēs sermo tuus, o genitor. Fit ergo sermo

sermone Christi, corpus & sanguis Christi. 1. Cor. II.
 Que quoties verbo potenti sumimus, mor-
 te Domini, donec veniat, memoramus. Et
 ne sub his mysteriis hæc memoria refugiat
 à nobis, subiungit, (Vnde & memores Do-
 mine nos serui tui.) id est, qui secundum cle-
 ri gradus acceptos, officio huius sacrificij
 deseruimus, vel (secundum solitarios) hinc in
 presenti ministramus. (Sed & plebs tua san-
 cta) quæ pro veneratione huius sacrificij,
 hinc est in presenti deuotè collecta, vel, secu-
 dum solitarios, in vnitæ Ecclesiæ fideliter
 vbique viuētium. (Eiusdē Christi) filij &c.,
 vsque, donis ac datis.) Donum est ad dan-
 dum, etiā si non detur, paratum. Donum
 est, quod dari potest. Datum verò, quod in
 alterius possessionē est iā translatum, quod
 de possibilitate iam prodiit ad actū, quod
 iam possidetur. Corpus ergo & sanguis
 Christi, sunt dona à Deo nobis parata. *Corpus & sanguis Christi*
 na sunt, quæ vtiliter dari possunt. Dona
 sunt vera, sed in cœlo collocata in Christo. *sunt d. nō*
 Data verò, quando fiunt nobis de creatu-
 ra panis & vini. Data, quādo sumimus in al-
 tari, quando reficiunt inde sensualiter. Do-
 na in cœlo, data in terra. Dona apud Deū
 in Christo, data super altare in sacramen-
 to. Dona in cœlo nuda & aperta, data in al-
 tari tecta sensibilibus occulta: tamen hinc &

ibi eadē vera. (Hostiam puram) Antea veteris legis hostiæ de irrationalibus animalibus carnales erant, squaloribus spurcitæ carnalibus, nidoribusq; plenæ, & dentium cōtritione in fæces & stercore rēductæ. Hæc autē hostia pura est, quia quāvis caro vera sit & sanguis, tamen spiritualis est, & in cor rupta. Diuiditur, & cōlumi non potest. Cōsumitur, & incorrupta manet. Teritur, & est illæsa. Frangitur, & integra est. Hæc hostia caro est, & non carnalis, sed incontaminata lux: & ideo pura. Corpus est, & non corporalis: sed spirituale lumen, & ideo pura. Pura mundās, pura purificans, pura quæ diuina, purior luce corporea. (Hostiā sanctā.) Hostiæ veteres erāt quidē sanctæ, sed nō per se sanctæ, sed quia typū gerebāt huius hostiæ sacratæ. Ille imperfectæ erant, & ideo minus sanctæ. Ista perfectæ, & ideo plenē sanctæ. Illæ dimittebāt peccatum vniū, ista tollit peccata totius Mundi. In illis tantum remissio, in hac autē est præmium plenū, & perfectæ redemptio. Ille impetrabāt veniam debiti sine solutione, hæc reddit debita, plena recompensationes. Ideo hæc plenē & perfectē sancta, illæ sanctæ, sed minus & imperfectæ. (Hostiam immaculatā.) Id est, sine omni macula culpæ, vt pote cōcepta & nata sine peccato, & deinde sine culpa.

culpa vixit in Mūdo ideo immaculata. Na ta quidē est de humana carne, sed sine con ditiōe propagationis humanæ, ideo imma culata. Est sine viro de sancta Virgine cōce pta, ideo immaculata. Est concepta sine hu mano opere. sola virtute diuina, ideo im maculata. Nō enim potest initium habere culpabile, opus quod solus Deus fecit, & non aliud, ideo immaculata. Hominis enim initium, qui sine humana administratione, so lo Deo authore creatus est (quāvis de mas sa peccatrice) non possumus culpāre, nisi Deo peccatū velimus ascribere, ideo im maculata. Tamen de pura ab omni pecca to virgine creditur cōceptus & natus: ideo immaculata. Ex quo enim angelica saluta tione audiuit, Gratia plena, creditur puri ficata fide etiam reliquum vitæ, custode spiritu Sancto, vixisse sine omni culpa. Ab immaculata ergo sumpta est hæc hostia, ideo & ipsa immaculata. Ex hoc loco ad monemur, quod panis appositus altari de ber esse candidissimus, & in quo nulla possit inspicī macula: vt hoc appareat in figura quod prædicatur de substantia, vt pura & immaculata videatur exterius figu ra, cuius substantia dicitur interius pura & immaculata. (Panem vitæ æternæ.) Cū panē audis, ne putes esse q̄ fuerat ante be

Matth. 1.

Luc. 1.

nedictionē, ne decipiaris mutata substantia. Prius erat panis, modò nō est panis, sed sola caro. Sed panē dixit, quasi diceret cibū, sicut scriptū est: Ego sum panis viuus. & Panē angelorū māducabit homo. Quomodo est panis vitæ æternæ, qui sumitur à multis ad dānationē? Huius panis virtus, fides est, quæ per dilectionem operatur. Est enim & panis mysteriū fidei, sicut de calice dictum est. Sumptus ergo sine fide, nō proficit. Nā si hic panis est mysteriū fidei, id est, occultū, quod sola cernitur fide, quid prodest si ne fide sumi, quod sine fide non cernitur? Oculū perdidisti, quid cæco profunt in arca diuitiæ? Quid prodest diuitias humanæ redēptionis in te recōdere, quas nō vides, oculo fidei perditō? Vnde scriptū est. Qui māducet & bibit corpus & sanguinē Domini indignē, iudiciū sibi manducat & bibit. Nam ille manducat indignē, qui manducat sine fide, quæ per dilectionē operatur. Est ergo hic panis vitæ æternæ, non iis qui dē, qui tantum ore sumūt, sed iis, qui etiā mente, nō qui premūt dente, sed qui tēgunt fide. Vnde scriptū est: Noli me tangere: nō dum enim ascendi ad patrem meū. Ac si diceret: Vis me manibus tangere? vis me corporaliter tangere? non sic fidem tuam volo. Fide me tange, crede ad patrem me ascēdisse,

1. Cor. 11.

Ioan. 10.

disse, id est, me esse æqualē patri. (Et calicē salutis perpetuæ.) Quod diximus de pane, idem potest dici de calice. Et quod dictum est, vitæ æternæ, & salutis perpetuæ (Supra quæ & c. vsq., immaculatā hostiā.) Finis respicit ad principiū. Supra quæ, scilicet sanctū sacrificiū, immaculatam hostiam, respicere digneris, accepta habere. ac si diceret: Supra quæ respicias & accepta habeas idē, quia sanctum sacrificium sunt & immaculata hostia: vt qui de merito nostro diffidimus, maiestate tanti sacrificij adiunemur. Cur autem oramus patrem propitium & serenū esse super hostiam, & eam acceptam habere, qua nihil habet acceptius, & quam semper propitius & serenus respicit? Inde enim scriptū est: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui. Sed ad offerētes est hoc referendum, vt qui pro peccatis terrentur, & de se diffidunt, hostiam acceptabilem sibi prætendant, vt eius scuto se protegentes, sub ea propitium sibi patrem serenūq; deposcant, & ei se acceptos deferant, sub ea, quam nunquam non acceptabilem dubitant: vt dū patri per seipso non audent offerre (ne magis iritent) dilectum filium proponant, vt subeāt, & sub eius tutelam ante conspectū patris introeant. Oramus ergo vt acceptabilis hæc ho-

Matth. 3.

150 SACRI CANONIS

stia sit, placeatq; pro nobis: vt cū offerim^{us} quod placet, placeatur nobis Deus. Vnde & exempla sanctorum adhibentur, Abel iusti, Patriarchæ Abrahæ, summi sacerdotis Melchisedech, vt sicut eorum sacrificia Deus acceptauit, eis propitiando, ita suscipiat hostiam hanc, nostri miserendo. Melchisedech sacerdos summus dicitur, qui inter sacerdotes illius temporis habebatur. (Supplices te rogamus &c. vsq; Diuinæ maiestati tuæ.) Et hic mirum est, quomodo oramus corpus & sanguinē Domini in conspectu Dei perferri, cū scriptū sit: quia Christus semper assisit vultui patris interpellās Deum pro nobis: & legimus, quia Christus ascendens ad cælum, super omnia exaltatus est, sedens ad dexteram Patris. Quomodo ergo perferri oramus Christū vbi semper est? Sed superius vultum patris propitiū ac serenū fieri super hostiam filij rogabamus, non quòd filio suo pater possit esse seuerus, sed vt sub occasione filij, patris propitiationi nos ingeremus, vt pro amore filij misericordetur nostri, & quasi filiū parui pendat, si pro

Quaratio eo nos non recipiat. Ita & hic, rogamus *patre* petim^{us} tri perferri filium, qui semper est apud eum altaris *factus* pro nobis, vt votum & deuotio nostra, per sacrificiū per filium veniat ad patrem, & virtute tanti *facti* ferri ante crucij vota nostra proferantur ante conspectum

EXPOSITIO.

151

conspectu dⁱ *statu*
spectum Dei, quasi filius ad patrem non ascendat, si deuotio nostra illuc non perueniat. Tali ratione rogamus, vt sicut Christus ante discipulos à terra translatus est in cælū, & factus inuisibilis in conspectu ipsius, postea missurus sancti Spiritus donum, ita hostia hæc ab altari terreno, super quod immolatur, in altare sublime ante conspectū Dei transferatur, vt inde omni benedictione cœlesti & gratia repleamur: vt quæ visibiliter tractatur in terra, inuisibiliter operetur in cœlo. Hic oblata, ibi accepta, non mutatione loci, vel temporis accessu, vt cœptus ab hoc loco translationis motus, ad alium postea perficiatur locum. Sed sub eodem loco, qui panis erat, fit verbi caro. Non transfertur loco, vt de pane fiat caro: transfertur tamen ab altari ad cælum, quia transfertur de pane ad Deum. Sed quia Deus est vbiq; non fit loci mutatione, vt coniugatur Deo de pane facta caro. Transfertur intus ad Deū inuisibiliter, nec mouetur exterius ab altari visibiliter: oblata in altari deuotione hominis, accepta in cœlo propitiatione Dei. Tunc enim à Deo quasi acceptatur, quādo Deus nobis propitiatur, & cœlestis benedictio nobis ab eo mittitur. Sed Christus iuuamine nō eguit angelorū, quādo sua virtute ascendit in cælū. Quid

Quaratione petimus per manus angelorum per vota nostra perferri sacri ficiunt nostrum.
 ergo rogamus hanc hostiā perferri per manus angeli ante conspectū Dei, cum angelorum officia necessaria non sint huic perlationi? Sed hoc est quod dictū est, quia perlationi corporis & sanguinis Christi, rogamus per vota nostra perferri. Sūt tamē nobis angeli deputati, qui offerunt quotidie Deo vota nostra. Vnde scriptū est, quia angeli eorum

semper vident faciem patris. Oramus itaque sub occasione Christi, perferri vota nostra per manus angeli, vt vota bona perferant boni angeli, sub pretextu tanti sacrificij. Supplices te rogamus omnipotens Deus. Supplicam⁹ tibi, curuamur ante te, obnixi deprecamur: ostende omnipotentia, ex tende manum validā: vt quæ propitio ac sereno vultu respicis, etiā ad inuisibilia & sublimia tua perferantur, & conspectui maiestatis admittas. Hīc necessitas incuruationis hīc opus supplicationis, hīc incumbit consummatio totius nostri laboris, vt hæc hostia perferatur in sublime altare tuū, in conspectu diuinæ maiestatis tuę. Quid est hoc? Quid est perferri hostiā in sublime altare, nisi ouē humeris pastoris imponi? Et quid est ouis humeris imposita, nisi homo assumptus à verbo? Et quid est sublimius verbo Dei? Quotidie assumunt sibi fideles verbū Dei, participatione huius sacrificij. Verbum

ergo

ergo Dei sublime altare est, ad quod oramus hostiā perferri in cōspectu Dei, & per eam nos introduci. Conspectus Dei est verbum patris, in quo cōspicit omne quod fecit. Nā omne quod agit pater, in verbo eius est. Nam quod factū est, in ipso vita erat. Et in principio creauit Deus cælū & terrā, id est, in verbo. Et: Verbo Domini cæli firmati sunt. Et: Omnia in sapientia fecisti. Quid retius dicitur cōspectus Dei, quā sapientia sua, in qua cōspicit omne quod agit? Hostiā ergo perferri in sublime altare, in cōspectu Dei, quid est, nisi oblationem nostram coniungi verbo, vniri verbo, fieri Deum, & per eam nos in Deum assumi, & vota nostra acceptari: Vt quotquot ex hac &c. vsq; & gratia repleamur. Per eundem Christū dominum nostrum. Amen.) Habet ecclesia altare visibile in terra: est & altare inuisibile in cœlo apud Deum. Hostia, quam in hoc altari Deo offerimus, Deo cōiungitur, & fit Deus. In hoc sacrificio coniunguntur terrena cœlestibus, creatura Deo. Cū de hoc altari sumimus creaturam, accipimus de sublimi Deum. Cū hīc corpus & sanguinem Christi sumimus, de cœlo Deum accipimus, in quo omni benedictione cœlesti & gratia replemur. Sumimus hīc visibiliter corpus & sanguinē Christi, sumimus inuisibiliter de

Duplex altare habet Ecclesia.

k s cœlo,

celo, quod perlata sunt, benedictionem & gratiam Dei. Sumimus (inquam) gratiam & benedictionem, siquidem dignè sumimus Christi corpus & sanguinem. Nam qui indignè sumit, ore quidem sumit, & dente terit corporaliter, sed nihil proficit spirituali. **6. Cor. 11.** ter. Imò qui corpus & sanguinem Christi sumit indignè, iudicium sibi manducat & bibit. Ideoq; rogemus, ut quotquot ex hac altaris participatione sacrosanctum filij tui corpus & sanguinè sumpserimus, inde quod perlata sunt, omni benedictione cœlesti & gratia repleamur.

ADDITIO F.

Francisci Titelmanni.

Hanc tertiam distinctionem quia prolixè admodum & sublimiter præcedens nos Episcopus est interpretatus, idcirco leuiori manu duximus pertranscundâ. Quia tamen ex iis, quæ posita sunt, multa in sublimi versantur intelligentia, pro simpliciorum captu simpliciora quædâ familiariter tractabimus. (Quâ oblatione, &c. vsq; facere digneris) Non iam dicit, habere digneris benedictam, ascriptam &c. sed facere digneris hanc oblationem talem esse: nempe ut sit benedicta, ascripta, rata, rationabilis, & acc

& acceptabilis. Nam in hac particula postulat oblationis, quæ in altari reposita est, in verum & summum sacrificium transmutatio: hoc est, panis & vini in sanctissimum corpus & sanguinè Domini conuersio. Te ergo quæsumus Deus clemētissime, ut hæc propositam terrenorum munerum oblationem, facere digneris in omnibus benedictam, id est, omnino benedictam, & perfectam tua benedictione in spirituales substantiam commutatam, sic ut filij tui corpus & sanguis fiat tua diuina operatione, pro nostrâ hac terrena panis & vini oblatione. Quinq; autem hoc in loco vocabula, sanctæ hostiæ attribuuntur, benedicta, ascripta, rata, rationabilis & acceptabilis. Quæ præter eâ, quæ in præmissa expositione data est, interpretationem, faciliiori intelligentia, etiam ita accipi possunt: ut dicatur oblatio corporis & sanguinis domini (iuxta beatum Augustinum) benedicta, eo quod per ipsam participâtes fideles benedicimur. Ascripta, quia per eam in cœlo ascribimur, & quasi concives iam effecti, secundû sp̃s illi beatissimæ societati incorporamur & connumeramur. Rata, quia per eam in Christi visceribus censamur, tanquâ membra eius, & in ipsum mirabili & ineffabili vnione traiectione, sicq; confirmati, ut ab eo nō decid

*Augustinus
interpreta
tio.*

Alia expositio.

Ioan. 1.

Luc. 1.

decidamus aliquādo. Rationabilis, per quā à bestiali sensu eruamur, & spiritu viuificati secundum spiritus ductum agitemur, tanquam filij Dei. Qui enim spiritu Dei aguntur, hi filij Dei sunt. Et qui sensu adhuc bestiali secundum desideria carnis agitantur, filij diaboli sunt. Christus autem dum nos à bestiali isto sensu per spiritus sui sancti infusionem liberat, rationales nos facit ex irrationabilibus, & ob hoc oblationem nostrā rectē rationabilem dicimus. Acceptabilis, quia per ipsam accepti efficimur Patri, dū eam pro nostris expiandis sceleribus confidēter offerimus. Aliter, oblatio corporis & sanguinis Domini, omnibenedicta dicitur: quia omnis expers maledictionis, spiritus ualis benedictionis vsque adeo fuit nō ad mensuram plenissima, vt de eius plenitudine acceperimus vniuersi. Iuxta quod ad Virginē benedictā, Spiritu sancto repleta clamauit Elizabeth: Benedictus fructus ventris tui. Ascripta, vel quia per varias figuras & testimonia in Lege & Prophetis multò antē descripta, vel quia à diuinitate secundum humanitatem assumpta, eiq; cōnita in vnitatem personali. Christi enim humanitas (secundum quā nobis ipse fit oblatio) diuinitate ascripta rectē dicitur, à qua fuit sic in tali vnitatem assumpta. Rara verò dicitur hęc oblatio

latio, quasi non transitoria, sicut veteres erāt oblationes, quæ hac adueniente noua hostia cessauerūt offerri, & succedēti veritati tanquam vmbra cesserunt. Permanebit autē hæc nostra hostia, nec inmutabitur, vsq; ad cōsummationem seculi. Rationabilis insuper vocatur hostia nostra, ad distinctionē hostiarū veterū, quæ & irrationales erāt, nempe tauri & vituli, & simul etiā modo quodā irrationales, quasi effectū congruum non habentes. Nam pœnalitatē animalibus inferebat sua immolatio, sanguinisq; effusio, sed peccata immolātium tollere nequibat. Nostra autem hostia, quam offerimus, nec pœnalitatem modò habet, & nihil minus à peccatis emundat. Et si semel in tēpore passionis pœnalitatē habuerit, rationabilis tamen fuit, qui ad sempiternam peccatorum profuit redemptionē. Acceptabilem dicimus, ad distinctionē hostiarum illarum, de quibus legimus: Sacrificium & oblationem noluisti, holocausta & pro peccatis non postulasti. Hæc enim nostra hostia est, quam legis oblationes & sacrificia omnia præfigurabant venturam in plenitudine tēporis. Deo Patri multò gratissima. (Qui pridē quā cor asseperetur.) Articulus iste, velut cor positus est in toro Canonis medio. Quippe in quo ipsius metorum cōpletur sacramentū, dum per virtutem

Hebr. 10.

Hebr. 10.

Psal. 39.

Canonis

cor assi-

gnatur

est in toro

Canonis medio.

tutem

tutem verborū, quæ super oblationem panis & vini per sacerdotē proferuntur, diuina virtute inuisibiliter operāte, substantialis sit transmutatio: primū quidem panis in corpus Domini, dicendo: Hoc est corpus meum. Deinde vini in sanguinē, dicendo: Hic est calix sanguinis mei. Non sic, quasi substantia panis facta sit substantia hominis Christi: sed quia vbi prius erat panis & vinum, post benedictionē sanctissimorū verborū, sub iisdē speciebus corpus habemus & sanguinē Dominicū. Nec prius quidem in pane carnē tantū sine sanguine, nec potius in calice sanguinē tantū sine carne. Pari enim proportionē, sanguis sine carne, & caro nequit esse sine sanguine. Sed

Subvtr. aq. specie tot⁹
Christus
cōtinetur.
est sub panis specie caro simul & sanguis, & sub vini specie sanguis simul & caro. Secundum tamen loquēdi modum, sub pane carnem, & sub vino distinctē dicimus esse sanguinem: quia panis vt caro, solida substantia est, vinū vt sanguis, liquida. (Pridie quā pateretur, id est, quinta feria quæ proxima erat sancto Dei Parasceues, in quo die huius sanctissimi sacramētī institutionē factā cognouimus: quē diem sacerdos sancta peragens mysteria semper debet recolere, vt intentionem suam ad illam dirigat effectus operationem, quam tunc inter suos discipu-

106

los Saluator agebat. (Accepit panē.) Panis adhuc erat cū in manibus acceperet, prius quam benedictio accederet. (In sanctas ac venerabiles manus suas.) Vere sanctæ manūs illæ, in quibus nulla vnquam fuit operata malitia. Verē sanctæ, quia ad sanctificandum potentes: in quarū manū virtute atq; inuisibili operatione, sacerdotes omnes sancta conficiunt sacramēta. Nec enim potens esset ad tanti operationem mysterij hominis infirmi impotēs manus, si non sanctæ illæ ac venerabiles manus, & digiti tortiles, sacerdotis primi & summi (cuius sunt cæteri omnes vicem & locum tenētes) adessent eius ministerio cooperātes, imō in sacerdotis ministerio totū operantes. (Elevatis oculis in cælum ad te Deum Patrem suum omnipotentē.) Nota ordinem. In manibus accepit panē, oculos levat in cælum ad Patrē. Qua in re quid nobis aliud significatur, nisi quod per humanitatis quidem mysteriū, per diuinitatis autē virtutē, sanctissimi huius altissimiq; sacramenti facta sit institutio? Nam quemadmodum cæterorum omnium sacramentorum, ita & huius, Christi humanitas causa est, vt ita loquamur, mirabilis. Ipsa autē virtus diuinitatis, principalis est causa efficiens atq; institutrix potētia sua. (tibi gratias agēs bōdixit.) Gra-

tias

Genes. 1.
Psal. 32.

Ioan. 6.

1. Cor. 12.

tias egit pro infirmis membris suis, quibus omnipotens pater de terra substantia quam sumplerat in manibus, vitam conferuat, ita per sacramenti institutionem de necessario, ac spiritualiter animæ pabulo providere, per semetipsum incarnatum Dei filium disponebat. Quam admirabilis verò illa est benedictio, qua tam noua & admirabilis fiebat commutatio. Semel dixit Deus in initio temporis, & facta sunt omnia. Benedixit in cœna nouissima, & cōmutata sunt terrena in cœlestia. (Fregit.) Non quidem Christi corpus secundum substantiam, sed secundum eā, quæ oculis apparebat exterius, panis & vini specie, quemadmodū & quotidie in altaris sacrificio ante communionē faceret dotes faciunt. (Dedi.) Benedictione sanctificatū & corpus suum effectū. (Discipulis.) Tunc quidem discipulis corpore presentibus, nūc autē omnibus fidelibus: vt pro quibus se daturus erat in redēptionis pretium, eiusdē se prius daret in pabulū. Inuenitur autē in scripturis duplex Christi datio, siue traditio. Altera in pretium redēptionis, altera in pabulum spiritualis cibationis. De hac apud Ioannē legimus: Panis, quem ego dabo, caro mea est, pro mundi vita. Et: Pater meus dat vobis panē de cœlo verū. De illa verò, Hoc est corpus meū, quod pro vo-

bis

bis tradetur. In hac se tradit Christus, vt interficiatur & moriatur, fiatque oblatio pro peccatis nostris. In illa autem se dat, vt comedatur, & fiat in pabulū. Hæc in definito tempore semel facta, ad perfectā redemptionem pro omniū seculorū peccatis sufficiens, iterari nō eget. Illa mirabiliter semel instituta, ad mortis Christi cōmemorationem quotidie salubriter debet iterari. Est enim posterior, prioris recordatio & cōmonefactio. dicens: Accipite, & manducate ex hoc omnes. Quod dicitur discipulis, Mā Quomodo ducate ex hoc omnes, nō sic est accipiendū, intelligens quasi diuersas partes diuersis, & nō singulis dum est, se totum manducādū Christus præbuerit: Mā ducate sed ita accipi debet, ac si diceretur: Mā ducate ex hoc omnes hoc ipsum, quod vobis præbeo nesci. māducandum, corpus meum. Videtur autē ita dixisse: Manducate ex hoc omnes, cōsideratione specierū, sub quibus veritas latet corporis & sanguinis Dominici, non secundū veritatem eius, quæ latet, substantiæ. Licet enim secundum speciem alia videatur particula, quā hic, & alia quam ille manducaret, secundum tamē veritatem vna est, atque eadem, tota Dominici corporis substantia, quam singuli manducant, nec plus manducant mille sumētes, quā vnus: quoniā totum omnes manducant & integrū corpus

1 Domini

10411.1.

Dominicū, quod in particulis iam amplius
nō potest esse diuifum. (Hoc est enim cor-
pus meū.) Constat hic corpus non pro al-
tera tantū cōpositi parte, nec pro mate-
ria tantū, sed pro toto Christo homine acci-
pi, quomodo & alibi dicitur: Verbum caro
factū est, quod verum non esset, si caro pro
altera tantū cōpositi parte sumeretur. Ne-
quē enim corpus tantum, neque anima tantum
est homo, sed illud ipsum quod ex anima
simul & corpore cōponitur totū, homo no-
minatur. Sic & nūc cū dicimus hoc esse cor-
pus dominicum, totum hominum Christū
accipimus, in quo & veritas est humane na-
ture, propter corpus & animā, & nihilo mi-
nus vera diuinitas cum humana natura in
vnitate personæ vnita, atq; cōsociata. No-
tandum verō, quōd licet (iuxta nōnullorū
probabilē sententiā) in huius sacramēti in-
stitutione ipsaq; Christi actione, ante prola-
tionē huius sententiæ, hoc est, corpus meū,
dicatur trāsmutatio siue transubstātiatio
à Christo fuisse perfecta, per inuisibilē Ver-
bi incarnati operationem, siue verborū ho-
rum ministerio. In huius tamē sacramenti
per sacerdotes quotidiana iteratione, credi-
mus virtute Dei inuisibili interius operā-
te, & virtute verborū Christi, quæ sacerdos
recitat, exterius cooperāte, sacrosancta cō-

Sacerdo-
tes mini-
sterio ver-
borū Chri-
sti sancta
cōficiūt sa-
cramentū.

fici sa

fici sacramēta, nec sine eorū ministerio per
sacerdotis ministros ea confici posse. Neq;
mirum videri debet, id quod filius Verbum,
per se sine verbi exterioris ministerio po-
test, minister homo sine verbi exterioris mi-
nisterio non possit. Cū constet, sacerdo-
tis potestatem non nisi per verba Domini
posse in effectum suæ operationis procede-
re. Summus enim sacerdos, qui est Patris
verbum increatum, exterioris verbi creati
non eget ministerio. Sacerdos autem, qui
Verbi increati creatus tantum minister est,
sine creato verbo (cui increatum. Verbum
virtutem dedit admirabilis actionis) nihil
prorsus agere potest. Itaque etiam si teneat-
ur, in illa, quam ipse per se summus sacer-
dos fecit, transubstantiatione per solā be-
nedictionem facta transubstantiatio panis
in corpus Domini, antequā diceretur disci-
pulis, Hoc est corpus meū. Credendū tamē
est (iuxta orthodoxorum patrum sententiā) verba prola-
ta in sacerdotum ceterorum consecratione, ante
hæc sancta consecrationis verba non haberi,
quæ expectantur beata mysteria. Cū enim
causam nō possit effectus præcedere, si autem ipsa prolatio exterior cau-
sa beatæ commutationis, cum ceteris si-
mul requisitis & cooperantibus fieri possit
non videtur, ut ante sit transubstantiatio,
quā

Post cōse-
crationis
verba prola-
ta per se
est sancta
sacramen-
tum.

quàm sit exterior illa sanctorum verborum facta prolatio. (Simili modo postea quàm cœnatu est.) Post agni paschalis manducatione (quæ Legis obseruatias significabat) sanctissimi huius sacramenti, quod omnium erat veterum euacuatiuum, fecit institutionem. Vnde licet ad partem mox præcedentem de panis benedictione, non fuisset additum, quod post cœnam esset perfecta, constat tamen ad id referri debere: quoniam non ante cœnam panis benedictio, & post, vini consecratio facta fuit: sed post agni Paschalis esum, legali obseruantia cõpleta, æquæ panis primum, ac deinde vini super benedicta commutatio instituta creditur. (Accipies & hunc præclarum calicem in sanctas ac venerabiles manus suas.) Quomodo calix iste nōdū benedictus præclarus dici mereatur, & quomodo hic calix dicatur esse quæ Christus accipit, cū alius ille secundum numerale diuersitatem fuerit, præmissa expositione declaratum est. (Item tibi gratias agens benedixit.) Itē, id est, sic tibi gratias agens, quomodo cū panem accepisset in manibus. Benedixit autem vinum, vt in sanguinem verteretur: diuinæ virtutis inuisibili operatione, quomodo panem poteri sua benedictione in carnem fecerat transire. Manifestum est autem, in hoc loco fractionis mentione non fieri, eo quod si quidam

Calicis benedictio.

quidam rebus fractio non cõueniat: neque rursum diuisionis aut partitionis, eo quod non partitione diuersorum poculorum, sed vnius poculi cõmunionem omnes percepissent sanguinem Domini. Quod autem hic de sacramento sanguine dicitur, Bibite ex eo omnes, secundum illud accipiendum est, quod supra in datione corporis fuit explicatum. (Hic est enim calix sanguinis mei.) Aut pro ipso poculo calix accipitur, secundum locutionis proprietatem, vt intelligatur calix sanguinis, ille in quo sanguis inest: quæadmodum poculum vini dicimus, quod vinum continet. Aut improprie, pro continente continens sumitur calix, videlicet pro eo quod est in calice: sicque transiens constructio pro non transeunte deberet accipi, vt calix & sanguis ad id intelligantur pertinere, tatumque valeat calix sanguinis, quantum calix qui est sanguis. (No ui & æterni Testamēti.) Sanguis qui in calice inest post benedictionem Testamēti noui dicitur cõfirmatiuus atque dedicatorius, quoniam in virtute sanguinis Christi per passionem effusi, noui Testamēti omnia sacramenta virtutem accipiunt, & promissiones conferuntur: & quod imperpetuum non euacuabuntur, velut obsignantur atque cõfirmantur. Quomodo enim olim vetus illud, per sanguinem hostiarum figuratum
1 ; dedica

Calix sanguinis
quomodo
debeat accipi.

Sanguis
noui Testamēti.

dedicatum fuit, à seruo Moyse, ad tēpus duraturum donec adueniret quæ signabatur vera hostia: sic & modò in tēporis plenitudine, nouū Testamentum in sanguine veteræ hostiæ dedicari debuit, nullo vnquam tempore antiquandum, quomodo hostia illa, in cuius sanguine est dedicatum, aliam non expectat neque habebit hostiam posteriorem, per quā eius virtus euacuetur. Dicitur autē nouum Testamentū, quod Christus in carne veniens nouus homo nobis instituit atq; prædicauit, & suo sanguine per mortem suam confirmauit in perpetuum duraturum, cui aliud nullū succedet, propter quod etiam æternum nominatur. Sacramenta enim hæc, quæ modò ex Christi donatione, per virtutem mortis eius sancta habet Ecclesia, vsque in finē seculi nō mutabuntur, neque factæ fidelibus promissiones aliquādo euacuabuntur aut mutabuntur, sed eadem permanebunt nostra omnia in sanguine filij Dei nobiscū vsque ad consummationem seculi permanenter confirmata. (Mysterium fidei.) Sacramentū fidei nostræ, quod sola fide tenetur & cognoscitur, reclamātibz sensibus omnibus, est, nō solum sanguinis in vini specie, sed etiā carnis sub specie panis absconsio: vt quanquā de solo sanguine hæc particula recitetur, nihil

*Testamentum nouum
et æternum.*

Matth. vi.

nihilominus tamē etiam ad priorem pertinere intelligatur. Et omnino magnū mysterium est, omnino sanctum est, omnino secretum est, admirandum est, venerandū est, sub crassis vilibusque creaturarum speciebus magnum cōtineri cœli & terræ omnipotentem Dominum, Dei filium, Deum verum, & eūdem hominē, qui est in dextera patris. (Qui pro vobis & pro multis.) Ex diuersis Euangelistarum verbis simul hæc Deo coniuncta sunt, pro vobis & pro multis, fit vt quod sequitur, præcedēs exponat atq; interpretetur. Nā Lucas solus, pro vobis, habet. Matthæus autē & Marcus, pro multis. Facit autē addita particula, pro multis, vt non ad solum discipulorū personā referatur sermo, sed ad omnes omnino fideles. Quanquā autē sanguis Christi effusus, quantū ex se est, sufficiens fit ad omnium peccata expianda, omnesque vita & salute donandos, non dicitur tamen hic pro omnibus simpliciter, sed tantum pro multis sanguis Christi effusus, quoniam nō omnes vtilitatem ex eo capient, eiusque participes fient, nisi qui per fidem & opera Deo digna idoneos se præstare ad salutem percipiendam, atque dignos exhibere studuerint. (Effundetur.) Sanguinis ista effusio duplex assignari potest, altera secundum

Duplex

sanguinis

Christi

effusio

dum extortionem crudeli & violenta, altera autem secundum liberalem elargitionem dulcis & voluntaria. Effuderunt enim, virgis, coronatione, clauorum confusione, manu violenta sanguinem innoxium nocentes Iudei, & eorum ministri. Effudit etiam ipse Christus per amoris dulcedinem, sui sanguinis copiosam abundantiam, ut nobis lauacrum pararet regenerationis, & renouationis, in quo à maculis & peccatis nostris, ablueremur. Quæadmodum enim, fons ad usus vitæ humanæ necessarios, de sua scaturigine commoda præbet aquas, quas effundere rectè dicitur sic noster ille, omnis spiritualis gratiæ fons, de abyssu dilectionis misericordie sue, sanguinis sui riuos, imò fluuios, ad peccatorum emundationem & spirituale animarum viuificationem nobis scaturiens, rectè sanguinem suum effudisse, dicitur. Et quomodo pelicanus solitudinis, pro pullis suis, scitandis sanguinem suum supdere illis non formidat, ita & Christus Dominus pro miseris nobis peccatoribus, ad vitam reuocandis, sanguinem illum salutare, in medicinam pariter atque potum viuificantem, non dubitauit effundere. (In remissionem peccatorum.) Per sanguinem Christi peccata dimittuntur poenitentibus. Primum quidem per modum lauacri aut balnei. Quomodo enim aqua fontis in

Dubius
modis in-
telligitur
in sangui-
ne Christi
peccatorum
remissio.

tis in ablutionem proficit sordium corporis: ita Christi sanguis ad emundationem valet à peccatis. Et quomodo is, qui sordidus ingreditur in aquarum balneum, mundus egreditur per emundationem aquarum: sic peccatis sordata anima, cum in balneum sanguinis Christi per fidei deuotionem ingreditur, cum vera cordis poenitentia mortem & passionem eius sibi poscens suffragari, ab omni macula per eius virtutem emundari creditur. Altero modo hæc per sanguinem Christi peccatorum remissio intelligi potest, per modum pretij expiationis. Per hoc enim quod Christus per passionis amaritudinem suam effundendo sanguinem pro nostris peccatis Patri satisfecit, sic nobis remissionem peccatorum poenitentibus contulit. Nobis enim nocentibus, etiam hodie peccata remittuntur poenitentibus: quia semel innocens ille, qui peccatum, pro quo pateretur, proprium non habuit, per passionem, sanguinem suum ex Patris obedientia & generis humani amore, voluit effundere. Quomodo autem peccata remissionis obligatio: totius mali & presentis & futuri in hominibus est occasio, sic per contrarium, peccati remissio fundamentum est omnium boni, tam presentis quam futuri. (Hæc mentum. quotiescunque feceritis, in mei memoriam facietis.) Ad utramque partem, id est, tam ad

l s panis

panis quàm ad vini cōsecrationem simul,
est referenda hæc particula. Monet autem
sanctissimorum mysteriorum & consecra-
tionem & sumptionem ad memoriam illius
fieri qui instituit, potissimùm autem in me-
moriâ passionis & mortis eius, cuius specia-
liter esse memorabile prædicatur & canitur
ab Ecclesia. Potest autē hæc oratio duplici-
ter intelligi. Primò vt sit sensus: Quoties-
cunq; manducaueritis panē, & calicē meū
biberitis, in memoriâ mortis meæ hoc fa-
ciatis. Posset etiā secundò ad consecratio-
nē panis & vini sermo referri, vt sit sensus:
Quotiescunq; panem & vinum sic ex mea
institutione benedixeritis, in mei memoriâ
hoc faciatis. Vtraq; autem intelligentia ve-
ritatem habet: & simul ambæ in vna rectè
possunt comprehendi. (Vnde & memores
Domine nos serui tui, sed & plebs tua san-
cta.) Nos tui serui, qui hic præsentēs sacri-
ficiū facimus: & vniuersa Christi fidelium
multitudo vbicunq; secundum locum con-
sistat in vnitate fidei cōgregata. (Christi fi-
lij tui Domini nostri tam beatæ passionis.)
Illud pro simplicioribus est attendendum,
genitium Christi cū adiunctis, non secun-
dū eum ordinem regi quo ponitur, à nomi-
ne memores, sed à genitiuis, qui secundū na-
situm localem subsequuntur, Passionis, Resurre-

surrectionis, Ascensionis, secundum hunc
ordinem, Memores passionis, resurrectionis,
& ascensionis Christi filij tui Domini
nostri. Quancūq; autem huius sancti sa-
crificij oblatio, potissimū ad commemoratio-
nē passionis & mortis Christi sit institu-
ta, simul tamē etiā & quæ cōsequuntur, re-
ctè in eo commemorantur, nempe ab infe-
ris resurrectio, & in cœlos gloriosa ascensio.
(Offerimus præclaræ maiestati tuæ,) id est,
tibi patri. Solet enim in scripturis frequen-
ter, per gloriā aut maiestatem pater intelli-
gi, velut cū ad Hebræos dicitur filius esse
splendor gloriæ, quod est splendor Paternæ
maiestatis. (De tuis donis ac datis.) Po-
test hæc particula ea quæ in altari propo-
sita fuerat ante benedictionē & transubstan-
tiationē, referre. Panis enim qui de frumē-
to terræ conficitur, & vinum quod de vite
colligitur, paternæ potentiae & maiestatis
sunt dona ac data, quia à Deo fidelibus in
vsum data, & vt talis benedictionis capacia
essent, deputata. (Hostiā puram.) De donis
terrenis, quæ nobis sunt à Deo data, hostiā
purā ei offerimus: quia cū prius nihil esset
in altari præter dona terrena, post cōsecre-
tionē sub iisdem speciebus talem habemus
hostiā, quæ est pura ab omni corruptione
peccati, tam originalis quā actualis. (San-
ctam)

Hebr. 1.

1041.6.

Psal. 16.

Etiam) per Spiritus sancti plenam inhabitacionem, quem nō ad mensurā vt esset sanctus sanctorū accepit à Patre, qui illum vnxit oleo exultationis præ omnibus partibus suis. (Immaculatam) quæ nulla vnquam iniqua vel cogitatione, vel loquutione, vel operatione potuit cōmaculari, & in omnibus semper inuenta est sine macula. (Panem sanctum vitæ æternæ.) Iuxta illud Euangelij, Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum. Nam & modò, illum manducantes viuimus per gratiam, & viuimus in futuro per gloriā. (Et calicem salutis perpetuæ.) vel quia per Christi sanguinem ad beatitudinis perpetuā salutem perducimur, dū eius virtute porta nobis vitæ æternæ aperitur, & ius hæreditatis illius cōfertur. Vel quia calix iste est, qui inebriat animas sanctorum in æterna requie, vt per hoc quod panis vitæ æternæ nominatur & calix perpetuæ salutis, in hac sancta hostia perfecta salus intelligatur, & beatitudo illius perfectæ societatis, quæ veniet cū apparuerit in nobis gloria Dei, cuius modò ista per sancta sacramenta corporis & sanguinis Dominici refectio, arrha & pignus creditur. (Supra quæ) videlicet dona ac data, aut panem vitæ æternæ & calicem salutis perpetuæ. Neminem verò turbare debet, quod

quod secundum numerum pluralem ista fiat relatio, cum tamen vna sit res tantum, ad quam spectat vtrunque quod antecessit, panis scilicet & calix. Iuxta enim modum loquendi, ad eas, quæ apparent species diuersas, relatio hæc referenda est, non ad eius, quæ absconditur, substantiæ veritatem. Non enim multa, sed vnum sunt, panis sanctus, & vinum sanctum, id est, corpus & sanguis Domini. Secundum quam rationem etiam in sequentibus accipi debet, cum pluralis numerus occurrit. (Propitio ac sereno vultu respicere digueris.) More scripturarum loquimur Deo, quasi homini. Quia enim apud homines quod placet Deo loquitur & acceptatur ab aliquo, vultu benigno & tranquillo, mansuetudinem & exauditionis facilitatem præferente aspicitur, quomodo econtrario id quod displicet & est ingratum, siue propter id, quod offertur, siue propter ipsum offerentem, toruo ac sereno vultu iracundiam & implacatum animum præferente, ex obliquo conspicitur, idcirco secundum nostrum loquendi modum, cum Deum petimus nostras oblationes benigne acceptare, perque eas placatum fieri nobis & ad exauditionem paratum, rogamus vt sereno vultu ac propitio oblationem nostram respiciat. (Et accepta habere

bere digneris.) Expositio est præcedentis obscurioris particula. Illa enim Deus pro pitio ac sereno vultu respicit, quæ habere dignatur accepta:quemadmodum illa toruo ac sereno vultu Deus abiicit ac despicit, quæ acceptare dedignatur. Quod autem oramus nostrum sacrificium benigno aspectu respici, & acceptu haberi, non ex ipsius est, quæ offertur, hostiæ inacceptabilitate, sed ex sacrificantis homini indispositione. Fieri enim nequit, ut vnigenitū filiū suū,

Ps. 109.

Ioan. 1.

in quo sibi complacuit, quemque ex vtero ante luciferū genuit, & in sinu suo requiescentem habet ab initio, odio pater habere possit, aut sereno vultu non respicere. Hæc enim inter sacrificia multiplicia legis naturæ veterisque scriptæ, & sacrificium vnicū legis nouæ differentia assignatur a sanctis doctoribus, quod illa ex offerentium deuotione tantum erant accepta, & ex animo offerentium grata fiebant aut ingrata, quem

Gen. 4.

admodum in Abel & Cain oblationibus exemplum habemus. Nostra autem noua hostia, per semetipsam Deo patri est acceptissima, & nostrum sacrificium ex ipsa nostri operis actione, à quocūque offeratur, patri semper est acceptum. Propter quod, cū hoc nostrum sacrificiū cum illorū veterum sacrificiis conferimus, dicentes, Sicuti accepta

pta habere dignatus es, non æqualitatē significare intendimus acceptionis. Nihil enim dubiū, quin nostrū sacrificium, omni alio sacrificio ex seipso infinitē sit acceptabilius & dignius, ipso etiam sacrificio Abel iusti, & Patriarchæ Abrahamæ, & sacerdotis Melchisedech. Cū illi nihil immolauerint præter creaturas, nos offeramus creatorē. Sed per aduerbium illud similitudinis, quantum ex parte sacrificij, similitudinem tantum intendimus. Aut ex parte acceptionis offerentium, etiam æqualitatem, ad hunc sensum, ut petamus sic nos in sacrificando, & sanctum hoc sacrificium offerendo Deo acceptos fieri & placitos, ad peccatorum remissionem, & bonæ gratiæ consequutionem obtinendam, quomodo & quantum patres illi olim propter sui cordis deuotionem, in suarum hostiarum oblatione sunt à Deo benignē acceptati. Postulatio ergo hæc, nihil de sacrificij neque hostiæ indignitate metuit, sed de sacrificantiū inacceptabilitate tantum veretur, adque eam depellendam edita fuit.) Munera pueri tui iusti Abel.) Pueritia hæc non ad defectū nec ad ignominiam adiicitur, sed puritatem simplicitatēque & innocentiam animi designat, eo quod simplici animo de pinguis simis gre-

Abel 19.

de fra stus.

gris

tris dono nihil sinistrè suspicatus, innocen-
ter interiit occisus. Rectè autè iusti epithe-
ton illi adiicitur, qui pro iustitia primus
per fratris iniustitiā occubuit. Per iustitiā
enim Deo omnium primo ac præcipuo do-
mino, cuius sunt omnia, de optimis facien-
dum putauit sacrificiū: quòd cum fecisset,
sicq; Deo fuisset acceptus, & Dei testimo-
nio iustus declaratus, inuidia nequā & in-
iusti fratris cæsus occubuit, (Et sacrificium
Patriarchæ nostri Abrahamæ.) Sacrificium
hoc intelligi potest egregia illa & summæ
obedientiæ oblatio, qua ad tentantis Do-
mini iussione, ad immolationē vnigeniti fi-
lij sui, in quo habebat repromissiones, ani-
mo proutissimus fuit, perfecturus Dei ius-
sionem sine hæsitacione in momento tem-
poris, nisi voce desuper angelica fuisset ab-
operis executione prohibitus. Quod sanè
sacrificiū, licet opere completū non fuerit,
in voto tamen & animi proutitudine Deo,
qui cordis intima discernit, multò fuit ac-
ceptissimū. Veruntamen & aliàs nonnun-
quam Abrahamā altaria edificasse, inuocādo
nomen Domini, in quibus hostias obtulit
Deo, ex fidei suæ deuotione acceptissimas
in scriptura Genesis legitur, quas simul
hoc loco rectè possumus intelligere. (Pa-
triarchæ nostri Abrahamæ) Patriarcha no-

Gene. 12.

Gen. 13.

flet.

ter dicitur Abrahamā, id est, omniū fidelium se-
cundū fidem pater vniuersalis. Nam se-
cundū Apostolū sic est secundū fidem pa-
ter omniū, qui sequitur vestigia fidei eius,
quomodo secundū carnē pater est omniū,
qui secundū propagationē carnalem per
subsequentem generationem ab eo descen-
derunt. Est autem Patriarcha, secundū
rationē nominis, pater & principium mul-
tarum tribuum. Secundū quam acceptio
nem meritò non solum pater simplici no-
mine dicitur, sed etiam patriarcha noster:
quia multarum gentium & tribuum secun-
dū fidem positus est pater, ante Deū cui
credidit. Iuxta illud: Patrem multarū gen-
tium posui te. (Er quod tibi obtulit sum-
mus sacerdos tuus Melchisedech.) De hoc
in Genesis legimus, quòd Abrahamæ redeti à
rege Regum obuiauit, proferens panem &
uinū, eique benedicens. Ac de alio quidem
sacrificio nullo legimus explicite quicquā
positū, nisi hoc tantū quòd sacerdos erat
Dei excelsi. Vnde quæstio oriri posset,
quid hūc Melchisedech sacrificij mentio
fiat, de quo in scriptura nihil videtur habe-
ri. Nam de pane & vino non legitur quòd
Deo sacrificauerit, sed tantū quòd Abra-
hæ victori redeunti protulerit, cui vt sacer-
dos benedixit. Neque aliud alicubi de vllō

Rom. 4.

Patriarcha quod
significet.

Gene. 17.

Gene. 14.

m eius

eius sacrificio scriptū reperimus. Sed hæsitationis huius duplex solutio est. Quomodo enim nūc in altario panis & calix cōsecratus primū Deo patri offertur in oblatio nē, & postmodū Christi fidelibus in nomine eius datur ad manducationē, sic & in figura probabiliter factū creditur, vt prius quidem panē illū & vinum ad gloriā Dei, quo protegente hostes in manus venerant

Can. 14. victoris Abrahæ, obtulerit in sacrificiū, ac deinde Abrahæ seruo & pugnatori Dei, ea dē protulerit in cibū: vt de sacrificio Dei, ex manibus sacerdotis Dei, reficeretur pugnator, ac victor Dei, cuius figure significatio vsq; hodie in populo Dei impleri cōspicitur, quādo oblatū in altari corporis Domini sacrificiū fidelibus vitiōrū ac demoniorum expugnatoribus, ad corroboratōnē profertur manducandum. Vel secundū dici potest, quod cū in scriptura expressē inueniatur Melchisedech fuisse sacerdos Dei excelsi, simul etiam implicite ponatur eius sacrificiū. Nec enim siue sacrificio sacerdos esse potest, cū omnis pontifex ad hoc cōstituatur (iuxta Apostoli testimonium) vt offerat dona & sacrificia peccatis populi. Sicut ergo, qui patrē nominat, filiū tacite loquitur: sic & modō scriptura dū sacerdotē eū fuisse aperte astruit,

sacri

sacrificiū eius omnino non tacuit. (Sanctum sacrificiū, immaculatā hostiam.) Nō nulli hanc particulam vt secundū localem situm ponitur, cum statim præcedēti cōnectunt, ad sacrificiū Melchisedech referētes: Qui sacrificiū istud putant dictum sanctum, & hostiā immaculatā: nō quidem secundū ipsum in se sacrificiū, sed secundū id, cuius erat figura, nempe Domini ei corporis & sanguinis sacramentū: quem admodū calicem nondum cōsecratum præclarū nominamus, non ratione eius quod est, sed quod futurū est. Videtur tamen rectius, vt hæc vltima totius huius orationis clausula, ad principium intelligatur pertinere, hoc modo: Supra quæ, nempe sanctum hoc sacrificiū & immaculatam hostiam, respicere digneris, &c. Neq; vllū est incommodum, nisi quod prolixum nimis videtur esse hyperbaton, & nimia inter illa ad idem pertinentia interiectio. Verū id sæpe orationis extollit magnificentiam, & sermoni magnam addit grauitatem. (Supplices te rogamus omnipotens Deus.) Nunc petitur aliquantō apertius, quod prius in generalitate quadam obscure postulabatur. Iube hæc perferri per manus sancti angeli tui) Iterū plurali numero de te singulari loquimur, iuxta quod suprà diximus.

Psalm. 78.

Psalm. 87.

Eccle. 35.

Cur per
angelos
perferri
velimus
sacri
fium.

ximus. Quod autē sanctū hoc sacrificiū pe-
titur perferri ante cōspectū diuinitatis, se-
cū dū eā formā dicitur, qua in Psalmo peti-
tur introire oratio siue clamor in cōspectu
Domini, q̄ exaudita mittit postulāti quod
postulat. Et introite poscitur gemitus cōpe-
ditorū in cōspectu Dei, vt pro remunerā-
tione & iusta vindicta exaudiat. Oratio
enim & clamor, cū ad Deū funditur, si non
exaudiat, ante cōspectū Dei introire nō
dicitur, sed foris manere, & à cōspectu Dei
excludi. Nā sicut oratio iusti & humiliātis
se nubes penetrat, ad exauditionē: ita ora-
tio iniusti & superbi nubes penetrare non
valens, à cōspectu Dei excluditur. Introi-
re ergo hoc nostrū sacrificiū in cōspectū
diuinę maiestatis est, nos per ipsum Deū
placari, & exauditionē eorū, quę postula-
mus, honorum, obtinere. Per manus autē
angelī ea perferri deposcimus, id est, per an-
gelorū ministerium nos adiuuari. Non
quod Christus per se suū placens patri,
per angelos possit patri fieri commēdator,
sed ex nostra parte: vt per illorū interces-
sionem sanctū hoc oblata hostia nobis fiat
vt iliorū atq; salubrior. Quomodo enim ora-
tiones nostras angelorum ministerio ad
Deū deferri, nō q̄ eorū intercessionē &
preces exaudibiles fieri constant ex or-
diuat

ordinatione diuina: sic etiā de hoc sacrificio,
quantū ex nostra parte est, rectē credimus.
(In sublime altare tuum.) Hābēmus apud
patrē altare Christi dominū, de quo sermo
nē lunc intelligere non incongruē possu-
mus. Quāquā simplicius videtur hoc in
loco, vt idē hęc particula, valeat cum se-
quenti. In cōspectu diuinę maiestatis tuę,
sitq; sequens prioris expositio. Tunc enim
sacrificiū quod habet in sublime altare Dei
per latum creditur, quando in cōspectu
diuinę maiestatis pręsentatur, & sic ac-
ceptatur vt placeat, ad salutarem offerentis
exauditionē. (Vt quotquot.) Itā apertē po-
nit, ad quid petieramus in cōspectū Dei
perferri nostrū sacrificiū, ad hoc videlicet,
vt placatus nobis per huius sacrificij, obla-
tionem clementissimus pater, omnes, qui
ex ea, quę in altari est, hostia, participau-
erint, eamq; vel secundum sacramentale sum-
ptionē, vel etiā secundum fidē rectā, spiri-
tualiter manducauerint, eius participatio-
ne & perceptione, omnibus beneficiis cœle-
stibus & omni gratia spiritali impleantur
ad sufficientiam. Habet autē hęc oratio,
vt ceterę omnes, suā cōclusionē. Per Chri-
stum dominū nostrum, per quem nobis o-
mnia bona proueniūt. Cui sit honor & glo-
ria, in secula seculorum. Amen.

TEXTVS CA nonis distinctio quarta.

Memento etiam Domine famulorum famularumque tuarum, qui nos praecesserunt cum signo fidei, & dormiunt in somno pacis: ipsis Domine & omnibus in Christo quiescentibus locum refrigerii, lucis, & pacis ut indulgeas deprecamur, per eundem Christum Dominum nostrum, Amen. Nobis quoque peccatoribus famulis tuis, de multitudinis miserationum tuarum sperantibus partem aliquam & societatem donare digneris, cum tuis sanctis Apostolis & martyribus, cum Iohanne, Stephano, Matthia, Barnaba, Ignatio, Alexandro, Marcellino, Petro, Felicitate, Perpetua, Agatha, Lucia, Agne, Cecilia, Anastasia,

stasia, & omnibus sanctis tuis. Intra quorum nos consortium non aestimator meriti, sed veniae, quaesumus, largitor admitte, per Christum dominum nostrum. Per quae haec omnia Domine semper bona creas, sanctificas, viuificas, benedicas, & praestas nobis. Per ipsum, & cum ipso, & in ipso, est tibi Deo patri omnipotenti, in unitate spiritus Sancti, omnis honor & gloria, per omnia secula seculorum, Amen. Oremus. Praeceptis salutaribus moniti, & diuina institutione formati, audemus dicere, Pater noster, qui es in caelis. Sanctificetur nomen tuum. Adueniat regnum tuum. Fiat voluntas tua, sicut in caelo & in terra. Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. Et dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Erue nos inducas in temptationem. Sed

Matth. 6.

bera nos à malo, Amen. Libera
nos quæsumus Domine ab omni-
bus malis, præteritis, præsentibus,
& futuris, & intercedente beata &
gloriosa semper virgine Dei geni-
trice Maria, & beatis Apostolis
tuis, Petro & Paulo atq; Andraæ,
cum omnibus sanctis, da propitiis
pacem in diebus nostris, vt ope mi-
sericordiæ tuæ adiuti, & à peccato
simus semper liberi, & ab omni
perturbatione securi: Per eundem
Dominum nostrum Iesum Chri-
stum filium tuum, qui tecum

viuit & regnat Deus in

vnitate Spiritus

sancti, per

omnia

se-

cula seculorum.

Amen.

*

EXPOSITIO

Domini Cdonis.

HAc tertia periodo, quæ in confectio-
ne corporis & sanguinis Christi sudauit
hucusq; finita, sumit hinc exordium quar-
ta. Quæ confecto corpore & sanguine Chri-
sti redit ad rogandum pro mortuis, fiden-
tior exaudiri patrocínio sacrificij. (Memen-
to etiam Domine.) Hic solet fieri memoria
amicorum & familiarium defunctorum.
(Ipsis Domine & omnibus in Christo quie-
scentibus.) Ipsis, id est, quorum memoriam
fecimus, & postea reliquis omnibus indul-
ge. (Nobis quoque peccatoribus famulis
tuis.) Scilicet qui officium huius sacrificij
celebramus præsentibus: vel, secundum solita
rios, qui in corpore Ecclesiæ per totum or-
bem terrarum fideliter tibi seruimus. To-
tum verò textû, qui sequitur, nescio verbis
illum facere planiorem, vsq; (Per quem hæc
omnia Domine semper bona creas.) Per dictum sit,
quem, dictum est relatiuè ad hoc quod di-
xerat, per Christum domini nostrum. Sed
mirum est, quod dixit pluraliter hæc omnia
bona, cum corpus & sanguis Christi non sit
nisi vnum. Sed in vno Christi corpore, sunt
multæ formæ, & cum vna sit substantia, sic

*Quomodo
plurales
dictum sit,
hæc omnia
bona.*

in vno corpore: vt visibiliter appareat pluralitas, vbi est inuisibiliter substantiæ unitas, & vnum sit indiuiduum in substantia, vbi multiplex est figura. Apponuntur patres figura plures, & substantia fiunt vnum corpus Christi: manet pluralitas figurarum, cessat pluralitas substantiarum. Est vnum indiuiduum, apparent plura. Proinde modò sicut est: modò sicut apparet, de corpore Domini loquimur. Sæpe dicimus, in distributione Dominici corporis hostias multas expèdimus, vel pluribus hostiis multos vno corpore Christi referimus, in vno versiculo monstrantes, & eorum, quæ apparent, pluralitatem, & ipsius substantiæ inuisibilis unitatē, cum hostias plures & vnum dicimus corpus. Sic & in hoc loco dicimus, Hæc omnia bona, omnes scilicet hostias, quas in orbe toto immolat Ecclesia. Quæ quidem, si sensibiles intueris qualitates, infinitæ sunt numero: si substantiam, sanguis est vnus, & vna caro, quæ semper à Deo creantur, quia qui semel verbi sui corpus creauit de virgine, quotidie de pane creat eius carnē, & de vino sanguinem. (Sanctificas.) Quotidie sanctificat, oratione sacerdotis, & cooperatione Spiritus sancti. (Viuitificas.) Quotidie viuitificat, corpori prius inanimatoro dans vitam. Vnde & prius dicebatur rationab

tionabilis hæc hostia. (Benedicis.) Quotidie benedicit, quomodo superius eam precabamur in omnibus fieri benedictam, & quatuor species subiūximus benedictionis. (Et præstas nobis.) Quotidie præstat nobis corpus filij sui: quia quod est apud patrem in sublimi, quotidie præstat nobis in altari. Et quod apud eum donum est in cælo, apud homines datū est in terra. (Per ipsum & cum ipso) Per quem pater de pane carnem creat, sanctificat, viuitificat, benedicit, & præstat: per eundem ipsum filium, est Deo patri, cum Spiritu sancto, omnis honor & gloria. Est honor & gloria patri per filium, sicut scriptum est: Pater, manifestavi nomen tuum hominibus, quos dedisti mihi. Et: Pater clarifica filium tuum, vt & filius tuus clarificet te. Habet enim honorē & gloriam pater cum filio, cum quo communem habet potentiam & diuinitatem. Nam cum quo habet omnia, cum ipso habet etiam honorem & gloriam. Habet etiam cum ipso honorem & gloriam pater, in quo est. Nam scriptum est: Pater in me est, & ego in patre. Quia pater est in me, ideo quicquid habet pater, habet in filio. Non enim habere potest, nisi in ipso, in quo est. (Oremus. Præceptis salutaribus moniti.) Cohortatur orare, subdens causam, quia sumus inde salu

Ioan. 16.

Ioan. 14.

de salutari præcepto moniti. Lege Euangelium, & inuenies præceptum. Cur hanc solam orationem præcedit adhortatio, cum plures in hoc Canone faciamus: & ad nullam hortati sumus? Quia illa sunt inferior, & humana ratione compositæ. Hæc perfectæ, & a solo Deo formata. Vnde & sequitur, (Et diuina institutione formati.) Sicut narrat Euangelium; Dominum rogabant Apostoli, doce nos orare. Et Dominus informauit eos huius orationis institutione. (Audemus dicere.) Audacia videtur & præsumptio, homines infimos diuina proponere, nisi essemus formati diuina institutione. Audemus obediētia, non audacia. Audentes audacia, rei sunt: audentes obediētia, laudandi, Aulus odediētis bonus; audacia superbia, mala. Et sicut oratur causa subiueta est, quia præceptum est, ita audēdi causa præcessit, quia inde sumus diuina institutione formati. Oremus ergo, quia inde sumus præceptis salutaribus moniti, & audemus dicere, quia sumus inde diuina institutione formati. Nā ideo oramus, quia inde præceptum accepimus: & ideo audemus, quia nos pauidos ad hoc Deus animauit. Dedit præceptū orandi ad salutē, dedit fiduciam audēdi propter timorē. (Pater noster qui es in coelis.) Dominicam orationē non expos-

no, quia multos patres exposuisse reperio. Nec oportet hic ponere, quod in multis locis promerū est inuenire. (Liberā nos quæsumus Domine.) Facta cōfirmatione dominicæ orationis dicēdo Amen, totus textus, qui sequitur, pro venia peccatorum orat, & pro pace suo principio sumpto de fine dominicæ orationis, qui orat contra peccata dicēdo: Sed libera nos a malo. Deinde sequens textus incipit pro peccatis, dicēdo, libera nos quæsumus Domine ab omnibus malis. Deinde sequitur pro pace, Da propius pacem in diebus nostris. Iterū pro peccatis, Vt a peccato simus semper liberi. Deinde pro pace, Et ab omni perturbatione securi. Iterū pro pace sequitur: Pax Domini sit semper vobiscū. Deinde pro peccatis iteratur: Agnus Dei, qui tollis peccata mundi, miserere nobis. Iterum pro pace: Dona nobis pacem. Et sic finis & consummatio sacrificij sit de pace, vt maneamus in pace. Vnde in consummatione sacrificij osculum sumus: quo & in sacrificio assum & participationem ostendimus, & quod debemus in pace manere, signamus.

Conclusio.

Sacrosanctissimi Canonis textu studiosissime inquisito, obsecro te quicunq; transcri-

Osculum in Missa quid significet.

bis.

his, vt distinctionis diligenter obseruans singulorum capitulorum principia grandiusculis literis prenotes, & periodos (in quibus totum quaternarius cœcludit opusculum) capitalibus literis illumines, appositis titulis, quibus & periodorum diuersitas prima fronte præclare effulgeat, & singulorum capitulorum principia primo visu se offerant, & immutata eola & cômata, confusis distinctionibus sententias non conturbent.

Finit Expositio domini Odoni.

ADDITIO F. Francisci Titelmanni.

Quomodo supra pro viuente consecrationem, pro quibusdam quidem specialiter, in generalitate autem pro omnibus, facta est cômemoratio, sic nunc defunctorum in hoc loco commemorationem specialem simul atq; generalem, ex ecclesiastica facimus institutione. (Memento Domine famulorum famularumq; tuarum.) Memento in bonum, nempe ad miserationem, ad liberationem, ad glorificationem; quomodo post sequitur, Ipsi & omnibus, locum refrigerij lucis & pacis indulge. hoc est, quod meminisse postulamus eorum, pro quibus

quibus orationem facimus, defunctorum. Famulos autem nominamus etiam vitæ de sanctos, vel consideratione vitæ antea, quoniam videlicet dum viuerent in corpore, famulati sunt seruieruntq; Deo in obedientia mandatorum eius: siue quia adhuc de familia & domo Dei sunt: cum adhuc verè sint membra Ecclesiæ, quæ est domus Dei. Dum autem sic pro famulis Dei vitæ defunctis oramus, damnatorum spiritus, de quibus spes non est vlla salutis, ab oratione nostra excludimus. Famuli enim Dei non fuerunt dum viueret, nec in obedientia mandatorum ei seruierunt: quod si fecissent, in mortem damnati non essent. Neq; nunc de familia Dei sunt, qui à Deo diuisi, à Deo repulsi atq; reprobati, partem suam acceperunt cum hypocritis & angelis malignis. Quamquam enim dum viuerent in fide sua mortua, ad ecclesiã censerentur pertinere, propter sacramentorum Ecclesiæ susceptionem: quia tamen numero tantum, & non meritò ad eam pertinebant dum viuerent, idcirco post damnationis contra ipsos prolata sententiã, à Deo & ab Ecclesiã penitus diuisi, nõ vltra de familia Dei ceteri possuat. Sed, *Damnati* quorsum hoc in loco sexum facimus *non sunt* mentionem, famulos ac famulas distinctè nominantes, vbi pro spiritibus oratur defunctorum, *de familia Dei.*

rum; in quibus sexus nulla est discretio. Iuxta nostram recordationē, ac rememorationem hoc facimus, eo quod defunctos tales reuoluimus in recordatione ac memoria, quales in vita eos nouimus, cum adhuc corpore sexum habente fuissent circumdati. Litera uero N, quæ hoc in loco poni solet, significat nominatim ac specialiter faciendam pro quibus volumus defunctorum aliorum commemorationem. sic tamen, ut commune & uniuersale sacrificium, in commune omnibus etiā applicetur, habeaturque omnium simul defunctorum, quibus sacrificium Ecclesiæ prodesse potest, uniuersalis memoria. Tamen si enim specialius orare liceat pro quibusdam, neminem tamen omnino cōuenit excludere, qui utilitatis sacrificij huius capax existit. Quod propter eos, qui condemnati sunt, dicimus. Quod cum sint proiecti à facie Domini, & diuisi à comunione fidelium, nostrum sacrificium ad eorum utilitatē non respicit, quomodo nec cetera Ecclesiæ suffragia cōmunia vel priuata. (Qui nos præcesserunt cum signo fidei) qui nos præcesserunt, prius moriendo, ante nos ex hoc seculo migrando: quoniā nobis inter uiuos relictis, ipsi è uiuis excesserunt, morte soluti. Signum autē fidei possumus secundum constructionē non transcurrere, intellig

intelligere signū quod est fides. Fides enim uiua per charitatem formata (qua per dilectionem operati fuerāt opera Dei dum uiuerent) ipsa signū est filiorum Dei. Quod signum, in quocumque ante tribunal Christi fuerit inuentum, non lædetur ille à morte secūda, nec ibit in perditionem, quod rursum in quocumque inuentum nō fuerit, dum hinc discedet, mittetur in caminum ignis, ubi erit fletus & stridor dentium. Aut secundum constructionem propriā transituiam, signū fidei Spiritus sanctus intelligi potest, quem Apostolus alicubi signum nominat, cum nos dicit signatos esse signo promissionis sancto, in diem redemptionis. Quomodo enim princeps huius Mundi diabolus, Iob 41. rex super omnes filios superbiæ, illos, qui sunt sui, id est, hæredes suos cauterio notat in cōscientiā, quomodo Apostolus reprobus quosdā dicit cauteria tā habere cōscientiā, sic piissimus ouium pastor æternus, eos, quos sibi Pater dedit, signo & suauissimo & certissimo signat, Spiritu sancto. Quicunque uero sine hoc fidei atque fidelium signo ex hoc Mūdo discedit, cum sit notatus cauterio, ex parte maligni est, & ad eum nō spectat nostrum sacrificium. Qui uero cum isto signo discesserunt ab hoc seculo, pro illis orationem facimus: ut si fortē propter imperfectiones

Etiones & veniales offensas, aut etiā grauiora & mortalia peccata, remissa quidem, sed non sufficienti poenitētia penitus expiata, in purgatione adhuc detineātur: per huius sacrificij placibilitatē, & sanguinis Christi virtutem, passionisq; ac mortis eius meritū (cuius nostrum sacrificium commemoratio est) remissione omni moda accepta, in gloriam beatitudinis ante cōspectum Deicius introeat. (Et dormiūt.) Qui sine signo praedicto migrantē viuis, verē moriūtur, quoniam a vera vita, sempiterna diuisione separātur. Qui verō cū hoc signo discedūt ex hoc seculo, quanquā a nobis temporalī vita viuentibus separentur, mori tamen nō dicuntur: imō tantō magis viuere, quanto illi primā & beatissimā vitā, a qua omnis vita, magis iam vniuntur, & plenius. Propter quod, dormire magis, quā mori dicuntur: illi enim rectē mortui sunt: quia nō resurgent impij in iudicio ad glorificationē, neq; peccatores in cōcilio iustorū, ad similitudinē retributionis eorum. Isti verō dormiunt, & mortui non sunt, quoniā dulci in pace quiete potiuntur, aduentū redēptoris expectātes, qui illos suscitabit ad vitam adueniēs in gloria & virtute sua. Saluatorē enim expectamus de cōelo venturū, qui resuscitabit & reformabit corpus humilitatis

Non moriūtur sancti, sed dormiūt. Psal. 1.

Philip. 3.

litatis nostrā, configuratū corpori claritatis suae. Inter mortuos autem atq; dormientes, quanquā sit nonnulla similitudo, haec tamen differentia est, quod in mortuis nō est vita prima corporis, ipsa nimirū anima, quae est in dormientibus: licet dormitionis tēpore vita in operationibus non sic appareat. Ad eundē sanē modum qui sine fide viuā & Spiritu sancto sunt, extra gratiam Dei mortui, vitā animā & spiritū viuificātem in se non habent: quoniā iustus ex fide viuūt: nec vlla in eis clarebit operatio vitā, sed regnabit mors, etiā cū resuscitati fuerint, & perpetuō operabitur in eis. Qui verō viuā fidem & viuificantem in se spiritum habent, tametsi nunc in eorum corporibus nō reluceat operatio vitā, in resurrectione tamen resumptis corporibus regnabit, clarebit & manifestabitur in eis. Nam (iuxta beati Pauli testimoniū) si spiritus Christi habitat in nobis, qui suscitauit Iesum a mortuis resuscitabit & mortalia corpora nostra, propter inhabitatē spiritū eius in nobis. Interim enim abscondita sunt corpora nostra. Cū autē Christus apparuerit vita nostra, tunc apparebimus cū illo in gloria. Et iuxta scriptū dilecti discipuli. Nodū apparuit, quid erimus. Scimus autē quoniā cū apparuerit, similes ei erimus. (In somno

Abac. 2.

Rom. 8.

Colos. 3.

1. Ioan. 3.

n 2 pacis.)

*Psal. 75.
Duplex
somnia.*

1. Thes. 4.

pacis.) In scripturis duplicem somnū legimus. Alterū malum, de quo dicitur, Dormierunt somnū suū. Et hic somnus, si quidem post hanc vitā est, sempiternus est. Alterum bonū, quo solet ex cōsuetudine scriptura mortem iustorū nominare, non existimans dignū vt mortui dicātur, qui in pace dulcissima, corporis resurrectionē breuē futuram expectant. Vnde Paulus scribens: Thessalonicēsis, de dormientibus, inquit, Nolo vos ignorare fratres. Posterior iste somnus est pacis, quia in gratia Dei mortui, & cū Deo pacē habentes, per spem etiā corporis sui glorificationē expectant recipere. Prior autē somnus, maledictionis est, eorū, qui detinentur sub ira omnipotentis Dei, proiecti & reprobati à conspectu eius vsq; in sempiternū. (Ipsīs Domine & omnibus in Christo quiescentibus.) Ipsīs, pro quibus specialem fecimus commemorationē, & ceteris omnibus, qui in Christo obdormierunt, inq; Dei gratia discesserunt ē seculo, petiniūs locū refrigerij, lucis, & pacis per Christū indulgeri, id est, clementer, misericorditer, & (vt ita dicā) indulgenter, per virtutē mortis eius concedi, vt fiat eis pro oblatione tāti sacrificij gratia, in perfecta omnis debiti remissione, qua secundum condignitatem offensioū suarum non

crane

erāt adhuc facti penitus digni. Locūs autē iste, qui modō refrigerij & pacis dicitur, quis alius, nisi cœlorū regnum intelligitur? Est enim locus refrigerij & refocillationis, vbi sancti omnes ē fontibus agni Saluatoris ad ebrietatē hauriūt, in plenissimo gaudio, iuxta illud Psalmistæ: Inebriabuntur *Psal. 35.* ab vbertate domus tuæ, torrente voluptatis tuæ potabis eos. Est locus lucis, qui non eget lumine solis & lunæ, neq; luce stellarū: *Apoc. 21.* quoniā claritas Dei se facie ad faciē ostendentis illuminabit eam, & lucerna eius est agnus. Lux enim perpetua sanctis Dei lucebit, quæ nō deficiet eis in sempiternū. Locūs verō pacis est, in quo perfecta, plena, secura, & sempiterna pax regnat, vbi nec languor est, nec senū, nec fraus, nec terror hostiū, sed vna vox lætatiū, & vnus ardor cordiū. Hæc est enim illa ciuitas superna Ierusalē, quæ fines suos habēs pacē, (id est, pace circummurata) seris portarū suarū cōfortatis. vsque adeo est secura, vt non queat ad eā vllū malū accedere, aut flagellum appropinquare. Deus enim pacis, qui illā inhabitat, confirmat & custodit eā, vt nihil quod pacē turbet, in eam possit introire. In hanc ergo tam beatissimā ciuitatem, in hunc refrigerij lucis & pacis locū, suppliciter petimus defunctorū in Dei gratia spiritus, di-

missis eorum debitis, per virtutē sancti sacrificij introduci, per eum, quem offerimus Christum dominum nostrum. Sed quærat aliquis: Quanam ratione pro illis nos orationem facimus, qui in Christo quiescunt?

Apoc. 14. Domino moriuntur. Nūquid verò nostrū est, qui sumus viles & miserandi homines, pro illis orare, qui iam beati sunt? Obiectio nem hanc ita dissoluimus, dicentes, eos qui in Domino quiescūt & mortui sunt, omnes quidē secundū sententiæ definitivæ iam latæ certitudinē, beatos esse, id est, tunc suam beatitudinē accepturos, cū per purgationē suorum debitorū digni facti fuerint illuc

Apoc. 21. ingredi, quod nihil introibit coinquinatum. Quoniam verò hæc temporaria purgatio, comparatione illius æternæ beatitudinis quasi nihilum computatur: non est hoc trahendū in æstimationem aliquā, quod ante æternæ beatitudinis perceptionem, temporaria purgatione in brevi tempore purgentur: vt digni sint cum illo ambulare in stolis albis, qui sine omni semper macula fuit agnus immaculatus. Pro iis ergo, qui iam decesserūt in gratia Dei, qui per sententiā definitivā Dei de sua beatitudine post breuem purgationem & probationē certi sunt & securi, oramus per sacrificij virtutem &

meri

meritum mortis Christi (cui sacrificiū nostrum innititur) vt ab expectatione ex gratia Dei celeriter perducatur ad perceptionem, vt qui sunt ex rigore diuinæ iustitiæ beati, adhuc expectatione & certō futura possessione, impetrata per sacrificium gratiæ diuinæ misericordiæ, beati iam sūt perceptione, & actuali hereditatione. (Nobis quoque peccatoribus.) Iam suprà initio Canonis posita fuit oratio pro Pontifice summo, Antistite, Rege, & cæteris fidelibus, locus positus est memoriæ viuorum, quos in sacrificio Deo commēdare volumus, omnium quoque meminit circumstantiū, modo pro defunctis orat. Nusquā verò sui

Cur sacerdos vltimo loco, cum dicit: Nobis quoque peccatoribus. Quod nō sic accipiendū est, quasi de se præsumens, alios magis oratione exstimet indigere, sed ad humilitatē insinuant referre potius debet, quod post omnes se suosque cooperatores nominet: vt post exhibitam aliis omnibus, tam viuus quam defunctis, charitatis orationem, acceptior fiat Deo ipsius pro seipso deprecatio. Tunc enim potissimum gratae sunt Deo orationes nostræ, quando nos videt, non de nobis tantum, sed etiam de aliis proximis nostris, vt ad salutē perueniant, esse sollicitos.

n 4 propterea

Simul stat
peccatore
esse &

Dei famu-
lum.

Iacob. 2.

Gen. 6.

1. Ioan. 1.

propterea quod unicuique non tantum de se
ipso, sed etiam de proximo suo, ipse mada-
uerit. Not d ver quod peccatores nos
ipso nominamus, & simul etiā Dei famu-
los. In quo tamen si videatur esse contrarie-
tas, secund veritatem tam est nulla. Sacer-
dos enim nullius mortalis criminis sibi c-
scius, quod n prius qu accederet ad sa-
cro sancta tractanda mysteria, pnitenti con-
fessione, & cgruis ad hoc institutis mediis,
per grati Dei studuerit expurgare: quique
ex conscientie sue interrogatione, se cogno-
scit bon habere voluntate vitia relinque-
di, & qu sunt Deo placita faciediciur non
audeat bona & sancta audacia, cfideret se
Dei famulum pronuntiare? Quia tam in
multis offendimus omnes, & in ipso frequen-
ter sacrificij tempore leuibus facile macu-
lamur offensionibus: atque etiam ut forte ab
omni & grandi & paruo delicto quis sit im-
munis, tamen quantum ex se, seclusa gratia
Dei, est ad omne malum proclius, & cun-
cta cogitatio cordis humani intenta est ad
malum omni tempore: idcirco rect quilibet
quantumuis per grati Dei mundatus pec-
cator se proclamare merito potest & de-
bet. Vnde dilectus Christi discipulus, Si di-
xerimus (inquit) quia peccatum non habemus,
nos ipsos seducimus, & veritas in nobis non

Rom. 7.

Dani. 9.

Psal. 32.

Luc. 1.

Psal. 24.

Psal. 110.

bis n est. Atque hoc ipsum sibi vult illa, qu
est apud Paul, hominis corrupta sensua-
litate grauati, exclamatio, Infelix ego ho-
mo, quis me liberabit de corpore mortis
huius? Et qu csequenter subditur conclu-
sio: Igitur ego ipse mente serui legi Dei,
carne autē legi peccati. Nobis ergo pecca-
toribus, secund carnis corruptione: famulis
autē tuis, secund spiritus bon voluntate, da
quod petimus. (De multitudine miseratio-
n ruar speratibus.) N enim in iustifica-
tionibus nostris prosternimus preces no-
stras ante te, neque ex nostror oper condi-
gno debito poscimus exaudiri, sed propter
mult & magn misericordi tu, qua ple-
na est vniuersa terra facta  progenie in
progenies omnibus timetibus te. N & Da-
uid c tantus esset rex & Propheta, tamen
orationem suam, ut exaudiretur, in diuina
sola fundauit misericordia, dicens: Secun-
d magnam misericordiam tu memento
mei tu, propter bonitatem tuam Domine.
Propter nom tuum propitiaberis pec-
cato meo, multum est enim. Inter misera-
tionem autem & misericordiam hoc inter-
est, quia miseratio act, misericordia habi-
t in humanis rebus signat: aut misericor-
dia proprietate, miseratio effectum. Vnde
vna dicitur Dei misericordia, quæ est ipse-
n s met mi

met miserator & misericors Deus. Miserationes autem multas dicimus, secundum nostram in humanis rebus loquendi consuetudinem, per respectum ad creaturas, quibus in multis effectibus, suam multiplicem misericordiam, multiformiter demonstrat. (Partem aliquam & societatem donare digueris cum tuis sanctis Apostolis & Martyribus.) Cum in cœlesti regno non sit accipientium & possidentium partialis distributio, eò quod unus sit in omnibus omnia
1. Cor. 15. Christus Dominus, qui beatorum tota est hæreditas, quare nunc partem nobis donari optamus cum sanctis Apostolis ac Martyribus? Quasi sic in cœlesti sit hæreditate, quomodo est in terrena: ubi quod ab hoc possidetur, diuersum est ab eo quod possidet ille.
Inter regnum cele- In cœlo autem vna est omnium hereditas,
ste & terrenum differe- & omnium eadem, & tota singulorum, ubi
rentia. multi reges erimus, vniuersi, qui modò credentes seruimus summo regi, nec tamè plura erunt regna, sed vnum erit omnium regnum, nulla partitione diuisum. Quare ergo nunc partem cum illis beatis, & non id ipsum totum & vniuersum, quod illi iam possident, & nobis donari optamus? Oportet autem quod dicitur de parte aliqua non iuxta prædicta intelligi: sic enim absurda foret nostra petitio, sed ad hunc sensum ut partem

participationem & communicationem eius quam ipsi iam possident beatitudinis, nobis donare petamus. Vnde cum dicitur, partem aliquam & societatem, particula & expositiue potest accipi, ut sequens vocabulum præcedens elucidet. Participatio autem hæc & societas quam petimus, clarius post interiecta nomina sanctorum exprimitur, cum dicitur: Intra quorum nos consortium, venæ largitor admitte. Petimus enim suo tempore illis coniungi in gloria, & in perfecto gaudio quod iam possident, post huius vitæ excessum socij eorum fieri, ut quomodo illi in Dei misericordia sperantes sunt secundum temporum successiones, alius post aliud, iuxta multas miserationes Dei in regni cœlesti beatitudinem introducti: sic & nos de multitudine miserationum prioribus exhibitarum (quæ nostram spem erigunt & confirmant) concipientes fiduciam, cum extrema dies aduenerit, ex eadem Dei misericordia in illud ipsum dignanter intro-mitti, cumque eis participare, ac in æterna beatitudine socios esse faciat. (Donare digueris.) Non dicitur reddas, aut persoluas, quasi ex rigorosa condignitate debitum: sed donare digueris, quoniam iuxta Apostolum gratia Dei est vita æterna, non sicut mors peccati est stipendium debitum.

tum. (Cum Ioanne.) Quidam etiam hoc loco Euangelistam Ioānem intelligunt, solius illius memoriam replicari dicētes, propter virginitatis eximiam praerogatiuā, & quia prae ceteris dilectus Domino discipulus fuit. Sed magis consentaneum videtur, ut ille quo inter natos mulierum nemo surrexit maior, quique singulari privilegio praecursor praemissus ante Dominum eundem meruit & voce praenuntiare, & digito demonstrare, inter ceteros sanctos alicubi aliquem locum obtineat, praecipue cum Ioannes Euangelista martyrio mortuus non fuerit, quomodo ceteri omnes, quorum hoc in loco nomina recensentur. Bis autem sanctorum specialem facimus commemorationem, ante videlicet consecrationem semel, quando illorum meritis & precibus nobis suffragantibus poscimus adiuari, & in omnibus divinae protectionis auxilio communiri, & post factam consecrationem hoc in loco, quando iam non illorum suffragia, sed societatem poscimus atque consortium. De sanctis vero quorum nomina sequuntur, sigillatim dicere, praesentis non est negotij. Ex illorum gestis, quales fuerint, aut in quibus praecelluerint virtutibus facile manifestum fiet perquirētib.) Et omnibus, sanctis tuis.) Sub generalit

Bis fit sanctorum commemoratio in Canonis.

neralitate adducuntur sancti omnes, quorum nomina ob nimiam multitudinem impossibile foret nominare quemadmodum & superius factum fuit. (Intra quorum nos consortium non aestimatur meriti.) Si merita nostrorum operum secundum rigorem iustitiae suae librare velit in lance aequitatis suae iudex fortis & iustus, nemo stare poterit hominum in conspectu eius. Et ideo meritum nostrorum fiduciam dimittentes, ad veniam confugimus misericordiae eius, ut pro peccatis nostris obtemperemus venia ex Dei gratia in beatissimum illud optatissimumque sodalicium valeamus pervenire. (Admitte.) Hoc est, intromittas & introducas. Non enim Deo solum permittente beatorum consortio ascribimus, quasi alterius sit nos illuc introducere, & eius tantum admittere ut introeamus. Ipse est enim qui operatur in nobis & velle & perficere, & quae ad salutem nostram spectant omnia, pro sua bonae voluntate. Admitte ergo, id est, intromitte, introduce, fac introire. (Per Christum Dominum nostrum.) Ipse enim est pastor omnium, Ioan. 10. & ovilis ostium, per quem si quis introierit, salvabitur: & per quem quisquis non ingreditur, sed ascendit aliunde, condemnabitur. Duobus enim modis per Christum ad coelestes mansiones admittitur, vel tanquam per ostium,

Phil. 2.

Ioan. 10.

ostium, vel tanquam per pastore. Ipse enim de se testatus est, quia & ostiū & pastor est ouiu. Quomodo enim paterfamilias alig cui est grex multus, per pastore suas oues curat in ouile introduci opportuno tēpore, qui eis ostiū patefaciat, & per ostiū in ouile eas inducat, sic omnipotens Pater nos grege suum, & oues pascuæ suæ per Christum regit ac pascit, quem super nos pastore & Episcopū animarum nostrarū cōstituit. Et ipse est, per quē nobis ostiū illius iucundissimi ouilis, dico regni cōlestis, patefactum fuit ad introitū, quod fuerat clausum usq; dū veniret pastor ille bonus, qui pro ouibus animam ponens & vitā, sui sanguinis effusione, caularum patefecisset introitū. (Per quē hæc omnia Domine semp bona creas.) Nōnulli quod hic dicitur ad ipsam panis & vini substantiā referūt, alij ad eā quę per transubstantiationem sub carne latet corporis & sanguinis præsentia. Hoc autē secundo modo, rectē & diligēter venerabilis Episcopus singularum particularum expositionē est prosequutus. Cuius est hac in parte interpretatio sufficiens, si rectē & vt oportet iuxta fidei canonē intelligatur. In ea præcipuē parte, in qua dicit eū qui semel verbi corpus creauit de virgine, quotidie de pane eius carnem creare, & de vino sanguinem

*Creare dicitur
pluriter ac
cipitur.*

guinē. In quo creationis vocabulū non est accipiendum secundū Physicā definitiōnem, pro eo quod est facere de nihilo. Sic enim nec olim pater de virgine creauit corpus filij, sed fecit. Neq; nunc per singulos dies creat corpus & sanguinē de pane & vino. Nequit enim vllō modo creari, quod præfuit. Sed accipi debet improprie, pro fecit, aut esse fecit. Secundū quā acceptiōnem, vtrūq; verum est, nimirū quod verbum carnē Deus fecit ex virgine, & quod quotidie carnē creat, id est, facit, de pane, & de vino sanguinē secundū eam intelligentiā qua loquuntur patres orthodoxi, panem & vinum conuerti in sanguinem Domini. Creat ergo Deus per christū semper hæc omnia bona, qui per Christum primum sacerdotem ac proinde primum huius sacrificij ministrū & authorem sit, vt vbiū quē secundū suā institutionem & ritum canonicū sanctæ Ecclesiæ ista sit oblatio tenerorum munerum, post consecrationem, virtute verborum eius, admirabilis fiat mutatio substantiarū: vt sit pro creatura creator, pro temporali munere donū sempiternū, & pro corruptibili substantia, Deus idē ipse & homo incorruptus. Nonnulli autem aduerbiale illā determinationem semper, cum adiectiuo nomine bona volunt coniungere,

*Per Christum
sacerdotem primum
fit consecratio.*

*Sacerdotes
sunt vica-
rii Chri-
sti.*

gere, rationē assignantes cur istud sanctum sacrificium semper bonū dicatur, eo modo quo superius dicta fuit oblatio in omnibus benedicta. Sed simplicius est atq; facilius, vt verbo creas, iungatur ad determinatiōē eius, vt sit sensus, Deum patrem semper hæc omnia bona prædicto modo creare, & sic de tēporalibus æterna efficere, per Christū: Ita & vbicunq; vel quādo cunq; ista fiat conuersio, per virtutē fiat Christi, qui & sacramentum instituit, & consecrationis verba, trāssubstantiationisq; potestatem cæteris sacerdotibus, suis vicariis, dereliquit. Cæterum quomodo plurali numero dictū sit, & non solū pluraliter, sed etiā collectim & vniuersaliter hæc omnia bona, & in prioribus distinctionibus per nos est vt cunq; declaratum, & nunc hoc in loco, per venerabile Odonē perfectē est explicatum. (Sanctificas, viuificas, benedicis.) Si quidem de pane & vino ista quis accipiat, facile est intelligere, quomodo panis sanctificatur per Christum, viuificatur, & benedicitur: quia videlicet per Christum terrenus ille panis, accepta benedictiōe efficitur sancta hostia, viuens & vita nostra, & in omnibus benedicta. Si autem ad Christum, vt modō cepimus, partem hanc referimus, quomodo pater sanctificat per filiū hæc bona, quæ sunt filius.

filius Dei? Nunquid qui perfectē ac plenissimē sanctus est, sanctificatur adhuc? Aut qui vita est, viuificatur adhuc? Aut quomodo potest intelligi, eum, qui benedictus est, & omni benedictione sine mensura plenissimus, iam iterum per sacerdotis ministrarium benedici? Videntur enim hæc non ea secundum rerē absurditate. Sed si rectē accipimus, nūllū quā ineluctum est falsitatis incommodum. Dicimus *ligentiam* enim sancta ista mysteria corporis & sanguinis Domini sanctificari, viuificari, benedici: non quia ipse CHRIS TVS Dominus per benedicientis sacerdotis ministrarium, sanctitatem, vitam, aut benedictionē accipiat: sed comparatione ad id quod præfuit, quoniam quod ante benedictionem non erat nisi terrenum donum, & inanimata, substantia nulla deniq; peculiari sanctificatione præditum, per sacerdotis benedictionem iam fit cœleste bonum, sanctum & viuum, & omnimodē benedictum, hoc est, Christus filius Dei, sanctus, viuens, & benedictus per omnia. Aut sicut prius, comparatione facta ad nos, petiuimus hanc semper acceptissimam hostiam acceptam haberi, sic etiam modō sancta hostia sanctificari dicatur, eo quod talis propter nos creatur, & efficitur de pane & vino, quæ nobis sit sanctificatio, vita & benedictio, per quam nimirum

SACRI CANONIS

rum nos ipsi sanctificari à peccatis, viuifica-
ri, vita animæ per spiritum viuificatæ, &
benedici, id est, omnium spiritualium gra-
tiarum abundantiam, & perfectum bonū
consequi valeamus. Creat ergo pater, san-
ctificat, viuificat per Christum hæc bona,
quia sanctam hostiā corporis & sanguinis
Domini, talem efficit per verbi sui inuisibi-
lẽ operationẽ, ex terrenis appositis muni-
bus, quæ nostra sit sanctificatio, vita, & be-
nedictio, per quam nos sanctificemur, viu-
ficemur & benedicamur. (Et præstas no-
bis.) Nobis datur hæc sancta hostia, id est,
ad nostram vtilitatem & salutẽ. Datur no-
bis in cibū, datur nobis in potum, datur no-
bis in vitam, datur nobis in nutrimentum,
datur nobis in præseruationem, datur no-
bis in defensionẽ, datur nobis ad peccato-
rū remissionẽ, datur nobis ad bonorum cō-
sequutionem, datur aduersus hostis impu-
gnationẽ, datur ad carnis subiugationem,
datur nobis in mortis Christi, & omnī be-
neficiorū rememorationem: datur ad effi-
cacem pro futuris bonis exauditionem, da-
tur nobis ad fortitudinẽ percurrendæ viæ,
datur nobis in arrbā patriæ hæreditandæ.
Vnde apud Ioannem, Dominus de his bo-
nis, quæ præstantur nobis à patre per ip-
sum ita loquitur: Caro mea verè est cibus,
& sang.

Ioan. 6.

Nobis di-
turaliariis
sacramen-
tum.

EXPOSITIO.

211

& sanguis meus verè est potus. Qui mādū
cat meam carnem, & bibit meum sanguinẽ
in me manet, & ego in eo. Item: Hic est pa-
nis qui de cœlo descendit. Pater meus dat
vobis panem de cœlo verum. Panis quem
ego dabo caro mea est pro Mundi vita. Et
de cæteris dulci modulatione gloriosè ca-
nit Ecclesia, O sacrum conuiuium, in quo
Christus sumitur, recolitur memoria pas-
sionis eius, mens impletur gratia, & futuræ
gloriæ nobis pignus datur. (Per ipsum
cum ipso, & in ipso est tibi Deo patri omni-
potenti in vnitate Spiritus sancti omnis ho-
nor & gloria.) Quomodo nobis à patre
per Christum omnia veniant bona, sic per
Christum ad patrem omnis venit honor &
gloria. Quo enim ordine ad nos ille gra-
tiarum suarum mittit beneficia, codẽ nos
in illum omnem reddimus, si quam reddi-
mus, gloriam & honorem. Est etiam per
filium patri gloria, eo quòd patris nomen
manifestauit hominibus, & clarificauit in
Mundo, & patris sui gloriam, non suā quæ
fuit in omnibus, iuxta quod in Euangelio
legimus, Ego gloriā meam non quæro, sed
gloriam eius qui misit me Patris. Est etiam
patri cum filio honor & gloria, quia cōmu-
nis est equalis & vna patris & filij gloria. In
ipso autem tanquam in sapiente filio, imò

Ibidem.

Ioan. 17.

Ioan. 3.

Colo. 1.

In tribus
personis est
substantia
vnius.

Secula se-
culorū qd
significet.

tanquam in sapientia filio, est patri & ho-
nor gloria: sicut scriptum est, Gloria patris
est filius sapiens. Vel quia secundū plenitu-
dinē gloriæ suæ in ipso requieuit, diuinita-
te vnita homini in vnitate personali, quo-
niā in ipso inhabitat omnis plenitudo di-
uinitatis corporaliter. (In vnitate Spiritus
sancti.) id est, tibi patri, qui secundum sub-
stantiam & essentiam vnus es cum Spiritu
sancto. Nā si ad personalem vnitatē ferre-
tur intelligentia, haberetur falsitas. Sunt
enim in vnitate substantiæ, pater, filius & spi-
ritus sanctus. Et secundum hoc dicitur pa-
ter & filius in vnitate spiritus sancti, id est,
pater & filius vnus cum spiritu sancto, sed
nō vnus cū spiritu sancto: quomodo econ-
trario spiritus sanctus in vnitate est patris
& filij, quia vnus cum patre & filio, nō au-
tem vnus: id est, vna substantia, non vna per-
sona. (Per omnia secula seculorum.) Cum
simpliciter dicimus seculū aut secula, ple-
runq; temporalis significatur duratio. Pro-
prie enim seculū spatiū humanę vitæ signi-
ficat, id est, centum annorum. Verū cum
ista geminatione, tam ex Græcorum quā
Latinorū cōsuetudine, durationē eternam
importare cognoscitur, in vsu scripturam
sanctarum, idq; tam in singulari numero,
quā plurali. Est ergo per filiū patri omnis
gloria

gloria in secula seculorū in eterna. quæ nū-
quā deficiet (Amen.) Cum sacerdos secretē
orationē istam legerit, & quid petierit, po-
pulus nō intellexerit: nihil tamē hesitant as-
tes cum orationis suæ clausulā alta voce re-
citāt, Amen, cōsensus & confirmationis re-
spondere vocabulum. Sciunt enim nō nisi re-
cta & cōsentanea illū postulare, nec nisi ve-
ra ante Deū proloqui: eo quod extra Ecce
sacerdos
sasticum Canonē à patribus orthodoxis p extra Ca
stitutū loq illic nō debeat. Atq; hoc in loco nonem pa
Canonis vltima distinctio finem accipit, se trū loq nō
cū dū antiquam partitionem. Cætera ve- presumat
rō postmodum adiecta sunt, ad deuotionē in sacrifi-
sumētiū & assistentiū excitādā: & nos pro- cio.
pter Dominicę orationis explicationē, ora-
tionē Dominicā, cum ea quæ sequitur. Li-
bera nos, in distinctione nouissima adieci-
mus. (Oremus.) Præceptis salutaribus mo-
niti. Habens in manibus præsentem cœli
terræq; dominum secundum corporalem
præsentiam, tanquam opportunitatem bo-
nam nactus sacerdos, ad orandum omnes
cohortatur. Ad quam rem duo proponit.
Primum quidem orationis necessitatem,
cū dicit nos præcepto Dei monitos, Lxx. 18.
dicente domino, quod oporteat semper
orare, & non deficere. Deinde ne quis
dicat, orare desidero, sed quid aut quo-

modo petam ignoro, addit, dicens nos diuina institutione formatos, id est, per Christi informationem & eruditionem instructos atque edoctos bonam orationis formam, secundum quam orare debeamus.

Rom. 8. Quia enim nos quid oremus sicut oportet nescimus, à præceptore nostro Christo orandi formam accipere debuimus. Si

Matt. 6. (inquit Dominus) orabitis: Pater noster qui es &c. (Audemus dicere.) Quidni audeamus, postquam & præcepto Domini-
co ad orandum cogimur, & hanc nobis optimam formam præscriptam, ab optimo præceptore accepimus? Nec enim fieri potest ut male oret, qui in hac manet peritissimæ oratoris forma. Quis tamen in ipso statim orationis initio, peccatorem se agnoscens audeat tam fiducialiter vocem patris primam omnium proponere, si non ita nos animaret, imò compelleret Christi institutio? Considerandum verò hoc in loco quàm rectè per omnia spiritus veritas, Christo veritate, cui

Galat. 4. ius est spiritus) consentiatur. Quemadmodum enim (Apostolo teste) spiritus filij clamat in cordibus nostris Abba, quod est pater, talem nobis vocem & talem fiduciâ interiorius suggerens, ita veritas Dei filius modò nos Deum cōpellare monet & præcipit, vocali eruditione instituens. (Pater noster qui

Rom. 8. es in

es in cœlis.) Congruè & rationabiliter admodum institutū est, ut oratione, quam ipse met Dominus in carne visibiliter apprensus nos docuit, ante conspectum eius in eadem, licet inuisibiliter præsentis proferamus, ut cum nos secundum eam ipsam formam audit orare, quā ipsemet frequentandam nobis præscripsit, non possit sui non esse memor, nec orationem nostram repellere, qui cum fidelis sit, negare seipsum non potest.

Huius autem orationis, quam ab authore **2. Tim. 2.**

Dominicam nominamus (quia per se eam Dominus corpore præsens dictauit) venerabilis Odo breuitati studens, & ad finem festinantior, eo quod apud plurimos inueniatur exposita, omisit explanationem. Neque nos ex nostro sensu aut spiritu quicquam in ea exponenda volumus agere, nostræ paruitatis nobis conscij. Sed expositionē quamdam viri Deo pleni beati Francisci, quam inter eius opuscula reperimus neglectam & incognitam, hoc in loco visum fuit inferre.

Quæ sicut verbis parca est, & sermone imperita: ita diuina sapientia & intelligentiis spiritualibus est pro sua breuitate fecundissima, & profundis mysteriorum sensibus referta. Eam sicut in opusculis inuenimus, ita simpliciter, ne literula quidem immutata, & fideliter, nihil offensi sermonis imperitia,

Universitas de Dausi
Expositio
orationis
Dominice
ex beato
Frascisco.

Ephes. 3.

Dent. 5.
Luc. 10.

proponimus. (Pater noster.) Sanctissime
pater noster, creator noster, redemptor no-
ster, cōsolator noster, saluator noster. (Qui
es in cœlis.) In angelis, in sanctis, illuminās
eos ad tui cognitionem, quia tu lux es. In-
flammas eos ad tuum amorem diuinum,
quia tu Domine amor es: Inhabitans & im-
plens eos ad beatitudinē, quia tu Domine
summum bonum es, & æternum bonum, a
quo omnia bona, & sine quo nullum bonū.
(Sanctificetur nomen tuum.) Clarificetur
in nobis notitia tua, vt cognoscamus quē sit
latitudo beneficiorum tuorum, longitudo
promissorum, sublimitas maiestatis: & pro-
fundum iudiciorū. (Adueniat regnū tuū.)
Vt regnes in nobis per gratiam tuam, & fa-
cias nos peruenire ad regnum tuum, vbi est
tui visio manifesta, tui dilectio perfecta, tua
societas beata, & tui fructio sempiterna.
(Fiat volūtas tua, sicut in cœlo & in terra.)
vt diligamus te ex toto corde, te semper co-
gitādo: ex tota anima, te semper desiderādo:
ex tota mente, omnes intētiōes nostras
ad te dirigendo, & tuum honorem semper
in omnibus quærendo: ex omnibus viribus,
omnes sensus & vires corporis & animæ, in
tui amoris obsequia, & non in aliis expen-
dēdo. Et proximos nostros diligamus sicut
nos ipsos: omnes pro viribus ad tuum amo-

rem

rem trahendo, de bonis aliorū sicut de no-
stris gaudento, in malis compatiendo, & ne
mini vllam offensam faciendo. (Panem no-
strum quotidianum da nobis hodie.) Dile-
ctum filium tuum dominū nostrum Iesum
Christum da nobis habere in memoria, in-
telligentia, & reuerentia amoris quā ad nos
habuit & corū quæ pro nobis fecit, dixit, &
sustinuit. (Et dimitte nobis debita nostra.)
Per tuam misericordiā, & ineffabilē passio-
nis dilecti filij tui domini nostri Iesu Chri-
sti virtutem, & beatissimæ Mariæ virginis,
& omnium electorum tuorum merita & in-
tercessiones. (Sicut & nos dimittimus debi-
toribus nostris.) Et quia nō plenē dimitti-
mus, fac nos tu Domine plenē dimittere, vt
inimicos nostros propter te diligamus, &
pro eis apud te deuotē intercedamus, nulli
malū pro malo reddamus, sed omnibus in
te prodesse studeamus. (Et ne nos inducas
in tentationem.) Occultam vel manifestā,
subitam vel importunam. (Sed libera nos à
malo) præterito, præsentī, & futuro. (Amē.)
Spontaneē & gratis. Hactenus homo impe-
ritus sermone, sed non scientia humiliter &
sublimiter, altē & simpliciter, viliter & mira-
biliter, magnificos sensus ausus est loqui,
quos ex continua huius orationis per diem
& noctem frequentatione, occulto didicit

1. Cor. 11

spiritus sancti magisterio. Nunc ad orationis sequentis expositionem reuertamur. (Libera nos quæsumus Domine ab omnibus malis.) Hæc oratio, de hinc præcedentis orationis Dominicæ suum accepit initium, in qua secundum virtutē sub generalitate tota includitur. (Præteritis, præsentibus & futuris.) Triplicia sunt mala, à quibus liberari deposcimus. Sunt enim præterita vitia & peccata, quibus Deum offendimus: à quibus liberari petimus, cum ea remitti postulamus, & poenam peccatis debitam similiter dimitti. Sunt mala præsentia, vitia & peccata, siue grandia, siue leuia, quæ in nobis ex quotidianis insunt imperfectionibus fragilitatis humanæ. In quæ mala, quia quoti die incidimus, iuxta illud: Septies in die cadit iustus. quotidie item per sancta sacrificia ab eis necesse habemus expiari, & pro eis quotidianas orationes facere. Sed quid sibi vult quod pro futuris malis oramus? Videtur enim, qui pro peccatis suis futuris orat, propositum habere adhuc peccandi, & velle sibi illa dimitti per huius orationis virtutem, qui post orationem futuro tempore est admissurus facinora: quæ sanè petitio nullo modo rationabilis videtur. Est autem ecclesiastica ista oratio, secundum aliam veram & bonam intelligentiam accipien

A triplicibus malis liberari.

Prov. 24.

expicienda, & à sacerdote proferenda. Sunt enim mala futura, in quæ tamen nondum incidimus, periculum tamen est ne incidamus in ea. Esto, sis modò iustus, sis sanctus, sis continens, sis humilis, mansuetus, sis seruus Dei fidelis, denique sis perfectus per omnia: quæ scis dum in hoc agis corpore, an sit tibi permanens in crastinum iustitia tua?

Qui enim se exultimare nitare, videat ne cadat. Noli altum sapere, sed time. Illud enim sibi quisque de se persuasum habeat: humani prorsus nihil à se esse alienum: & in omnis generis peccatum, quo vlllo vnquam tempore contigit aliquem peccare, etiam se posse incidere. Et quid vsquam est mali, in quod non corruptus iste carnis nostræ affectus, & ex origine indita carni effrænis peruersitas, nos faciliè possint inducere, si non adesset nobis adiutorium gratiæ Dei, si non ipse cordis nostri ciuitatem custodierit omnipotens Dominus, si non in via recta pedes nostros contineret, & à deuiis auerteret? Pro illis ergo in quæ possumus incidere malis, quæ omnia quali futura reputamus, deprecationem facimus, vt auertat ea Deus à nobis, nec ea super nos venire sinat. Quanquam enim dum ista petimus, propositum & voluntatem peccati nullum habemus, tamen per nostræ fragilitatis scient

*I. Cor. 10
Rom. 11.*

scientiam, & frequentissimā experientiam, in quanta mala quā facillē possimus absq; Dei custodia incidere, optimē cognoscim⁹. Ideoq; nobis ipsis diffidentes, ad Deum cōfugimus, hoc ab eo postulantes, vt per suam virtutē ipse nos custodiat ab eis, quæ secundum frugalitatis nostræ & inditæ peruersitatis infirmitatem, metuiamus. Quod ergo pro futuris malis oramus, non est ex proposito malitioso peccare volentis, sed ex salutari timore peccare metuentis. Sunt verò quantum ad præsentia & futura mala, etiā alia quæ peccata non sunt, pro quibus depellēdis orare solemus & possumus. Ea sunt mala pœnæ: cuiusmodi sunt pestis, fames, sterilitas, incendium, inundationes aquarum, tempestates, bella, infirmitates, & similia: pro quibus frequenter in publicis atq; priuatis Missis, orationes facimus speciales: de quibus, quomodo diuinæ dispositioni subiici debeant, iam suprà diximus. Hæc ergo mala, si iam super nos aggrauentur, vt per Dei misericordiam depellantur, petimus: quomodo Dauid Rex, vt cessaret angelus populum percutiens, orauit ad Dominum. Si verò ventura timentur, siue ex naturalium cursu, siue ex dispositione rerum humanarum, Deus (prius quā eueniant) vt singulari sua gratia auertat, quan-

8. PAR. 21.

tum

tum ipse expedire nouit salutē hominum, per sacrificij virtutē postulamus. Pro præteritis autem huiusmodi malis, quæ solum mala pœnæ sunt, & culpā non habent, illud tantum foret & vanū orare. Cū id quod præteritū terit, vt non fuerit, nec Deus possit reuocare. Quāquam pro peccatis oramus præteritis: eo quod secundum actum transcuntia potest. post se reatum relinquant, a quo vt absolua mur petimus, dum pro peccatis præteritis oramus, non autem vt actus quem fecimus non fuerit. Cū Deus id non possit efficere qui tamen peccatum dimittendi, & reatum (vt ita loquamur) auferendi habet, & solus habet potestatem. (Intercedente beata & gloriosa semper virgine Dei genitrice Maria &c.) Stultum iudicabunt superbi & impij homines, cū sanctum sanctorum sic proximū habemus & tenemus in manibus, cæterorum adhuc sanctorum facere memoriam. Verū si ad mēsuram non vltra quā oportet sapimus, illud nobis tenendū est, ad humilitatem spectare, vt semper nos ipsi diffidentes, sanctorum memoriam superbi nō deseramus, sed eorum patrociniis iugiter inhæreamus. Hoc autem in loco nominatim adducuntur, Deipara semper virgo Maria, Apostolorum capita Petrus & Paulus, gloriosissimus quoq; Christi martyr &

*Superbia
est sancto
tam patre
cinia con-
temnere.*

- tyr & Apostolus beatus Andreas. Cuius insignem & egregium passionis agonē, & pro huius sancti sacramenti veritate cum Egea proconsule verissimā disputationem, quisquis legerit, videbit non immeritō peculiarē eius hoc in loco institutam esse memoriam. (Da propitius pacem in diebus nostris.) Non sic accipiendum est, quasi sacerdos pro se tantum & iis qui hodie sunt sollicitus, non curet quid post eius vitæ terminum agatur de rebus humanis, quomodo dixit Ezechias, Fiat tantum pax in diebus meis. Sed ita accipiendum puto, ac si dicat: In hoc tempore vitæ istius, in diebus istis donec super terram viuimus, viuētiq; fidelē tui, vt iuxta tuam sanctissimā prouidentiam Deus omnipotens quantum vtile & bonum iudicaueris, pacē nobis tribuas in hoc tempore, quietē & tranquillam vitam agamus in hoc seculo, in omni pietate & charitate: ne sic miserē sanguis effundatur hominum in iracundia ad perditionem, pro quibus ex charitate nimia tuum effudisti sanguinem immaculatū, ad salutem. (Da propitius pacem.) Nisi enim propitiatione ytaris erga nos, non est quod pacem expectemus. Non est enim pax impiis, ē quorum numero sola Dei propitiatione separamur, vt iustificati pacem accipiamus. Iustificati enim
4. Re. 20
1. Tim. 2
Isai. 48.
Rom. 5.

enim ex fide, pacem habemus ad Deum, in sanguine Christi, per quem habemus accessum ad Patrem. Da ergo nobis pacem in peccatorum remissione perfecta, da pacem in conscientia, quæ est pax tua. Da pacem cum proximo, vt neminē habeamus odio, nec inimicum existimemus vllum quod abs te creatum est, sed omnes verē diligamus, quomodo & tu diligis omnia, & nihil odisti eorum, quæ fecisti. Da insuper & pacem temporis, quantum & quomodo tua diuina prouidentia nobis optimē nouit expedire. (Vt ope misericordiæ tuæ adiuti, & à peccato simus semper liberi, & ab omni perturbatione securi.) Videtur hæc ad diuersas præcedētis orationis partes referri debere, secundum hunc ordinem: Libera nos Domine ab omnibus malis, vt à peccato simus semper liberi, & intercedentibus sanctis da propitius pacem, vt ab omni perturbatione simus semper securi, vt partes istę sibi sic ad inuicem ex aduerso respondeant. Ad petitionis autem effectū obtinendum, necessē habemus ope diuinæ misericordiæ adiuuari. Cum enim nobis nostrorū operum merita non sufficiant, nec rigor patrocinetur diuinæ iustitiæ, fieri non potest, vt ab omni malo simus semper liberi, & ab omni perturbatione in pace securi, nisi ope diuinæ misericordiæ

224
misericordiæ fuerimus adiuti. Illum autem
diuina misericordia adiuuat, vt ab omni
peccato sit liber, & ab omni perturbatione
securus, cui ex Dei gratia peccatorum con-
ceditur remissio, & vera iustificatio, per
quam excluditur omnis perturbatio. Iustus
enim in æternum non commouebitur, ab
auditione mala non timebit: quia semper
paratum cor eius sperare in Domino, &
confissum est cor eius in Domino, vt
non commoueat in æternum. Ceteræ, quæ
post hanc sequuntur, orationes, cum nihil
habeant spiritualis difficultatis, quod non
per se attentus quisq; faciliè possit intelli-
gere, sintq; priuatæ magis quàm publicæ, ad
ipsius sacerdotis personam, pro digna sum-
ptione, suorumq; peccatorum remissione
peculiariter pertinentes, idcirco sacri Cano-
nis expositionem hucusq; perduxisse con-
tenti, nostro huic expositionis tractatui fi-
nem hic damus. In ipsa operis conclusione,
primum quidem Deo Patri, Christo filio,
& Spiritui sancto, vni soli immortalī Deo,
à quo est omnis intelligentia, pro iis, quæ
nobis donauit intelligere, & intellecta ad
fratrum vtilitatem conferbere, ex affectu
cordis gratias agentes, eiusq; pro labore
gratiam solam suppliciter & humiliter pos-
tulantes. Deinde & Christi fideles omnes,
præcip

225
præcipue autem Christi sacerdotes, quorū
est altissimo Dōmino per singulos dies iux-
ta ritus à patribus ordinatos, ac per nos
in priori opusculi parte expositos, & iuxta
Canonem à Patribus item orthodoxis cō-
positum, quem & ipsum hac posteriori par-
te explanare desiderauimus, sanctum sacri-
ficium & immaculatam offerre hostiam cor-
poris & sanguinis filij Dei, quibus potissi-
mum labor iste noster defudauit in vera
charitate Spiritus sancti attentius depre-
cor, vt ante Dominum in suis orationibus
sanctisq; sacrificiis peccatoris huius memo-
res, pro meis peccatis, offensionibus & ne-
gligentiis, in conspectu throni maiestatis
eius intercedant: vt accepta peccatorum re-
missione, perque gratiam eius vera iustifi-
catione, ad ipsius merear aliquādo claram
visionem & perfectam fruitionem perueni-
re, de quo nunc multa secundum imperfe-
ctam fidei cognitionem, sicut ipse donauit,
fideliter descripsimus. Ad laudem & glo-
riam nominis eius, qui cum Patre & Spi-
ritu sancto viuit & regnat, trinus & vnus, vi-
uus & verus Deus per omnia secula sem-
per benedictus. Amen.

Finit sacri Canonis expositio.

P TRA

TRACTATUS

SANCTARVM MEDITATIONUM in distinctiones septem, iuxta numerum dierum hebdomadae diuisus, pro cordis in Deo constabilitione, per F. Franciscum Titelmannum Hassellensem.

Præfatio.

Instabilitas mentis humana.

VSQVE A DEO est mens humana instabilis, & nulli vn̄i fixa inhærens, vt impossibile sit eam non continuò de alio in aliud labi, si nō omni vigilia, cura, sollicitudine, & obseruatione continuā, insuper & assidua deprecatione ad Dominū, succurrere Dei gratia, ad vnum aliquid stringatur. Experitur illud miserè, & heu nimium miserè, quisquis à seculi negotiis ad Dominum cor suum quærīt conuertere. Imò verò experiuntur & illi, qui à pueritia ad senectutem vsq; diuinis iugiter institerunt, & id summa quidē diligentia. Vix enim post multa tandem tempora aliquando contingit, vt constabilitam quis in vno summo bono mētem possit obtinere. Quod si fortè quibusdā legimus cōtingisse, (quandoquidem paucissimorū hæc esse scimus) credendū est, Dei speciali dono magis

gis, quā humana sedulitate hoc illis obtigisse. Est enim cordis nostri opificium, parū documentis, molæ aquarū ad similitudinem, *mani opiquæ aquarū gyrata perpetuis impulsibus, sic mola non potest non volui atque reuolui. Cui si aquarū superinfuderis pretiosum quodlibet, vtpu est asimita triticum, aut hordeum, comminutum ac latum.* cipies quicquid infuderis. Sin grossiora, vtputa arborum cortices, aut huiusmodi, nō melius expectes comminutum, quā illi credideris confringendum: ita cordis humani cogitatio, volui nunquā desinit. Cæterū, in te sitū est, bonæ sint aut malæ cogitationes tuæ. Si enim sancta animo tuo superinfuderis, vel ex sacra lectione, vel ex sacra meditatione, vel ex sacro colloquio, hæc eadē animo reuoluta accipies, in fructū vitæ æternæ. Noxias itē meditationes, aut vanas, aut seculares si subministraueris, erras expectans meliora. Deniq; si nihil omnino tu infundas, in sese pereat necesse est molaris illa machina, & flāma vorax, quæ ex vacuitate excutitur, vniuersum opus conflabit. quod cui contigerit, sciat ille detrimentum multò maximū sese passurū. Quēadmodū enim nihil est homini corde suo excelsius: sic maiore iacturam facere nemo potest, quā si cordis sui iacturā, per torporē siue per malitiā, fecerit. Volenti igitur

Cordis huius mani opiquæ aquarū gyrata perpetuis impulsibus, sic mola non potest non volui atque reuolui. Cui si aquarū superinfuderis pretiosum quodlibet, vtpu est asimita triticum, aut hordeum, comminutum ac latum.

1. Cor. 3.

P R A E F A T I O.

*Diversis
modis ten-
tat diabo-
lus.*

cordis sui iacturam hanc praecavere, iuxta sapientis consilium sit cura, ut omni custodia servet ille cor suum, sitq; ad illud custodiendum per vigiliam noctu diuq; sicut is cui thesauri magnifici cura credita est: ut nunquam sic in vtranque aurem dormiat, quin & leuissimos quosque furum rumores possit exaudire. Obambulant enim omni astutia & diligetia impiissimi daemones, & circumdant thesaurum cordis nostri, si quo modo illum nobis valeant auferre, siue clanculum subtrahendo, siue etiam publica oppugnatione & aperta pugna, rapiendo. Sunt, ad quos fures isti clanculum accedunt, tanta subtilitate, ut nescias aut quando aut quomodo ingrediantur, neq; percipias introeuntes, neq; egredientes persequas. Veluti cum per vanam gloriam de bonis operibus nobis thesaurum hunc auferunt. Et huiusmodi sunt omnes hypocritae, qui cum se putent habere thesaurum bonorum operum amplissimum, in nouissimo tamen inueniuntur pauperes: quoniam omne praemium eorum fur occultus suffuratus est. Hoc iter est quo solet malignus ille & vaser diabolus, ad perfectiores accedere, ad eos qui sibi aliquid in via Domini videtur profecisse. Alios aperta pugna aggreditur, quae coeperunt bona opera vel proposuerunt,

P R A E F A T I O.

229

runt, palam eis auferendo: dum vehementi, & valida tentatione, debiles adhuc & resistendi minimè gnaros, à bono proposito aut bene inceptis, abducit. Volenti igitur inimico homini perfectè ostium cordis occludere, ne in agro cordis malarum valeat cogitationum seminare zizania, & cordis agrum non sentibus, neq; spinis, neq; vitiis, sed potius bonis abundare frugibus, modis omnibus est necessarium, ut mentem suam in sanctis meditationibus semper habere studeat defixam. Ex quibus cum fructificare coeperint, sentiet sanctorum desiderio rum exoriri abundantiam, & ignita suspiriorum atq; orationum procedere iacula, quae inimici valeant praesentiam abigere, & copiosos lacrymarum atque amaritudinis fontes scatire, in quibus extingui possint quam facillimè ignita aduersarii tela, quae à longe in te impulerit. Neque tamen facile esse potest, ut in sanctis meditationibus atque affectionibus quisquam perseueret, nisi per singulos dies sibi velut signa quaedam habeat mens praestituta, ad quae semper aciem intellectus intendant, ad quae rursum quam citissimè recurat, quoties per corporis necessitatem vel paululum contigerit deflectisse, idq; in mediis etiam laboribus, aut occupationibus externis. Quae tantum sunt

*Cōtra dia-
bolicas
sugges-
tiones opi-
lium.*

Ephes. 6.

*Nota at-
tentè.*

ed sunt acceptiora Patri spirituum, quanto minus spiritum faciunt a suo officio, (quod praeminet) relaxari. Nam id, quod per se bonum est, si sic tamen fiat, ut maius bonum praepediat, non perfecte acceptum erit illi, qui ut summè bonus est, ita sublimius bonum diligit vehementius: tamen si & quantumcunque bonum gratum habeat, quatenus bonum est. Quamquam autem a prioribus patribus variis varia sint assignata haec signa, neque hic tamen ordo, quem nos ad Dei gloriam modo praefigimus, inutilis erit eum experiri volentibus, postquam in eo consueverint, & radices fixas acceperint. Non tamen volumus has meditationum notas praefigentes, Spiritui sancto angustiam facere: ut non illum mens afflata coelitus, quocunque vocauerit, sequatur: sed nobis nostrisq; similibus (hoc est, rudibus & inexercitatis) mentem & affectum in coelestibus defigere cupientes, aduersus instabilitatem cordis obuiare quaerimus:

quod si vagari permittatur liberum, non distrahi ad plurima omnino non potest.

INCI

INCIPIT TRACTATUS

ORDINEM

ponens sanctarum meditationum, iuxta septem dierum numerum distinctionibus septem diuisus, incipiens a secunda feria. finem accipiens in Dominico die.

Distinctio prima.

ERIA secunda, recogita quomodo Deus aeternus in coelis, trinus & vnus qui ante mundi creationem aeternaliter beatissimus semper erat, quando sibi placitum fuit, Mundi machinam & omnia quae in ea sunt, creauit de nihilo, & simul omnes angelos. In principio quidem coelum & terram in confuso & omnium rerum post fiendarum materiam, sed sequentibus sex diebus distinxit res secundum suas formas. Primo die formans lucem & diem, cum usque tunc tenebrae fuissent in toto mundo creato. Secundo die firmamentum, hoc est, coelum stellarum, per quod diuisit aquas quae erant super firmamentum (hoc est, coelum crystallinum vel aqueum) ab aquis maris, quae sunt sub firmamento. Tertio die iussit congregari aquas maris, quae prius terram ex omni parte circundabant, ad certas

p 4 partes,

PRO II. FERIA

*Magnam
est in semi-
ne miracu-
lum.*

*Ex sole
corporeo
Christi co-
sideratur
potentia.*

partes, vt terra appareret ex aliquibus par-
tibus arida sine aquis ad inhabitadū. Quo
facto, eodē die iussit terram proferre her-
bas & flores, & arbores fructiferas, & dedit
illis omnibus semen suum, vt sic conserva-
rentur in specie, quæ secundum numerum
non diu erant duratura. Neq; verò paruū
est miraculū quod Deus in paruulo semine
posuit talem virtutē, vt ex eo possit maxi-
mæ quantitatis arbor generari. Et valde
hoc potest spem nostram erigere, qui licet
tam simus viles, tamē Deus potest nos mul-
tum exaltare, propter virtutem spiritus, si
fuerit in nobis. Hinc licet tibi oblectari in
syluis & arboribus, campis & pratis, ea mē-
te pertransendo potius, quā per ea cor-
pore diuagando. Quarto die, fecit Deus
Solem & Lunam, & Stellas, simul danseis
magnam virtutem & actiuitatem in omnes
creaturas corporales: sicut patet experien-
tia. Ibi cōsidera miram Solis virtutē, quo-
modo propter eius præsentiam in æstate
omnia florent, in hyeme omnia emoriun-
tur, & intellige, quā mirabilis est virtus lu-
minis eius, quod plus illuminat Mundum,
quā tot millia stellarum, quæ omnes ta-
men sunt & numero plurimæ, & quantitate
maximæ. Si ille tam potens est illuminādo,
& agendo, & viuificando: quā debet esse lu-
cidus,

DISTINCTIO I.

233

cidus, actiuus, omnipotēs, & viuificus Chri-
stus Dominus, cuius ille est creatura vilis,
& modica in comparatione ad totum vni-
uersum. Quinto die, fecit ex aquis pisces,
qui in aquis manerent, & multiplicarentur
per generationem, simul & cetera grandia, fe-
cit etiam aues & volatilia, quæ in aëre locū
haberent: & benedixit eis, vt crescerēt & re-
plerent multitudinem loca sua. Et attende,
quā sollicitē pisces & aues hoc mādatur
Dei de sui generis multiplicatione obser-
uant: qui per singulos annos, constituto
tempore tam solliciti sunt de generatione
& multiplicatione: & quanta cura aues nu-
triant pullos suos, donec adolescant. Se-
xto die, creauit de terra bestias & pecora,
serpentes, & omnia quæ super terram sunt.
Post omnia, creauit hominem ad imaginē *Hominis*
& similitudinem suam. Ad quod meditan- *creatio*
dum tanquam præcipuum omnium ope- *eiusq; crea-*
rum, quod nos concernit, recogita quod *tionis ori-*
Dominus in principio creando cælum em- *go.*
pyreum, creauit illud plenum nobilissi-
mis creaturis, hoc est, angelicis spiritibus:
quorum aliqui propter suam pulchritudi-
nem superbientes, & elati contra Deum
creatorem suum, non dantes illi gloriam,
sed tibi ipsis, iusto Dei iudicio projecti sunt
in ignem æternum & damnationem perpe-
tuam,

*Bonorum
angelorū
à malis se
paratio.*

Gen. 3.

tuam in aeternum non reassumendi ad misericordiam, quia sine aliquo motivo praeiudicio vel aliqua seductione, propria & plena voluntate contra Deum se exaltauerant. Quorum plurimi adhuc remanserunt in isto aëre inferiori, ad nos exercitandos, propter profectum nostrum, & probationem electorum, alij statim protrusi sunt in locum inferni. Omnes tamen, ubicumque sint, habent secum infernum, & post iudicium extremum, omnes actu in baratrum simul demergentur. Boni verò angeli, qui non sunt elati in sua pulchritudine, sed dederunt gloriam Deo, sunt per altissimam Dei misericordiam statim confirmati, ita ut in perpetuum à gratia & gloria Dei non sint casuri. Deus ergo videns illos ob suam culpam cecidisse, volens ruinam eorum supplere, voluit creare genus humanum, & creauit primum hominem Adam de limo terræ, sexto die. Ex cuius costa formauit etiam ei uxorem Heuam, postquam eum in paradysum voluptatis trāstulisset. Creauit autem Deus primum hominem omnino rectum, sine miseriis & infirmitatibus, quas nunc patimur. Diabolus verò inuidens, quòd suum locum nos essemus accepturi, laborauit decipere hominem, per serpentis formam; & prauauit. Vnde nobis

omnis

omnis miseria est quam patimur, & mors & infirmitas, & necessitates aliæ. Maxime autem passiones peccatorum gula, luxuriæ, iræ, inuidiæ, acediæ, torporis, rancoris, amaritudinis, distractionis, inconstantiæ, & alia multa mala, quæ per singulas horas nos molestant. Sed est attendendum, quòd propter hoc non debeamus indignari contra primos parentes: quia si charitas Dei in nobis fuerit ad resistendum, hæc omnia cedunt nobis ad maximum bonum, iuxta Apostolum: Scimus quoniam diligentibus Deum *Rom. 8.* omnia cooperantur in bonum. Et hic debet esse labor eorum, qui ad perfectionem tendunt, ut quantum possint accedant ad statum innocentiae: ut quantum possibile est, non irascantur, neque appetant inordinatè, &c. Oportet autem nos sæpe ingemiscere, quòd tantum donum iustitiæ originalis perdidimus, & quòd per carnis concupiscentiā tam multi pereant. Hic etiam attende, quòd diaboli propter inuidiam nunquam cessant nos impugnare, & ad pessima inducere, ut Dei propositum de nostra glorificatione impendant, quia Deum non amant. Sed angeli boni à Deo nobis in auxilium destinantur, quia demones sine eorum adiutorio, facillimè nobis praevalerent. Cum unus ex eis plus valeat robore,

bore, quā mille homines. Et singulis hominibus (iuxta patrū sententiā) singuli angeli destinantur. Quos oportet in reuerentia habere, & hoc die singulariter recolere.

Nota sum Considera etiam Dei prouidentia, quo *mam Dei* modo nos secundū animā creauerit tam *erga nos* nobiles quā angelos, etiam ad imaginem *curam.* & similitudinem suam: dans nobis intellectum, memoriam, & voluntatem. Sed ne superbia eleuati corrueremus, quāmodū

2. Cor. 4. accidit diabolis: deo Deus istum thesaurū

10b. 4. nostrum abscondit sub utilitate carnis, thesaurum pretiosum in vase fictili, & spiritu tam nobilem fecit domos inhabitare luteas: vt non vileamur in nobismetipsis, quando tam viles nos conspiceremus. Benedictus per omnia Deus, qui tam sollicitam de nobis curam gerit. Attende deinceps, quomodo postquā Adam de paradiso fuit expulsus, postquā genuisset filios, statim occiperunt regnare peccata, quādo Cain occidit Abel fratrem suum, & deinde plura alia mala: Ita vt Dominus bis

Gen. 15. deleteret homines, semel totum Mundum

Gen. 15. diluio, excepto Noē, Deinde quinque ciuitates, igne de cælo. Et tamen postmodū per totum tempus legis naturæ & veteris, abundauit idololatria & omnia vitia: & Dominus semper tolerauit.

Gen. 10. Taud

Tandem verò cū venisset plenitudo Galat. 4. tēporis, misit filiū suū de sinu suo, vt verbū caro fieret, & habitaret in nobis. Hic sunt Ioan. 1.

de Iesu humanatione dulcissimæ meditationes: quomodo angelo Gabriele annūciante, de Spiritu sancti operatione, sine virili semine, sit conceptus: vt patet in illa suauissima Euangelica lectione, Missus est. Quo modo visitauerit Maria mater Domini Elizabet matrem præcursoris, & dulcia eo Luc. 1.

rum colloquia, quæ habentur Lucæ primo, latè explicata. Quomodo Maria cum Ioseph ascendens ad Bethlechem, in peregrinatione peperit in stabulo, media nocte. Vi ro Iesu cō

de ibi regem cælorum: cuius mater virgo tēplatio. est, cuius pater Deus est, cuius Ioseph nutritus est, cui angeli obstetrices & ministri. Vide Regem cælorum, in omnimoda paupertate & austeritate, in stabulo iacentem, pannis vilibus inuolutum, in præsepio reclinatum inter animalia, quando vbique negatus fuit ei locus in diuersis. Quo 2. Cor. 8.

modo exinanauit semetipsum, propter nos egemus & miser factus, vt nos sua inopia diuites & reges faceret. Audi in cælo cantantes angelos, Deo gloriam, & hominibus bonæ voluntatis pacem. Vide pastores aduenientes, & adora cum eis. Cum Magis venientibus ad puerum adorandum, adiu

adiun

Luc. 2.

Matt. 2.

Luc. 2.

Luc. 3.

adiungere, vt adores cum eis puerum: offer ei munera, aurum, thus, & myrrhā. Meditare quomodo circuncisus, sanguinem octauo die coeperit fundere pro nobis, qui tamen supra legem erat, quando & dulcissimum Iesu nomen ei fuit impositum. Item quomodo fuerit in tēplo præsenterus, præsens Simeone & Anna: & pro eius redēptione sunt oblati duo turtures, aut duo pulli columbarum: quia parentes non sufficiebant prę paupertate agniculum offerre, qui erat oblatio diuitum. Item quòd Herode quærēte eum, fugere debuit in Aegyptum peregrinus. Et quomodo in templo inuentus sit, duodecim annorum factus. Attende diligēter, quomodo Christus subditus fuit per omnia parentibus suis, in omni humilitate & reuerentia, nihil dicens vel faciens (quod sciatur ex scriptura) vsque ad annum tricesimum, quando baptizatus fuit à Ioāne, patris voce de cœlo prädicator factus. In quo condemnatur nostra superbia, qui nimium citò, & leuiter, & superbè festinamus ad officia sublimiora. Vide præterea omnem conuersationem & prædicationem eius: peculiariter perfectionem & exemplum absolutissimum vitæ, quod omnibus posteris dereliquit, vsque ad tempus passionis.

Distin

Distinctio Secunda.

Feria tertia conueniens videtur medi-
tari Christi iudicium extremum, de *iremū erit*
quo habetur pulchrè in Euāgelio Matthei *prorsus v-*
cap. 25. Quod iudicium erit ita generale, niuersale.
vt nullus ibi homo sit defuturus, ab initio
Mundi vsq; ad finem, nec quisquam pote-
rit se abscondere, etiam in infimo inferni,
qui non illuc sit accessurus. Considera quo *Matt. 25.*
modo ibi omnes stabimus æquales, vt nec *Ioan. 5.*
regis & sacerdotis, nec diuitis & pauperis,
nec militis & monachi, vlla sit futura distin-
ctio: sed tantum fiet separatio & distinctio
inter malos & bonos, dum hi pro suis ope-
ribus accipient præmium vitæ æternæ, illi
verò mortis æternæ stipendium, pro malis
suis operibus. Considera iudicis illius po-
tentiam, cuius sententiæ pronuntiatio, ip-
sa pronuntiatione executionem accipiet:
quoniam dicere Dei & facere, vnum sunt:
quod *lōgè* est diuersum in hominibus. Nec
quisquā poterit hanc sententiam impedire,
ne ipsæ quidem omnes turbæ diabolorum
infernaliū. Præterea, sententiæ irreuocabi-
litate, quia ipse Christus, qui nūc ad vnus
peccatoris preces facile flectitur, tunc nec
omnium sanctorum & sanctorum preci-
bus reuocabit sententiā, si pro aliquo vno
omnes

omnes orarent. Considera iudici summam sapientiam, quem nemo, quantumcunque astutus & calidus vel sapiens, poterit decipere persuadendo ei, se bona fecisse quæ non fecit. Itē quod non sit nobis spes, Deū fortasse multa peccata nostra obliuisci propter multa negotia, quemadmodū fit inter homines. Deus enim omnia quæ facta sunt ab initio, ita exactē habet non in memoria, sed in præsentia, quemadmodum nos ea, quæ conspiciamus nunc ipso actu coram nobis fieri. Et ipse nouit singulis sua opera attribuere, neque imputabit mihi aliquid quod non feci, aut etiam nihil ascribet mihi boni ultra quā feci, quoniā in eo nulla est ignorantia. Itaq; nemo ibi (propter iudicis summam sapientiam) sine merito suo saluabitur. Nemo etiam sine culpa, aut per calumniam, condemnabitur. Cuius tamen contrarium inter homines sæpe fit, vt innocente damnato, nocens seruetur. Tanta etiam erit iudicis æquitas & iustitia, quod nullius accipiet personam, nec vllis tunc poterit blandimentis, aut nimis, aut muneribus, à recta sententia auocari aut flecti à proposito suo. Et si omnes demones, imò & angeli & homines, aduersus vnum aliquem concorditer clamarent accusando, quem ipse nouit innocentem, propter

Deus omnia videt.

Hier. 29.

pter neminem aliter iudicabit quā ipse sciatur: quoniam in diuino iudicio, Deus iudex idem & testis est. Et si omnes homines testimonium perhiberent alicui hypocritæ, ipse verò nouerit contrarium, non persuadebunt ei. Gaudeat ergo quisquis bene viuit, & est bonæ voluntatis: quia certus est quod mercedem suam nemo ei tunc poterit auferre vel impedire. Pœniteat qui sibi de malo est conscius: quoniam certus est, quod nemo eum poterit adiuuare, si non rectē est ei cum Domino: quoniam Dominus iudex est, qui sine personarum respectu, pro solo operum merito vel demerito, hunc damnat, illum exaltat. Super omnia autem, quælibet fidelis anima studeat illud verbum, Venite benedicti patris mei, possidet paratum vobis regnum ab origine Mundi, in intimis medullis cordis imprimere, & eius dulcedinem frequenter degustare. Item terrorem illius sententiæ, Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo, & angelis eius: quoniam summū remedium est contra tētatōnes carnales & mundi illecebras. Nō enim possunt melius titillationes & Mundi blandimenta, quam illo terribili sonitu, remoueri. Solēt enim mollia duris pelli, & blanda asperis. Denique cum Hieronymo, Siue

Psal. 74.

Matt. 25.

comederis, siue biberis, siue aliud quid egeris, semper tubam illam audire tibi videaris: Surgite mortui, venite ad iudiciū.

Quomodo seipsum homo debet iudicare. Quia verò (secundum Apostolum) qui seipsum iudicant, non condēnabuntur à Domino: bonū fuerit, ut hoc die iudiciū particulare sibi homo constituat, tanquā si coram Domino iudicandus astaret, ut licet intra se se quis cogitet, & alloquatur seipsum: Ecce Iudex vocat te hoc momento, festina, redde rationem, responde interroganti. Deinde de ratio ipsa tua, vice Christi ascendat tribunal mentis, & interroget primò de singulis cogitationibus, de quibus ut in plurimū cogitas, an videlicet de iis quæ Dei sunt, an de rebus huius seculi, de honoribus consequēdis, de pecuniis aut rebus similibus coaceruandis, de amicis carnalibus, an de voluptatibus, atque ita in cæteris. Suntque hæc seuerissimè diiudicanda: quia ex cogitationibus oriuntur cætera omnia. Deinde examina singulas affectiones, quid ames, quid desideres, in quibus delecteris, si in diuinis aut temporalibus rebus &c. Item quid maximè odias, quid fugias, horreas, timeas, de quo irascaris, de quibus conturberis, propter quæ contendas, litiges: de quo verecundaris & erubescis: & sic de singulis tam affectionibus voluntatis, quam passionibus corporalibus

libus sensitui appetitus. Si enim plus odias eum, qui carni tuæ faciat afflictionē, quàm eum qui tibi in spiritali profectu præstat impedimentum, scito, quòd in malo statuas. Si comperis quòd gaudes magis de afflictionibus quàm laudibus, dic animæ tuæ quòd sit benedicta: Euge serue bone & fidelis, intrabis in requiem Domini tui. Quia verò nemo carnem suā odio habet, & quicquid sibi facile conuiuet, oportet antequam hoc iudiciū exerceas, quandam seueritatem assumere, & quasi teipsum conturbare, & contra vitia iratum reddere: ita ut nihil dissimules, nihil prætereas, sed quicquid videris, quantumcunque videatur paruum & leue, saltem propositum firmum facias illud emendandi, cum Dei gratia, quantum fieri poterit, & quantum per gratiam suam Dominus dabit. Verbi gratia, de verbis inutilibus & iocosis, de risibus & aliis dissolutionibus, de inutilibus vagationibus, de temporis perditione, & vana occupatione in friuolis rebus, & aliis huiusmodi, maximè quæ impediunt mentis vnitatem: quæ parua esse non possunt si hoc faciunt. Spiritualis enim homo, debet summa cura abiicere omne id, quòd pacem mentis & vnitatem cordis impedit. Alioqui nunquam ad perfectionem

Nō contentenda esse minima.

Illa potissimum vitia, quae magnitudinem accipiunt, sunt expugnanda.

poterit peruenire. Quidā autem, quia haec parua non curāt emendare, ad magna bona nunquam veniunt, imò e contrario, ad pessima paulatim dilabūtur. Singulariter autē illa vitia, quae videntur regnare in nobis, sunt obseruanda, & illis est acrius resistendū, donec debilitentur per Dei gratiā. Oportet enim, si rectē velis pugnare cōtra vitia, primò omnia arma mouere contra id, quod est validissimū & fortissimū. Deinde facilius erit tibi, & de reliquis triūphus atque victoria. Et si tibi difficile fuerit ali-quod vitium expugnare, & nimis frequenter incidas in idem: constitue tibi ipsi aliquam poenam corporalem, satis duram, iuxta spiritus deuotionem. Nam carnalem concupiscentiam nihil reprimat melius, quā ex alia parte eiusdē carnis afflictio. Deus quoque afficitur nobis amplius, & sancti angeli, quando vident nos tam ardet zelare pro expugnando tali vitio. Et si ne dubio statim adierit gratia coelestis, & senties fructum poenitentiae tuae. Homo enim, qui se ipsum poena afficit propter amorem Dei, Deus eum vicissim consolabitur propter bonitatem suam. Et vt sit hoc iudicium perfectius, bonum est recogitare omnia praecepta Dei, consilia quoque & exempla: & maximè essent relegenda & ru-

minan

minanda illa Euāgelij loca, in quibus Christus haec loquitur. Cuiusmodi est sermo Domini in monte, qui est totus moralis, in quo tota summa est praeceptorum & consiliorum Christi, in quibus omnis perfectio consistit. Habetur autē hic sermo Matthaei 5.6. & 7. capitulis. Singulariter tamen octo beatitudines (quas habes in principio huius sermonis, 5. ca.) sunt frequenter meditanda: quoniā in illis includūtur omnia. Hoc autem habe vniuersaliter, vt omne quod legis vel audis, non vt scias, vel doctus fias, sed vt opere perficias, studeas intelligere. Neque cures de iis, ex quibus non potest vita tua melior fieri, aut affectus incēdi: quoniam non est nisi materia distractionum variarum & vanitatis fomentum.

Attende.

Distinctio Tertia.

Feria quarta, festum Spiritus sancti tibi constitue, magnitudinem illius domini bene tecū perpendens. Est enim magnū valde, sine quo nihil potest homo Deo dignum facere, quicquid fecerit secundum exteriorē apparentiā, & per quae potest homo quae supra naturam sunt, & ex se nullo modo posset efficere. Quem spiritum nos Ioan. 1.

Ioan. 3.
Matth. 3.
Rom. 8.
Rom. 5.
Ephes. 1.
Rom. 8.

Luc. 11.

Matth. 10.

Luc. 21.

Ioan. 14.

domini plenitudine accipimus: qui illum non ad mensuram à patre suo accepit. Qui etiā supra Christum in columbæ specie visus est, quando cœlo aperto vox patris audita est. Estq; spiritus adoptionis filiorum Dei, qui (iuxta Apostolū) diffundit in cordibus nostris charitatem, & est pignus hæreditatis æternæ quam expectamus, quem qui non habet, non est Dei, nec ad Deum pertinet. Quem quisquis habet, filius Dei constituitur per eū, & placēs Deo, saluus erit, sine quo impossibile est placere Deo. De hoc autem Spiritu sancto Christus multa dicit in Euangelio pulcherrima verba. Si (inquit) vos qui estis mali, nostis bona data dare filiis vestris: quanto magis pater vester cœlestis dabit spiritum bonum petentibus scilicet. Item: Cum steteritis ante Reges & Præsides propter nomen meum, nolite cogitare quomodo aut quid loquamini: dabitur enim vobis in illa hora, quid loquamini. Non enim vos estis qui loquimini, sed spiritus patris vestri, qui loquitur in vobis. Ego enim dabo vobis os & sapientiam, cui non poterunt resistere omnes aduersarij vestri. Hæc autem omnia, per Spiritum sanctum. Item: Cum venerit ille paracletus, quem mittet pater, docebit vos omnem veritatem, & suggeret vobis omnia quæ dixero vobis.

Arg

Arguet mundum de peccato, de iustitia, & iudicio. Et testimonium perhibet de Christo, quod sit filius Dei. Et (iuxta Apostolū) quæ oculus vel auris nunquam poterant percipere, Deus nobis per Spiritū sanctum reuelat. Et alibi: Spiritus adiuuat infirmitatem nostram, & postulare nos facit gemitibus inenarrabilibus, clamans in nobis Abba: quod est, pater. Et ipse testimoniū reddit Spiritui nostro, loquēs in nobis quod filij Dei sumus nunc in spe, & futuri tandē in possessione. Ipse annuntiavit nobis quæ ventura sunt, & futuram gloriam in cordibus nostris describit. Ipse illuminat, purgat à peccatis, & accendit affectum amoris ad Deum, & detestari facit vitia & peccata. Recogita quanta olim egerunt per Spiritum Dei Patriarchæ & Prophetæ, maximè autem Apostoli (qui primitias eius acceperūt) qui antè imbecilles & timidi, post eius susceptionem debellauerunt omnem potentiam & secularem sapientiam, nihil creatum formidantes, propter superabundantem amorem Dei, quem infudit in eis abundē Spiritus sanctus. Relege gesta sanctorum patrum, qui post Apostolos extiterunt sanctitate notabiles, quā excellentem & mirabilem conuersationem habuerunt super vulgares homines per gratiam Spiritus, quam

Ioan. 16.
1. Cor. 2.
Rom. 8.

Ioan. 16.

q 4

Quisq; quam ex se nunquam consequi potuissent. *debet sua* Et maximè vnusquisq; recordetur dicta, & *professio* facta & signa eorum, qui suæ professionis *in exem-* extiterūt. (Exemplis enim familiaribus, & *pla atten-* peculiaribus, ac velut domesticis, amplius *dere.* quàm peregrinis nostra prouocatur ad imitandū æmulatio) tum vt Deo gratias agas, tum vt teipsum confundas, qui illorū comparatione hominū, nihil es, nisi monachus pictus, aut statua Christianitatis vestibus su perinduta: & ita teipsum extimules ad emulandum illorum patrum studia atq; feruorem, cum adiutorio eiusdē Spiritus. Sciens quòd ille idem Spiritus, paratus est & hoc tempore dare omnibus petentibus auxiliū, sicut olim dabat: modò similiter se præparauerint ad eius gratiæ susceptionem. Sic igitur super omnia Spiritu Domini & eius dona sancta, studeamus desiderare, & continuis precibus postulare: quoniam in veritate sine eo nihil possumus dignum aut gratum Deum facere. Sigillatim etiam eius dona recogitari & postulari possunt, quæ sunt septem: Sapientia, intellectus, consilium in agendis, fortitudo ad viriliter agendum, scientia, pietas, & timor Dei, qui est initium sapientiæ. Hæc enim dona Spiritus, potiora sunt, quàm quæcunq; humanis acquisita laboribus.

Dona Spiritus sancti.

Distinct

Distinctio Quarta.

Feria quinta sit meditatio tua circa summum Eucharistiæ sacramentū. In quo super omnia rememorari nos oportet illam familiarem nimis Dei nostri charitatem, qua sic apud nos vult perpetuò manere presentialiter, secundum suam humanitatem. Verè enim tam familiaris & charitativa dignatio exigit, vt saltem vno die in hebdomada deuotius de hoc sacramento meditemur. Maximè quantum ad sacerdotes, qui hoc habent quotidie contrectare & sumere, quamuis & alijs quotidie in tempore sacrificij missæ, & etiam post in recollectionibus generaliter de ipso soleamus meditari. Ante omnia ergo fidem nostram debemus hîc exercere, vt non iudicemus secundum sensus grossitiem, neq; adoremus quod videmus oculis exterius: hoc est, panis & vini species: sed per fidem adoremus & reueramur illum, quem latere credimus sub his speciebus. Totum (inquam) Christum & integrum sub panis specie, & sub qualibet parte integrum: & totum etiam sub vini specie, & sub qualibet parte integrum. Spe & charitate huic sacramento sic adhæreamus, vt quoties sumimus, firmiter credamus nostrorum nobis veniam donari peccatorum,

Quomodo adoranda salutaris hostia.

250
PRO V. FERIA

catorum. In magna reuerentia habeamus omnia quæ ad huius sacramenti pertinent ministerium. Hic sacerdos recogitet cum humilitate cordis suam vilitatem vilissimam, & ex parte altera Christi altissimam gloriam: & humiliet se vsq; in terram. Cognoscat se indignum tanta potestate sibi à Deo collata. Rememoretur cum amaritudine fletus & pœnitentiæ, quoties accesserit ad sacrandum hostiam, non debite præparatus, aut cum peccato, aut cum remorsu, aut totus torpidus plus ex consuetudine, vel mercedis spe, quàm ad honorẽ Dei. Laicus verò (cuius non est quotidie accedere) consideret, quantam debeat huic sacramento, & locis in quibus conseruatur, & ministris eius sacerdotibus, & omnibus vasis atq; officialibus reuerentiam: & cum tremore assistent ministrâtes sacerdotibus. Sacerdotes verò attendant, vt ex istis honoribus, quos à laicis accipiunt, non sibi placeât ac superbiant: quoniam non ipsis, sed Deo ille honor pertinet. Ipsi verò magis humilietur, dum se agnoscūt non debite fungi suo ministerio, propter quod tamẽ honorâtur. Meditare circa hoc sacramentum, quodd sit memoriale efficacissimum Dominicæ passionis & mortis, iuxta illud: Quotiescunq; mand

DISTINCTIO IIII.

manducabitis panem hunc, & calicem bibe-
tis, mortem Domini annuntiabitis. Item:
Hoc facite in meam commemorationẽ. Vt
enim non veniret hominibus in obliuionẽ
Christi benedicta passio & mors, suum pro-
prium corpus, sub alia tamen specie, nobis
reliquit. Nam si mortis Christi periret me-
moriam, & fructus item eius perisset necesse
est. Est etiam testamentũ quod moriens le-
gauit nobis, & dulcissimũ amoris sui mne-
mosynon, hoc est, memoriale, & efficacissi-
mum testimoniũ eterne charitatis, qua vsq;
in finem Ecclesiæ suam diliget. Nisi enim
diliget nos, & in posterũ semper vellet di-
ligere, nunquam nobis suum corpus tam fa-
miliari societate reliquisset. Est tertio amo-
ris vinculum, quo nos sibi colligat, coniun-
git, constringit, atq; copulat. Nam qui man-
ducat hunc panẽ, manet in Christo, & Chri-
stus in eo: & ipse sit vnum cum Christo, &
Christus cum eo. Et qui manducat eum, vi-
uet propter eũ. Quomodo enim possumus
Christum non diligere, si tam familiare di-
gnationẽ retinemus in memoria? Est quar-
to panis pascens animã nostram & spiritũ,
sicut corporalis cibus pascit corpus. Et si-
cut à cibo corporeo corpus intertenetur in
sua essentia, vita, robore atq; vigore ita per
hoc

Ioan. 6.

hoc sacramentum, spiritus noster vitam veram accipit, & veram fortitudinem, atque vigorem. Et sicut corpus nolumus sumere cibum, cogitur debilitari ac tandem deficere: sic qui hoc sacramentum non vult frequentare, nec sacramentaliter nec spiritualiter, non potest in virtute spiritus diu persistere. Ideo dixit Christus: Caro mea verè est cibus. Et, Hic est panis viuus. Verè enim est cibus, quod spiritum pascit & cibatur, potius quam id, quod ventrem implet. Quinto est arrha & pignus æternæ illius hereditatis, quam expectamus. Credimus enim, & spem habemus, quod sicut nunc manducamus hoc sacramentum in via, & reficimur, ita in futuro satiabimur in plenitudine eius, & inebriabimur, quando facie ad faciem eum videbimus, quando & perficietur beata illa unio, quæ hinc nunc per huius sacramenti communionem cepit initium.

Distinctio Quinta.

Feria sexta, sit fixa meditatio cordis tui circa Christi amarissimam passionem. Idque vel totam seriem passionis summatim rememorando, aut aliquos vel aliquem ex articulis eius attentius meditando, iuxta quod te in affectu magis inflammari senties.

ties. Alij enim sic, alij aliter facilius inflammantur. Et in eo articulo, in quo te magis affici senseris, & sæpius & diutius commorare. Super omnia autem attendendo in omnibus, quanto affectu & quanta claritate Dominus Christus sustinuit quæcunque passus est, quod merè voluntariè & ex nulla coactione elegerit passionem propter amorem nostræ salutis. Adamavit enim genus humanum tanquam sponsam suam, adeo ut nihil ei visum sit graue, quo posset nos à morte liberare, & sibi coniungere in coniugium, & patri restituere in regnum æternum. Considera miram totius Trinitatis & perfectæ charitatis erga nos operationem. Pater enim cœlestis propter nimiam charitatem suam, qua nos dilexit, propter seruos redimendos, misit filium suum ad tanta probra iuxta illud, Proprio filio suo non pepercit Deus &c. Filius promptissima obedientia Patri obediens fuit, in tam difficili iussione nihil remurmurans, sed factus est obediens vsque ad mortem crucis fœdissimam. Spiritus sanctus in hoc opere non absuit, quoniam ipse est amor, qui patrem inflexit ad miserendum generi humano, & filium ad obediendum promptè patris imperio tam propter patris, quam propter humani generis dilectionem. Attende

Tota Trinitas in nostra redemptione operata. Philip. 2.

tende hinc diligenter infinitā & inflexibilem Dei patris iustitiam, simul & inscrutabilem eiusdē misericordiā. Nam mirabili iustitia sua, ad eō Deus peccatū humani generis noluit dimittere impunitum, vt propter illud, suum filium innocentē sibi æqualem voluerit tradere in manus impiorū, ad moriendū crudelissimē: & tamen ad eō erga nos misericors fuit, vt pro seruis redimendis nequissimis, & semper rebellibus suo imperio, non dubitauerit filium morti tradere. Ecce quo modo misericordia & veritas seu iustitia, obuiā processerunt sibi, in amplexus & oscula mutua. Et quamquā variis modis sanctæ passionis possit haberi memoria, iuxta patrum documenta, hic tamen breuiter distinguimus decē Christi itinera, sub quibus totam passionis historiā concludimus. Primum iter est, quo Christus à deserto Effrē,

Passionis Christi meditatio per decem itinera.
in quo erat quādo Lazari infirmitas ei nuntiabatur, venit iterum in Iudæam, ad Lazarum resuscitandum (quem tamen potuisset æquē absens verbo resuscitare) dissuadentibus Apostoli & dicentibus: Ecce iam querunt te lapidare & interficere: & iterum vadis illuc? Ascēdit nihilo minus sciens patris voluntatem, & horam passionis iam esse in proximo, iuxta quod ipse dicebat: Ecce ascendimus Ierosolymā, & filius hominis tradetur,

Ioan. 12.

Matt. 20.

detur, &c. Ergo bene præscius omnium istorum, noluit remanere in loco vbi tutus erat timore suortis ductus, sed propter nostram salutem accessit ad Ierusalem, vbi sciebat inimicos suos de morte sua tractatum facere, & conspirationes. Item voluit in dominica palmarum tam glorioso triumpho in Ierusalem intrare, quāuis sciret ex hoc amplius inimicorum suorum inuidiam extimulari. Item Mariam Magdalenā in conuiuio aduersus Iudam excusauit, quanquā ex hoc sciret suæ traditionis causam exorturam. Item ad cœnam nouissimam cum discipulis feria quinta accedere voluit, etiā cum Iuda, quem iam sciebat ad tradendum se oportunitatem querere. Hucusq; ergo primum Christi iter perdurat. Quod verē durum fuit venire vltro ad locum, vbi certō sciret esse fundendum sanguinem suum, per odium inimicorum pessimorum, cum potuisset tuto loco manere extra Iudæam magno honore, in aliis regionibus. Eamus ergo & nos cum ipso, dolorem eius expectantes, simul & sustinētes in nobismetipsis partem laboris & doloris eius, quoniam magni sunt. Secundum iter est à cœnaculo (in quo satis tutus erat, & in quo si permanisset caprus nunquam fuisset) ad montem Oliueti, ad villam Gethsemani: vbi in -

Matt. 21.

Ioan. 12.

Luc. 22.

Matt. 26.

Ioan. 18.

trauit

PRO VI. FERIA

trauit hortum ex more: ad quem præcuiit optimè, Iudam proditorem cum turmis esse venturum. Introgressus est tamen, per omnis ardens & sitiens nostrā salutem perfici. Cōsidera quomodo hic in via post dulcissimos sermones suos, tandem cōpit contristari & mœstus esse, pauere & tædere vsq; ad mortem, ex horrore sensitiuæ patris, derelictæ in sua operatione. Ex qua etiam Patrem ter rogauit, si possibile foret, calicem auferri sibi ne biberet illum. Et tandem factus in agonia præ nimio labore, prouolutus in terram, sanguinis guttas decurrentes sudauit: ita vt veller ab Angelo Dominus Angelorum confortari, qui sibi voluntatē Patris clarè proposuit, & secundum Patris voluntatē confortauit. O iter verè durum, accedere ad ipsum locum, & intrare conclui sunt hortum, ad quem sciebat turmam hostium certissimè venturā ad se capiendum. Quis dubitet quin voluntariè plenissimè ipse passionem suam sustinuit, quam penitus diuinitate reuelante apertè cognouit?

Mat. 26. Dixit enim: In potestate mea habeo ponere animam meam, & cum volucro resumere eam. Et nemo violenter tollit eam à me, sed de propria voluntate pono eam. Tertium iter fuit, quando à discipulis suis dormientibus, quos alloquebatur, processit obuiam host

DISTINCTIO V.

257

hostibus, interrogando eos audacter iuxta ordinē quē Ioannes scribit: Iesus autē sciēs **Ioan. 18.** omnia quæ ventura erant super eū, processit, & dixit: Quæ queritis? Illi autē responderunt: Iesum Nazarenū. Respondente autē Iesu, Ego sum: ad illius verbi virtutem omnes prostrati sunt in terrā, veluti mortui, vt vel tunc cognoscerent Dei potentiam Christo inesse, vt si vellent, possent cōverti à suo malo proposito, & excusationem non haberent ignorantia. Post verò, reddita eis pristina virtute, iterū eos interrogās & nihil emendatos inueniens, permisit eis in se potestatem: vt se cōprehenderent, ligarent, & pro suo placito tractarēt, ac de eo facerēt quicquid vellent. Atq; hoc voluit, cum dixit: Venit nunc hora & potestas tenebrarū, quando filij tenebrarum poterunt facere **Matt. 26.** quicquid volent in me. Hic cōsidera, quomodo ab omnibus derelictus discipulis, à Iuda etiam traditus per osculum, solus remanserit, quomodo in eū irruerint, quomodo eū cōstrinxerint, & quātam violentiā ei per omnia fecerint, tanquam insanā bestia in prædam irruētēs. Amarum profectò iter, quo obuiā perrexerit agnus Dei lupis ferocissimis, & leonibus rugientibus preparatis ad prædā, & vrsis in sylua sæuiantibus. **Ioan. 18.** Quartum iter fuit ab horto, in quo ligatus

r & ca

PRO VI. FERIA

& captus fuit, ad domum Annæ primum,
& deinde Caiaphæ, ubi interrogatus fuit de
doctrina & discipulis suis, & alapa percuf-
sus à seruo Pontificis: Deinde & concilio
præsentatus, & à pōtifice interrogatus, post
veritatis responſionē ab omnibus tanquā
blasphemus reputatus, & mortis reus iudi-
catus: velatis oculis illuſerunt ei, dicentes:
Luc. 22. Prophetiza Chriſte quis eſt qui te percuf-
ſit? Quasi verò lineo tenui velamine ocu-
lis clauſis iam nō videret percutientes, qui
iuxta diuinitatem contuetur, etiā ſine ocu-
lis, abdiſſima terrarū & mariū, & omnia,
quæ in abyſſis ſunt. Graue iter fuit ſine du-
bio, quo ad talē examinationē ignominio-
ſam, & condēnationem pergebat. Quintū
iter fuit, à concilio Iudæorum, ſeniorum &
Matt. 27. ſcribarum ad Pilati prætorii, ſummo ma-
ne: quando victus manibus tanquā latro,
& iam cōdēmnatus, traditus fuit in manus
Gentilis Potēſtatis: quoniam Pilatus gen-
tilis erat, à Cæſare cōſtitutus, ſine cuius iu-
dicio nemo potuit à Iudæis capitali pleſi
ſententia. Coram hoc ergo Pilato de mul-
tis eum accuſantes, dixerūt: Hunc inueni-
Luc. 23. mus ſubuertentē gentē noſtram, & prohi-
bentem tributa dari Cæſari, & dicentem ſe
Chriſtum regem eſſe. Et iterum: Cōmouit
populum, docens per vniuerſam Iudæā, in-
cipiens

DISTINCTIO V.

359

cipiēs à Galilæa vſq; huc. Hoc autē factum
eſt, vt eſſet tantò grauior Chriſti paſſio,
quod etiā à præſide gentili deberet iudica-
ri, iuxta quod prædixit ipſe: Filius hominis *Matt. 20.*
tradetur principibus ſacerdotum, & ipſi eū
condēnabunt morte in ſuo cōcilio. Quo
facto propter executionem ſuæ ſententiæ
obtinendam, tradent eum cōſequenter gen-
tili potēſtati, ad illudendū, flagellādum, &
crucifigendum. Non fuit hoc iter Chriſti
ſine magna cōtumelia, ſanctum ſanctorum
deduci ad iudicandū ab illo, cuius nec do-
mum impij Iudæi vellent intrare, ne cōta-
Ioan. 8. minarentur. In quā tamen Chriſtū coege-
runt introire. Sed ille ingrediens nō eſt pol-
lutus. Ipſi verò tameſi foris permanſerūt,
ſupra modū ſunt innocentis morte conta-
minati. Vt non contaminarentur, nō aude-
bant intrare prætorii, ſed ſanguinem inno-
cium nihil formidabant effundere. Sextū
iter fuit, à Pilato ad Herodem, & ab eo ad
Pilatū reuertendo. Quemadmodum enim
Euāgelium ſcribit, cognito à Pilato, quod *Luc. 23.*
Chriſtus (vtpote Galilæus) de Herodis eſ-
ſet potēſtate, remiſit eum ad Herodem: He-
rodes verò gauiſus de eius aduentu, ſpera-
bat ſignū aliquod videre, ſed poſtquā mul-
tis interrogatus ſermonibus, non vellet cu-
rioſitati Herodis vel verbo vel ſigno ſatis-
face

PRO VI. FERIA

facere, spretus alba veste, remissus est cū ma-
ximo probro per medium ciuitatis, ad Pila-
tum. Hoc iter plenum ignominia fuit, quo
aeterna Patris sapiētia, fulgēs gloria in me-
dio angelorum, per mediū ciuitatis palām
pertrahitur, vestimēto stultitiæ superindu-
ta. O quomodo mutata est gloria tua. Do-
mine Iesu! quomodo obscuratum est in ter-
ra, aurum pretiosissimum! Seprimum iter
fuit, quando post reditum ab Herode, in-
stantibus aduersariorū vocibus, Iesus à Pi-
lati ministris crudelissimè supra modū fla-
gellatus, & spinea corona coronatus & il-
lusus arundine, in signū falsò sibi usurpati
regni indutus veste regia, à Pilato adduci-
tur ad publicum, vt videretur in tali misē-
ria ab omnibus præsētibz, magnis atque
paruis, omnibus conclamantibus eo viso:
Tolle, tolle, crucifige eum. Non enim ha-
bemus regem nisi Cæsarem. Verè hoc iter
indignum fuit filio Dei excelsi, vt fieret po-
pulo spectaculum misēriæ & ignominia.
Octauum iter fuit, quando timore Impera-
toris perterritus Pilatus adduxit eum ad
tribunal. In quo loco accepit extremā mor-
tis & crucis sententiam, protestante nihilo-
minus Pontio Pilato de Christi innocen-
tia, & dicente, Innocēs ego sum à sanguine
iusti huius: quādo omnis turba respondit:
Sanguis

DISTINCTIO V.

161

Sanguis eius super nos & super filios no-
stros. Et eodē itinere statim post iudicium
illud ductus fuit ad atrium præsidis, vbi to-
tam cohortem milites conuocauerunt ad
illudendū ei, vbi exuerūt eū purpura, quæ
iam decocta fuerat in vulneribus, & pro-
pria vestimēta induerunt eū. Durū omni-
no iter, quo iudex omnium populorū, qui
sine peccato ab ipso iudice cōprobatz est,
sententiam mortis turpissimè accipit in se
contra omne ius, diuinum atq; humanum.
Nonum iter fuit, à domo & atrio Pilati ad
montem Caluariæ, qui erat publicus iusti-
tiæ locus, vbi omnes rei interficiebantur: de
quo scribit Euangelista: Exiuit Iesus bai-
lans sibi crucē, in eū qui dicitur Caluariæ
locum. Ad quem cū peruenissent, dederūt
ei bibere myrrhatum vinū: & exuētēs eum,
super crucem proicctū, cruci affixerūt eū,
per manus & pedes, extendentes eum in li-
gno, sicut neruum in arcu, cum infinito do-
lore. Hoc itinere quid potest esse abominā-
dum magis, quo ad mortem vadit vita, &
Deus sanctus in medio duorum latronum
& nequam, ad locum scētoris & publicæ iu-
stitiæ? Decimum iter erat, quando à terra
(super quam iam affixus cruci iacebat) ele-
uatus fuit in aërem, de qua eleuatione præ-
dixerat: Ego si exaltatus fuero à terra, o-
mnia tra-

362
PRO VI. FERIA

- omnia trahā ad meipsum. Hic recogita immensum dolorem, quo fuit afflictus, quādo tribus horis viuens in cruce pependit, extensus sicut neruus in arcu, ita vt foramina manū ac pedū paulatim aperirentur amplius, quādo factū est cor eius sicut cera liquecēs, in medio ventris eius, quādo fosis manibus & pedibus dinumerauerūt omnia ossa: quando ad omnē poenam prætereūtes blasphemabant: eum multis modis, sicut in Euāgelio habetur: imō ipse latro, qui ei appendebat, quādo in medio latronum suspensus fuit aliis duobus altior, felle quoque & aceto potatus, in siti sua. Et super omnia duplicauit ei poenam matris dolor astantis iuxta crucem, & cæterorum amicorū suorum, qui eum comitati fuerant à Galilæa. Hic etiam illa dulcissima septē verba recogita, quæ Christus in cruce locutus est.
- Psalm. 11.** Primum est, Pater, ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt, quod est verbum altissimæ charitatis. Secundum ad latronē: Homo die mecum eris in paradiso, quod est verbum summæ clementiæ. Tertium: Mulier, ecce filius tuus. Et, Ecce mater tua, quod est signū maternæ dilectionis, & curæ suæ erga discipulos. Quartū: Sitio, quod est verbum desideratissimi feruoris. Quintum: Heli, heli, lamazababani, quod est expressiuum
- summar

DISTINCTIO V.

168

summæ afflictionis & miseriæ. Sextum, Cōsummatū est, quod est verbum omnimodæ perfectionis. Septimū: Pater, in manus tuas commendo spiritū meum, quod est verbū plenissimæ confidentiæ & resignationis.

Hoc est vltimū iter, quod in hoc Mūdo fecit Dominus, quādo exaltatus fuit à terra in altitudinē aeris, vt eius ignominia nota fieret omnibus, ciuibus & extraneis, quia secus viam erat locus crucis. Sunt duo alia itinera, descensus ad lymbum inferni, & reuersio ad vitam. Verū illa in hoc die non constituo, sed in alios dies referuo.

Distinctio VI.

Sabbato versa ob oculos mortem Christi, & attende sepulturam eius: quomodo tanquam mortuus homo, qui esset corrumpendus, & incinerandus, sit in terra reconditus, & sepultus. Tamen cōstat, quod diuinitas erat corpori pro balsamo, ita quod non computruisset corpus, etiam si pluribus diebus mortuum permanisset. Balsamatum enim erat balsamo pretiosissimo diuinitatis. Fides enim Christiana nos docet diuinitatem permanisse in triduo mortis, tam corpori, quā animæ, licet separatis, vnitam sicut prius quando erant

Diuinitas erat corpus pro balsamo.

7 4 coniun

164
PRO DIE SABBATI

coniuncta. Stude insuper cōsiderare, quomodo ad hoc Christus mortuus est, vt nos doceret mori debere peccato, & concupiscētiis non amplius viuere. Configuremur ergo morti eius, proponendo membra nostra & sensus nostros, & omnes vires mortificare propter hoc, vt assimilemur morti Christi. Hoc autem fiet, proponēdo firmiter ab omni consolatione carnali & delectatione velle abstinere, & carnalibus concupiscētiis penitus renuntiare, neq; eis vltra obedire: sed solum quātum necessitas exigit velle satisfacere. Et ad hoc valde profunt exempla sanctorum patrum, quibus olim tanta erat cura non delectandi in vllō creato: vt nec in cibo, nec in potu quantum esset possibile (vllam vellent accipere consolationē. Et quia tam abundanter Christi mortificationem in corpore suo circuntulerunt, etiā abundanter à Christo sunt glorificati, & copiosissimis gratiis dotati. Quantum enim omnem terrenam & carnalem fugerunt cōsolationem propter Dei amorē, tantō abundantior fuit in eis spiritus cōsolutio, quæ omni carnali delectationi in infinitū præponderat. Item quia hoc die specialem acceptam suam memoriam de Christi morte facimus, per lucare com occasionem valde congruum fuerit, vt hoc festinum. die se homo singulariter ad mortem disponat, &

DISTINCTIO VI.

265

nat, & de morte meditetur, se examinādo, an in tali statu vellet mori, quo viuirt, & deinde se disponendo, & plenē resignando, in manus & voluntatem Domini Dei, sicut Christus in manus Patris omnia constituit, dicens: Non sicut ego volo, sed sicut tu. Rogantes eum, vt nobis mortem sanctam donare dignetur, & horam ac tempus conueniens, ne in peccatis obruiamur. Vehementer enim expedit, vt homo sepe ad mortem secundū voluntatem Dei se resignet, quoniam hoc per medium, ille carnalis timor & horror, quem secularia corda habent, propter amorem huius vitæ, de morte abiicitur ex animo, & incipit hominem iam non timere mortem. Et si quando contigerit casus subitus periculi mortalis, vt in peste, vel aliis periculis, quæ sunt mille, non eris sic consternatus, quemadmodum ille, qui nunquam solitus est se ad mortem disponere aut resignare.

Item etiam medium & modū, & genus vel locū mortis, Domino cōmittas, vt ipse disponat secundū honorem suum & nostrā vtilitatē, siue domi, siue foris, siue naturali morte, siue subita, aut violēta, siue pestē, siue fame, siue igne, siue gladio tantū, vt in omnibus honorificetur Deus, tam in morte quā in vita. Multis enim sic expectat mori

dit mori, aliis forsitan aliter. Salubre enim est plurimis, quod subito auferantur, quando in bono statu sunt dispositi. Multis ad augmentum proficit gloriæ, longa & grauis ægrotudo. Et gloriosior est mors eorum, qui pro veritatis testimonio cadunt, quam qui naturali morte in lecto suo leniter obdormiunt. Non parui est meriti sine dubio, plena ad mortem resignatio, secundum Dei voluntatem; & per pauci inueniuntur, qui se hic bene exercitant. Propter quod adueniente mortis tempore, etiam qui iusti videbantur, sæpe nimium formidant, & Domino obuiam non nisi tepide admodum, & potius necessitate quam amore, pergunt. Quod si perpenderemus Dominum nostrum Christum Dei filium, hanc mortis poenam ante nos suscepisse, cum eius debitor non esset, ut nobis animum adderet: quomodo fieri posset ut formidaremus illuc sequi, quod ille præcessit? An meliores volumus Domino nostro haberi, ut velimus mortem effugere, quam milles sumus com meriti, quum ille propter nos libenter suscepit, qui eam nunquam commeruit? Horum ergo meditatione exardeat desiderium, ut & tu libenter pro Christi amore, & Patris voluntate, velis mortem remissionem omnium peccatorum suscipere, sicut & Christi

*Turpe est
Christiano
morte
dortur.*

quis eam

stus eam pro tuo amore & tua utilitate suscepit. An tam erimus negligentes nostræ salutis, ut illa pro nobis nolimus sustinere, & pro nostro comodo, quæ pro nostra, non sua utilitate, Dominus noster suscepit?

De descensu autem Christi ad inferos *Descensus
Christi ad
inferos.* recole, quanta ibi gaudia suscitauerit, quando sedentibus in tenebris & umbra mortis, totus festinus illuxit sol iustitiæ, educens eos de carcere, & transferens in paradysum iucunditatis: quod & latro ille bonus cum est comitatus iuxta promissum: Et sub articulo descensus Christi ad inferos, recole memoriam defunctorum, & animarum, quæ in poenis consistunt purgatorii, ut per virtutem crucis, mortis, & rosei sanguinis, dignetur ad animas liberandas descendere, quas redemit eodem & abluit, & pro quorum peccatis moriens satisfecit. Dignum est quoque, ut hoc die Christi matris Mariæ compassionem, fideliter & pia mente recolamus: in qua una hoc triduo totum stetit fidei fundamentum, Apostolis dispersis per fugam. Vide doloris gladium, quo perforabatur mater Iesu: cum istas omnes passionis præteritas, continua meditatione pensaret. Considera eius indeficientem fidem, spem, & charitatem erga Deum Patrem, & Christum filium eius: quando nec in morte

corpis

turpissima filiū reliquit, negauit, aut dissimulauit: sed audacter etiā iuxta crucē stabat Christi improprium in se portans, & totam passionis pœnam in se suscipiens.

Distinctio Septima.

Die Dominico, qui est semper festius & plenus gaudio, meditare, quomodo Christus post triduum quo mortuus iacuit in sepulcro, surrexit à mortuis, mortē relinquens propria virtute, eodem modo, & æquali facilitate, qua homo à somno resurgit, atque etiam facilius: quoniam qui in somno est, non quando vult potest exurgere, sed quando eum somnus dimittit, vel ab alio excitatur. Christus autem per propriam virtutem diuinitatis, quæ permanserat & in corpore & in anima (vt dictum est) quando voluit, seipsum resuscitauit, reuiniendo benedictam illam animam benedicto corpori. Neq; obstat quoddam pater dicitur filium suscitasse à morte, in scripturis sanctis. Non enim pater sic filium resuscitauit quasi impotentē resurgere, & in se virtutem non habentem resurgendi, sicut cæteri homines cum mortui fuerint. Sed idcirco Pater eū suscitauit, quia diuinitatis essentia & virtutem (per quā Christus resurrexit)

rexit) à Patre accepit, & accepit semper. Sicut etiā omnia quæ operatur filius, à Patre dicitur operari, quia omnē virtutem habet à Patre. Considera quomodo illud corpus quod fuit die parasceues sepultum & seminatū in terra, tam miserabile vulneribus, tam liuidum verberibus, tam palidum præ defectu omnis sanguinis, tam graue & ponderosum, nunc resuscitatum est ad immortalitatem, iuxta illud: Christus ex mortuis *Rom. 6.* resurgens, non amplius moritur, mors illi vltà non dominabitur. Quod enim mortuus est, peccato mortuus est semel: quod autem viuit, viuut Deo. Surrexit autem omnino glorificatus in magna subtilitate, ita vt iam posset penetrare ostia clausa, & ianuis clausis ad suos intrare in tanta agilitate, vt iam vltà teneri non posset, in omni moda quoque impasibilitate & incorruptibilitate. Hic potes recogitare apparitiones diuersas, matri & aliis mulieribus, vel discipulis factas, iuxta quod in Euangelio describuntur, & ea quæ infra tempus ascensionis peregit, ad confirmationem suæ resurrectionis. Deinde meditare, quomodo Dominus Iesus peracto peregrinationis suæ tempore quod à patre acceperat, reuersus fuerit ad eum, à quo exiuerat, ascendens propria sua virtute (quæ sibi inerat) ad cæl

PRO DIE DOMIN.

ad cœlum, deferens illuc nostræ mortalitatis sacrum, carnem humanam quam hic acceperat. Quanta tunc fuit lætantium angelorum gloria, & qualis festiuitas in cœlis! Congaude ergo & tu cum eis, iuxta illud Apostoli: Si resurrexistis cū CHRISTO, quæ sursum sunt querite, vbi Christus est in dextera sedens: quæ sursum sunt sapite, nō quæ super terrā. Illic deniq; nostra fixa sint corda, vbi vera sunt gaudia. Vide quantum carnis nostræ humilitatem exaltauit bonus Iesus, quando eam super omnes spirituum beatorum ordines secū tulit, & ad dexteram patris immensa claritate collocauit. Considera attentissimè illud regnū quod Christus in dextera Dei sedens tenet, postquam data est ei à patre, etiam secundum humanitatem omnis potestas in cœlo & in terra, & quomodo sit constitutus à patre Iudex viuorum & mortuorum, qui olim stabat ante Pilatum præsidem, iudicandus ad mortem. Quam magna est nunc eius authoritas, & quam excelsa gloria, ad quam per tam abominanda venit opprobria. Corrobo remus hīc spem nostram, quoniam Christus ascendens in cœlum omnibus nobis viam patefecit. Nec enim sibi soli intrauit vitam, sed nobis omnibus eandem viam fecit calcabilem, quam

DISTINCTIO VII.

279

quam ipse primus aperuit ac transiuit: & tanquam primogenitus mortuorum deui- Apoc. 10
sis aëreis potestatibus, per gloriosam vi-
storiam obtinet hereditatem, quam etiam
pretio sanguinis sui omnibus comparauit
credentibus in eum. Hoc enim iam antè
prædixit, ad patrem loquens: Pater, quos Ioan. 17
dedisti mihi, volo vt vbi sum ego, & illi
sint mecum, vt videant claritatem, & in
se etiam recipiant, quam dedisti mihi. Et
ego claritatem, quam tu dedisti mihi, dedi
eis, vt sint vnum, sicut & nos vnum sumus.
Itē ad discipulos in cœna nouissima: Ego Luc. 22
dispono vobis, sicut disposuit mihi Pater
meus regnum, vt edatis & bibatis super mē
sam meā in regno patris mei. Et in Apoc.
Qui vicerit, dabo ei sedere in throno meo, Apoc. 3
sicut & ego vici: & sedeo in throno patris
mei. Verū tamē qui vult ad gloriam sequi
Dominum, sequatur primū viā poenitē-
tiæ, & vias duras, per quas ipse p̄cessit: alio
q̄ frustrabitur spes nostra, & in nouissimo
vana cōprobabitur. Sic enim ait. Qui mihi Ioan. 11
ministrat, me sequatur, & vbi sum ego, illic
sit & minister me. Et si nō cōpatimur, nec
cōregnabim. Qui enim nūc recusat inseq̄
vestigia Christi in via poenitētiæ, nō pote-
rit eum sequi pergentem ad patriā cū glo-
ria. Considera, quāti exercitus sanctorum
homī

hominum post Christū secuti fuerint, per
vtranque viā, & quā multa nunc millia
illuc intrauerint, quæ perpetuū cū Domi-
no exultant, & gaudent sine fine. Et tu quo
que excita desiderium tuum, cœlestiū con-
sideratione gaudiorum: vt cupias magis
dissolui & esse cum Christo, quā in car-
ne permanere. Scimus enim, quoniā si ter-
restris domus nostra huius habitationis dis-
soluatur, quod ædificationē habeamus ex
Deo æternam in cœlis. Neq; grauis nobis
erit quælibet in hoc Mūdo obueniens tri-
bulatio, si in mente teneamus illa æterna
gaudia, ad quæ scimus dominū Christū &
omnes martyres, & sanctos per multas tri-
bulationes peruenisse, siue quas ab aliis per
secutoribus sustinuerunt, siue etiā quibus
seipsos propter Dei amorē afflixerūt, in ca-
stigatione carnis, & mortificatione assidua.
Quæ quantū maior in terris extitit, tantū
maior est claritas eorū in cœlis. Dum verō
sic filij Christi intendis gloriæ, ad quam est
assumptus, opportunum habes transitum
ad contemplationē quoq; sublimiorē æter-
næ & immensæ, & super benedictæ trinita-
tis: adorando Deū vnum & trinū super om-
nia benedictum, & confitendo simplici
corde & animo, quicquid de eadē iuxta tuā
capacitatem in sancta catholica Ecclesia di-
diceris

*Cōtempla
tio super-
benedictæ
trinitatis.*

diceris: hoc pacto, Adoro te beata Trini-
tas, pater, filius, & Spiritus sanctus, vnū ve-
rū & viuū, æternū & infinitū Deum, vnū
omnipotentem & sapientissimū & optimū,
vnum regem & Dominum omnium: nō tres
deos, aut dominos, aut tres omnipotentes.
Credo in vnitatem substantiæ tres esse perso-
nas, patrem & filiū & Spiritū sanctū, vnus
eiusdemq; substantiæ, eiusdem potentiæ &
virtutis, sic personaliter distinctas: vt pater
non sit filius neque Spiritus sanctus, & fi-
lius non sit pater nec Spiritus sanctus, &
Spiritus sanctus, nec pater nec filius: eandē
tamen substantiam atque essentiam credo
esse patrem & filium & Spiritum sanctum.
Adoro te pater omnipotēs, qui à nullo pro-
cedis, à quo filius & Spiritus sanctus proce-
dunt. Adoro te fili, qui æterna generatio-
ne de patre nasceris, & ex patre procedis.
verbum patris: sicut lumen de luce, patri
coæternus & consubstantialis & per om-
nia coequalis. Pater te gignit æternaliter,
& tu æternaliter semper de patre gigneris.
Te adoro Deus sancte Spiritus, qui à pa-
tre & filio pariter procedis. Tu es amor
ille dulcissimus, quo pater filio, & filius
patri nectitur in vnitatem substantiæ, &
vna es eadēque substantia, patri & filio
per omnia consubstantialis & coequalis:

*Sācte tri-
nitatis ca-
tholica do-
ctrina.*

ita vt in hac trinitate, nihil sit prius aut posterius, nihil maius aut minus, sed totæ tres personæ coeternæ sint & coæquales. Hæc autem licet alta sint, tamen quæ hîc posita sunt, simplici modo oportet aliquando meditari, propter fidei orthodoxæ habendam scientiam: nihil tamen ulterius peruestigando curiosè quæ supra nos sunt: ni-

1. Cor. 7. si quantum Dominus unicuique dederit. Sunt verò nonnulli, qui per omnia nihil volût attingere de fide Trinitatis, eo quòd sit sublimis contemplatio: ita vt plurimi, etiam magni ingenij, & magni ordinis, & gradus in Ecclesia (vt clerici & presbyteri) nesciant quid de beata Trinitate debeant sentire, & pronuntiare: de quibus metuendum est, ne ignauiam sub humilitatis prætextu foucant, dicentes se nolle curiosè de istis altioribus inquirere, omittentes interrim etiam ea, quæ necessaria fuerant cognoscere. Ad qualemcunque autem benedictæ Trinitatis habendam notitiam, & quantum sufficit ad intelligendam processionem personarum ab inuicem, analogia est accommodatissima, lucis, luminis,

Proceſſio personarum per analogiam declaratur. procedens ab ardoris. Lux enim non procedens ab alia luce, diffundens de se lumen sine sui detrimento, Pater est in diuinis: qui non procedens ab alio, sine suæ substantiæ diminutione

minutione, gignit de se filium, qui in ipso manet semper. Sicut verò per lumen lux fundit ardorem vel calorem, sic Pater per Filium spirat Spiritum sanctum: qui est amor & charitas, quæ solet per ardorem vel calorem simulari. Et sicut esset aliqua lux corporalis æterna, si æternum lumen progigneret, & per coeternum lumen, æternum similiter calorem: sic Pater æternus, coeternum sibi gignit semper Filium, & per Filium suum coeternum spirat Spiritum sanctum, æquè coeternum & consubstantialem. Hæc autem manuductio à corporalibus sumpta est, sed non potest plenè illam æternam. Verbi & Spiritus processionem explicare. Si hæc nimis ardua sunt, meditare quomodo Deus pater omnipotens qui est in æternitate cum Filio & Spiritu sancto per se beatus, sufficiens sibi, & nullius indigens: in tempore, quando voluit, creauit Mundum, & omnia quæ in eo sunt, tã cœlestia quàm terrestria: non propter suam vtilitatem, sed propter communicandâ & minia creandâ immensitatē suæ bonitatis, vt nos participes essemus bonitatis eius. Nec propter suam enim Deus cœlum fecit, sicut homines doctus fabricat ad aliquâ necessitatē. Neque ad nostrâ campos fecit, aut prata, vt ex eis prouentum vtilitatis.

utilitatem caperet, aut aliquam voluptatem, quemadmodum faciunt homines, qui propter fructum agros quærun, & prata propter utilitatem simul atque voluptatē. Neque aquam ut bibat, neque panē, oves, boues, pisces, volatilia, ut ipse eis vescatur in cibum, propter infinitam suam bonitatem effundendam, omnia ista creavit. Et quia in vno opere non potuit suam immensam pulchritudinem demonstrare, fecit plurima & diversa creaturarum genera: Quorum singulis suas naturales virtutes, operationes, & perfectiones, pro suo placito donavit. Sed super omnia corpora hominē fecit, in quo posuit imaginem suam: dando ei memoriam, intelligentiam, & voluntatē vel amorem. Vide quomodo Pater omnia creavit, & omnia nunc gubernat per Filium suum in Spiritu sancto: Sicut dicit Apostolus: O altitudo divitiarum sapientiæ & scientiæ Dei, quam incomprehensibilia sunt iudicia eius, & quam inuestigabiles viæ eius. Ex ipso Patre per ipsum Filium, in ipso Spiritu sancto sunt omnia. Ipsi honor & gloria, in secula seculorum, Amen.

Conclusio tractatus.

Apoc. II.

Ita igitur in eum reuertentes unde cœsumus, quoniam ipse principium est & fi

& finis omnium, meditationum harum finem facimus. Quas si quis mente tenuerit, & ex fide planē intellexerit, magis autem & affectui impressas habuerit, ut ex eis afficiat in amorem Dei, æmulationeque virtutum, & omnis mali odium, habet ille iam Deum dominum suum spe, & possidebit olim in re. Nondum enim apparuit, quid futuri sint illi, qui nunc iugiter mente & corde, intelligentia & affectu, Deo intendere student, contemptis curis & rebus secularibus. Cum autem apparuerit Christus vita & sponsus *Colos. 3.* eorum, cui hic individua amicitia adhererunt, tunc & ipsi apparebunt cum eo in gloria. Et dicent in illa die, qui nunc omnem sollicitudinem & cogitationem impenderunt secularibus negotiis: Ecce quos reputabamus velut phantasmas *Sapient. 6.* matibus plenos, quos velut diliros æstimabamus absurde speculari, qui nobis pro ludo erant. In quos scommata iaciebamus. Quomodo computati sunt nihil inter electos & filios Dei, & inter sanctos fors illorum est. Nos illorum cogitationes, æstimabamus phantasmata: & cum fidei solitudinem eorum ac taciturnitatem, Christianorumositatem & duritiem iudicauimus. In ne veritate enim illud prædicimus, quoniam *liis.*

278 TRACTATVS CONCLVSIO.

remuneratio erit omnibus, qui hæc sancta Christianæ fidei mysteria, fideliter nocte ac die studuerint meditatione affectuosa ruminare, magis quàm si quis vniuersum cœlorum motum, omnemq; naturæ vim ac dispositionem, iurium quoq; rigorem, & medicinæ experientiam, imò & theologicas multas subtilitates, perpetuo studio comprehenderit. Hæc est enim sapientia vera & scientia salutis, quæ vitam præstabit omnibus permanentibus in ea: Iuxta quod ad Patrem, post cenā nouissimam, filius ipse loquebatur, dicens: Hæc est vita æterna, vñ cognoscāt te solum Deum verum, & quem misisti Iesum Christū. Qui cum Patre & spiritu sancto viuūt ac regnat, trinus & vnus viuus & verus Deus per omnia semper secula benedictus.

Amen.

*

FINIS.

INDEX PRÆ

CIPVARVM MATERIARVM,

*& singulorum Capitulorum hu-**ius excellentis op-**sculi.*

*

A

A Bel rectè iustus dicitur, qui pro iniustitia primus per fratris iniustitiam occubuit. 175

Amen quid sibi velit. 24

Antiphonæ ad introitum repetitio. 16

Additio F. Francisci Titelmanni 89

Antistes cur dicatur Episcopus, temporalis princeps non negligendus. 102

Aduersitates variis modis obueniunt. 118

Altaris sacrificium quæ ratione petimus perferri ante conspectum diuinæ maiestatis. 151

Altare duplex habet Ecclesia. 153

Altaris sacramentum quomodo nobis datur. 210

Angelorum bonorum à malis separatio. 234

Adoranda quomodo salutaris hostia. 249

Adoratio catholica sanctæ Trinitatis. 272

8 4 Crucis

INDEX.

C.

Crucis signum sub Canonis pronuntiatione multiplicatur.	54
Christus ante tempus à patre definitum patet nec potuit, nec voluit.	50
Casula ecclesiam significat.	13
Christus à patre traditus est, à seipso, & à Spiritu sancto.	57
Corporis Christi passio non fuit sine sanguinis effusione.	60
Christus nostrum pretium & cibus.	117
Communio sanctorum nobiscum.	114
Cultus virgini Mariæ debitus.	125
Confessorum mentio cur in Canone non fiat.	eadem.
Christi grex est duplex.	132
Calix vnus idemq; est, quem Christus consecrauit, & quem ecclesia.	141
Corpus & sanguis Christi sunt dona & data.	145
Christi caro spiritualis est, non corporalis hostia.	146
Canonis cor assignatur ipsius mediū.	157
Christus totus sub vtraq; specie continetur.	158
Calix benedictio.	164
Calix sanguinis quomodo debeat accipi.	165
Creare dupliciter accipitur.	207
Consec	

INDEX.

Consecratio hostiæ fit per Christum sacerdotem primum.	eadem.
Consilium optimum contra diabolicas suggestiones.	229
Contemplatio dulcissima de puero Iesu.	235
Committenda sunt omnia Deo quo ad mortem & vitam.	265
Christiano mortem horrere turpe est.	266
Christi ad inferos descensus.	267
Contemplatio super benedictæ Trinitatis.	272

D.

De sacerdotis ad Sacrarium ingressu.	1. 8
cap.	
De amictu & alba.	cap. i. 9
De cingulo.	cap. i. 10
De manipulo.	cap. i. 11.
De stola.	cap. v. 12
De casula.	cap. vi. 13
De aptatione amictus super casulam, & de particulis albæ affutis.	cap. vi. 14
De antiphona ad introitum.	cap. viii. 15
De processione sacerdotis ad altare.	ca. ix. 16.
Diaconi atq; subdiaconi ordinata præcessio quid significet.	cap. x. 18
De osculo altaris in medio.	cap. x. 19
De incenso & kyrie eleeson.	cap. xiii. 20
De	3 5

INDEX.

- De gloria in excelsis. cap. xiiii. 22
De collecta. cap. xv. 23
De nomine collectæ & responsione Amen. cap. xvi. 24
De septem salutationibus sacerdotalibus ad populum. cap. xviii. 25
De epistola. cap. xix. 26
De descensu sacerdotis ab altari ad locum presbyterij. cap. xx. 28
De graduali. cap. xxi. 29
De halleluia. cap. xxii. 31
De tractu. cap. xxiii. 32
Diuersitas quod sit magna inter hæc cantica etiam in verbis. cap. xxiiii. 33
De reditu sacerdotis ad altare. cap. xxv. 37
De stola diaconi cap. xxvi. 38
De salutatione diaconi ad populum. cap. xxvii. 39
De trino crucis signaculo cap. xxviii. 40
De symbolo fidei. cap. xxxi. 44
De offertorio siue offerenda. cap. xxxii. 45
De quibusdam quæ in offerenda obseruantur ceremoniis. cap. xxxiii. 47
De thurificatione & ablutione manuum. cap. xxxiiii. 48
De silentio post offerendam. cap. xxxv. 50
De hu

INDEX.

- De huius silentij interruptione dicendo, Per omnia secula seculorum. cap. xxxvi. 51
De hymno, Sanctus, Sanctus, Sanctus. capite xxxvii. 53
De secreto silentio quod incipit à Canone, & de multiplicatione signi crucis. capite xxxviii. 54
De distinctione partium missæ. cap. xxxix. 55
De initio Canonis, Te igitur. cap. x. 56
De trina crucis consignatione. cap. xli. 57
De quinq; crucis consignationibus dicendo benedictam, ascriptam, ratam, & deinde corpus & sanguis. cap. xliii. 61
De eleuatione Dominici corporis & sanguinis. cap. xlv. 63
De extensione manuum sacerdotis, & quinta cruci, consignatione. cap. xlii. 65
De pectoris tunctione ad nos quoq; peccatoribus. cap. xlvii. 66
De aliis octo signis crucis. cap. xlviii. 67
De exaltatione vocis, dicendo, Per omnia secula seculorum. cap. xlix. 69
De corporis Christi depositione super corporale, & operatione calicis. cap. l. ead.
De oratione Dominica. cap. li. 70
De fil

INDEX.

- De silentio post orationem Dominicam.
cap. l.ii. 72
De patenæ resumptione post orationem
Dominicam. cap. l.iii. ead.
De elevatione vocis fracto silentio dicen-
do, Per omnia secula seculorum. cap.
l.iiii. 75
De fractione hostiæ in treis parteis, & tri-
no crucis signo super calicem facto. cap.
lv. eadem.
De Agnus Dei. cap. lvi. 78
De osculo pacis, quod datur ante Eucha-
ristiæ sumptionem & communionem
cap. lvii. 79
De collecta nouissima cap. lviii. 80
De benedicamus Domino, vel Ite missa
est, & de vltima sacerdotis benedictione.
cap. lix. 81
De priuata missa. cap. lx. 82

E.

- Euangelium quare legitur ad Aquilo-
nem. cap. xxix. 42
Expositio domini Odonis. 135
Expositio orationis Dominicæ ex beato
Francisco. 216
Exempla suæ professionis quisq; debet at-
tendere. 248

H.

- Halleluia cur non interpretatum re-
mans

INDEX.

- manserit. 31
Halleluia tempore lætitiæ frequentatur,
tempore pœnitentiæ omittitur. 12
Hostia per se grata quandoq; propter offe-
rentis malitiam fit inaccepta. 95
Hæretici minimè orthodoxi. 104
Hostia altaris secundum quam intelligen-
tiam dicitur sanctificari. 207
Homo quomodo seipsum iudicare debeat.
242

I.

- Indumentorū sacerdotalium secundum
nonnullos recentiores significatio. 14
Initia vitæ melioris dura, processus leuior.
31
Iter Christi ad Pilatum per medium ciui-
tatis plenum fuit ignominia. 260

K.

- Kyrie eleeson cur nouies decantetur. 11

M.

- Missæ diuisio. cap. xix. 26
Missa priuata habet sufficientes ceremo-
nias & significationi congruas. 82
Membra Christi qui non honorat, ne Chri-
stum, qui caput est, honorare potest, & de
sanctorum venerationibus 112
Mysterium fidei est calix sanguis Christi.
143.
Manus Christi ad consecrationem manus
sacerd

INDEX.

Sacerdotum adiuuat.	158
N.	
Nomen Papæ unde dictum sit.	101
Nemo viuens ab vniuersali Missæ sacrificio secludi debet.	116
O.	
Orationes quare in numero impari legi soleant.	cap.xvii. 24
Oblatio tota quare tribus crucibus consignetur.	cap.xlii. 60.
Orare pro quibus liceat & sacrificium offerre.	118
P.	
Panis & vinum per se non accepta sunt, sed fiunt per benedictionem.	94
Petitionem cum facimus pro his quæ ad corpus attinent bonis, semper id cum timore facere debemus.	120
Peccatorum remissio in sanguine Christi duobus modis intelligitur.	168
Peccati remissio omnis boni est fundamentum.	169
Peccatorem esse & Dei famulum simul stant.	100.
Partem nobis cum sanctis dari qua ratione petimus.	203
Potentia Christi consideratur ex sole corporis.	232. & 233
Passionis Christi meditatio per decem titula.	acra.

INDEX.

acra.	257
Q.	
Quis fidei cultor. Aliud est fidem habere, & aliud fidem colere.	89
Qui debeant in missa priuata circumstantes intelligi.	108
S.	
Sacramentum est perfectum post consecrationis verba prolata.	163
Sacerdos Christum representat.	7
Stola diaconi quid significet.	38
Subdiaconus quare post Euangelium exhibet osculandum apertum librum .caput.xxx.	43
Sacerdos quare diutius immoretur in palmarum dici mysterio, quàm in sequentibus diebus.	cap.xliiii. 62
T.	
Trinitas tota in nostra redemptione est operata.	253
V.	
Vini & aquæ in calice commissio quid significet.	47

FINIS.

7

